

Founder: Cherkasy State Technological University

Media ID: R30-04616; №1916 from 30.05.2024

EDITORIAL BOARD

O. E. Pchelintseva	<i>Ukraine, Cherkasy State Technological University – Editor-in-Chief</i>
A. A. Barentsen	<i>Netherlands, University of Amsterdam, UVA</i>
D. Weiss	<i>Switzerland, University of Zurich</i>
B. Wiemer	<i>Germany, Mainz University</i>
D. P. Vojvodić	<i>Serbia, University of Novi Sad</i>
O. I. Vovk	<i>Ukraine, Bohdan Khmelnytsky Cherkasy National University</i>
S. Dickey	<i>USA, Kansas, University of Kansas</i>
V. Dubichynskyi	<i>Poland, University of Warsaw</i>
L. M. Koval	<i>Ukraine, Vasyl' Stus Donetsk National University</i>
M. Lazinski	<i>Poland, University of Warsaw</i>
O. Leszczak	<i>Poland, Jan Kochanowski University</i>
H. R. Mehlig	<i>Germany, Kiel University</i>
Y. M. Pletenetska	<i>Ukraine, National Aviation University, Kyiv</i>
V. M. Trub	<i>Ukraine, National Academy of Sciences of Ukraine, Institute of Ukrainian language</i>
V. I. Yarmak	<i>Ukraine, National Academy of Sciences of Ukraine, Potebnia Institute of Linguistics</i>
L. M. Usyk	<i>Ukraine, Cherkasy State Technological University (deputy Editor-in-Chief)</i>

Responsible for issue:

Elena Pchelintseva (Editor-in-Chief), Liudmyla Usyk (deputy Editor-in-Chief),
Dmytro Pidlasyi (Technical Editor)

Recommended for publishing by a Scientific Council of Cherkasy State
Technological University (Transaction no. 5 from 16 December 2024)

Address of the editorial office: blvr. Shevchenka, 460, building 2, off. 210,
Cherkasy, 18006, Ukraine. E-mail: movacom@chdtu.edu.ua

Official website: movacom.chdtu.edu.ua

Materials are placed on the platform <https://sciendo.com/journal/LCCC>

The journal is covered by the following services: Index Copernicus Journals Master List; Baidu Scholar; CNKI Scholar (China National Knowledge Infrastructure); CNPIEC – cnpLINKer; Dimensions; EBSCO; ERIHPlus; ExLibris; Google Scholar; J-Gate; KESLI-NDSL (Korean National Discovery for Science Leaders); MyScienceWork; Naver Academic; Naviga (Softweco); ProQuest; ReadCube; Semantic Scholar; TDOne (TDNet); WanFang Data; WorldCat (OCLC); X-MOL.

Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY NC)

© The authors, 2024

© Editorial, 2024

© Hrebenuk Alona, cover design, 2019

Засновник: Черкаський державний технологічний університет
Ідентифікатор медіа: R30-04616; рішення №1916 від 30.05.2024

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

О. Е. Пчелінцева	<i>Україна, Черкаський державний технологічний ун-т (головний редактор)</i>
А. А. Барентсен	<i>Нідерланди, Амстердамський ун-т</i>
Д. Вайс	<i>Швейцарія, Цюріхський ун-т</i>
Б. Вімер	<i>Німеччина, Ун-т Майнца</i>
Д. П. Войводіч	<i>Сербія, Новосадський ун-т</i>
О. І. Вовк	<i>Україна, Черкаський національний ун-т ім. Б. Хмельницького</i>
С. Дікі	<i>США, Ун-т Канзасу</i>
В. Дубічинський	<i>Польща, Варшавський ун-т</i>
Л. М. Коваль	<i>Україна, Донецький національний ун-т ім. В. Стуса</i>
М. Лазинські	<i>Польща, Варшавський ун-т</i>
О. В. Лещак	<i>Польща, ун-т ім. Яна Кохановського</i>
Х. Р. Меліг	<i>Німеччина, Кільський ун-т ім. Крістіана Альбрехта</i>
Ю. М. Плегенецька	<i>Україна, Національний авіаційний ун-т</i>
В. М. Труб	<i>Україна, НАН України, Інститут української мови</i>
В. І. Ярмак	<i>Україна, НАН України, Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні</i>
Л. М. Усик	<i>Україна, Черкаський державний технологічний ун-т (заступник головного редактора)</i>

Відповідальні за випуск:

Олена Пчелінцева (головний редактор), Людмила Усик (заступник головного редактора),
Дмитро Підласий (технічний секретар редакції)

Рекомендовано до друку вченою радою Черкаського державного
технологічного університету (протокол №5 від 16.12.2024)

Адреса редакції: бульв. Шевченка, 460, корп. II, каб. 210, м. Черкаси, 18006, Україна.
E-mail: movacom@chdtu.edu.ua

Офіційний веб-сайт: movacom.chdtu.edu.ua

Матеріали розміщено на платформі <https://sciendo.com/journal/LCCC>

Видання представлено: Index Copernicus Journals Master List; Baidu Scholar; CNKI Scholar (China National Knowledge Infrastructure); CNPIEC – cnpLINKer; Dimensions; EBSCO; ERIHPlus; ExLibris; Google Scholar; J-Gate; KESLI-NDSL (Korean National Discovery for Science Leaders); MyScienceWork; Naver Academic; Naviga (Softweco); ProQuest; ReadCube; Semantic Scholar; TDOne (TDNet); WanFang Data; WorldCat (OCLC); X-MOL.

Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY NC)

© Автори статей, 2024

© Редакція журналу, 2024

© Гребенюк А. Ю., дизайн обкладинки, 2019

THE CONTENTS

From the Editor	<i>Olena Pchelintseva</i>	5
DISCURSIVE STUDIES	<i>Oleksandr Kapranov</i> Climate change disclosures by the Bank of England: a framing analysis	7
LANGUAGE COMPETENCE AND COMMUNICATION	<i>Izabela Jakubek-Głąb</i> Reading the unnamable, naming the visible, telling stories in a new way: picturebooks in teaching Polish as a foreign language / Czytać to, co nienazwane, nazywać to, co widzialne, opowiadać historie w nowy sposób: picturebooki w nauczaniu języka polskiego jako obcego	23
GRAMMATICAL STUDIES	<i>Oksana Tyshchenko-Monastyrka</i> Perfective negation in Crimean Tatar	41
SCIENTIFIC LIFE	<i>Veronika Yarmak</i> Ukraine and its neighbors: Problems of ethnogenesis, nation-building and international relations in Central and Eastern Europe (from the middle ages to the era of globalization): XI Drynovsky Readings	51
	<i>Olena Pchelintseva</i> Intensive advanced training course «Usage of Linguistic Corpora in Language Teaching and Language Research»	55
	<i>Lyudmila Sidorenko</i> International Scientific and Practical Conference «Professional Communication: National Identity in a Multilingual World» (Cherkasy, Ukraine)	57
ET CETERA (essays, reflections, impressions)	<i>Krasimir Kabakčiev</i> Use of language and linguistics as political weapons by the Bulgarian communist regime 1944-1989: five case studies	59

ЗМІСТ

Сторінка головного редактора	<i>Олена Пчелінцева</i>	5
ДИСКУРСИВНІ ДОСЛІДЖЕННЯ	<i>Олександр Капранов</i> Корпоративні звіти про зміну клімату Банка Англії: фреймінг-аналіз	7
МОВНА КОМПЕТЕНЦІЯ ТА КОМУНІКАЦІЯ	<i>Ізабела Якубек-Глонб</i> Прочитати неназване, назвати видиме, розповісти історії по-новому: ілюстровані книжки у викладанні польської мови як іноземної	23
ГРАМАТИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ	<i>Оксана Тищенко-Монастирська</i> Заперечні форми минулого часу у кримськотатарській мові	41
НАУКОВЕ ЖИТТЯ	<i>Вероніка Ярмак</i> Україна та її сусіди: проблеми етногенезу, націєтворення і міжнародних відносин в Центральній і Східній Європі (від середньовіччя до епохи глобалізації): XI Дриновські читання	51
	<i>Олена Пчелінцева</i> Інтенсивний курс з підвищення кваліфікації «Використання лінгвістичних корпусів у викладанні мовних дисциплін і дослідженні мови»	55
	<i>Людмила Сидоренко</i> Міжнародна науково-практична конференція «Професійна комунікація: національна ідентичність у багатомовному світі» (Черкаси, Україна)	57
ET CETERA (есеї, роздуми, враження)	<i>Красімір Кабакчієв</i> Використання мови та лінгвістики як політичної зброї болгарським комуністичним режимом 1944-1989: п'ять тематичних розвідок	59

FROM THE EDITOR

DOI: 10.2478/lccc-2024-0010

O. E. Pchelintseva,
Editor-in-Chief

Dear reader!

Today, we are pleased to present the eleventh issue of our journal, marking a new personal milestone – the day when the journal has started its journey towards the second thousand published pages.

Regrettably, on its release in late 2024, our country entered the second thousand days in the status of war. We live in times when hoping for the world to change for the better, and to cease the self-destruction cycle becomes increasingly difficult. Every article in our journal acts as a mirror reflecting the most important and problematic matters of both the physical and information realms. Yet every time there is one keyword acting both as the instrument of unifying the articles, as well as a hint for identifying the solutions for the highlighted problems.

This time, the keyword is *synergy*:

synergy of text and image;

synergy of methodology;

synergy of verbal and noun attributes in hybrid compositions;

synergy of efforts of different countries in addressing violent climate changes;

synergy of efforts of historians, political analysts, and scholars of language in search of historical truth.

It was the synergy that laid the foundation for authors to conduct their research and share their findings with us and our readers. Among the studied complex topics are:

Specifics of use of language by the world's most influential corporations for discussion of climate change issues and development of related media landscape (article by O. Kapranov); the combination of literary text and visual images for a powerful boost in learning of foreign languages (article by I. Jakubek-Głąb); linguistic tools for diversifying the means of negation within a language (article by O. Tyshchenko-Monastyrka); usage of language as a powerful weapon by authoritarian political regimes (essay by K. Kabakčiev); and finally, the review of opportunities for scientists to increase their synergy-related knowledge and skills available during the previous year (L. Sidorenko, V. Yarmak, and O. Pchelintseva).

The synergy in our case lies in the recurring meeting of scientists from different schools. The scientists from Finland, Norway, Greece, Ukraine, Germany, and many other countries differ in terms of their methods and tools, yet all of them form a harmonic information space.

In my opinion, this is the main mission of our journal – to create a space where one can combine what seems uncombinable, thus creating something bigger than a mere sum of different parts. And our recurring success in such endeavors fills me with hope for the future.

We thank our authors, reviewers, editors, layout personnel, and most importantly our partners from De Gruyter Poland Sp. z o.o., as well as their representative Sciendo for three years of synergetic support of our project!

СТОРІНКА ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА

Шановний читачу!

Представляємо вам новий – одинадцятий – випуск нашого журналу. Початок другої тисячі наших друкованих сторінок.

Цей випуск виходить у кінці 2024 року, коли для нашої країни почалась друга тисяча днів війни. І коли все складніше стає вірити в те, що світ ось-ось отямиться і припинить розламувати й руйнувати себе... У тематиці статей кожного випуску я завжди бачу дзеркало найгостріших суперечливих проблем, що вирують навколо у фізичному та інформаційному просторі. І завжди знаходжу ключове слово, що не лише об'єднує усі тексти в єдине ціле, але й дає підказку про інструмент, що допоможе вирішити ці проблеми.

Наразі це слово – *синергія*.

Синергія тексту та зображення.

Синергія методологічних підходів.

Синергія іменних та дієслівних ознак в гібридних конструкціях.

Синергія зусиль різних країн щодо подолання проблеми зміни клімату

Синергія лінгвістів, істориків та політологів щодо пошуку історичної правди.

Саме синергія дала можливість нашим авторам здійснити наукові розвідки та поділитися з нами, читачами, знайденими відповідями на складні дослідницькі питання, зокрема: як використовують мовні інструменти для представлення проблеми зміни клімату найвпливовіші корпорації світу – і таким чином формують інформаційний простір навколо цієї проблеми (стаття О. Капранова); який надзвичайний ефект може дати у процесі навчання мови як іноземної поєднання художнього тексту та візуальних образів (стаття І. Якубек-Глонб); як мова використовує свої ресурси для диверсифікації способів вираження заперечення (стаття О. Тищенко-Монастирської); як мова стає небезпечною зброєю в руках авторитарних політичних режимів різних країн (есеї К. Кабакчева) і, нарешті, які синергетичні можливості підвищити свою кваліфікацію були в науковців у минулому році (повідомлення Л. Сидоренко, В. Ярмак та О. Пчелінцевої).

Синергія, нам мій погляд, полягає і в тому, що в нашому журналі знову «зустрічаються» представники різних наукових шкіл і поглядів. Науковці з Фінляндії, Норвегії, Греції, України, Німеччини мають істотні відмінності методологічних підходів, об'єктів та інструментів аналізу, натомість разом вони створюють цілісний, наповнений інформаційний простір. У цьому я власне бачу місію нашого журналу: створювати такий простір, в якому можна поєднати зовні непоєднане і навіть конфліктне, в якому з цього різноманіття виникає щось істотно більше, ніж проста сума частин. І те, що це вдається раз за разом зробити, дає мені надію на Майбутнє.

Ми знову й незмінно вдячні нашим авторам і рецензентам, редакторам і макетувальникам, а також – окремо й особливо – компанії De Gruyter Poland Sp. z o.o. та її представнику Sciendo за ці три роки безкорисливої синергетичної підтримки нашого видавничого проєкту!

Олена Пчелінцева

UDC 81'373 [811.111]

DOI: 10.2478/lccc-2024-0007

Oleksandr Kapranov

CLIMATE CHANGE DISCLOSURES BY THE BANK OF ENGLAND: A FRAMING ANALYSIS

The Bank of England (further – the Bank) is one of the leading actors in the financial sector both in the United Kingdom and worldwide. The Bank is known for publishing its corporate disclosures on climate change. Whilst they are freely accessible on the Bank's official website, there is insufficient research that investigates them from a qualitative perspective. Seeking to bridge the current gap, the article presents a qualitative study that aims to establish how the Bank frames the issue of climate change in its corporate disclosures. The study involves a corpus of the Bank's disclosures on climate change published from 2020 to 2024. The corpus is analysed by means of a qualitative framing methodology. The results of the corpus analysis show that the Bank frames the issue of climate change as the following frames (i) an international approach, (ii) the Bank's leading role, (iii) carbon footprint reduction, (iv) carbon-neutral economy, (v) renewables, (vi) risk, and (vii) threat. The findings are discussed in conjunction with the prior studies on corporate discourse concerning climate change.

Keywords: climate change, corporate discourse, disclosures, frame, framing, The Bank of England.

1. Introduction

Nowadays, the issue of climate change has become an integral part of corporate discourse by the leading financial institutions (for instance, central banks) in the Anglophone world, which quite routinely incorporate climate change sections into their annual reports and publish stand-alone climate change disclosures (Broccardo et al., 2024; Kapranov, 2015a, 2016a). The focus on climate change in corporate discourse by central banks seems to be accounted by the need to factor in climate-related risks and green technology-related changes that may affect the financial system (D'Orazio & Popoyan, 2020, p.1). For instance, the Bank of England, which is considered one of the flagship financial institutions in the United Kingdom (the UK) and worldwide, addresses the issue of climate change in its public documents that are published online in the form of climate change disclosures (Cheney et al., 2004; Lupu & Criste, 2023). In particular, it should be noted that the Bank of England (further in the article – the Bank) avails itself of digital technology afforded by the Web 2.0 (Bouma et al., 2017; Burger & Wojcik, 2024) in making its climate change disclosures available online to its stakeholders and other actors, for instance, government agencies (Feldkircher & Teliha, 2024) and potential

investors (Coulter, 2024). Despite the Bank's corporate culture of transparency and availability of climate change disclosures, there is a lack of published studies that investigate its climate change disclosures from the vantage point of corporate communication and framing analysis (Blondeel et al., 2024; DiLeo, 2023).

Seeking to bridge the present gap in scholarship, the article presents a qualitative study whose aim is to unveil how the Bank frames the issue of climate change in its disclosures on climate change that are available on its official homepage <https://www.bankofengland.co.uk/>. Following Entman (1991, 1993, 2007, 2010), the notion of framing is problematised in the study as the process of highlighting and re-assembling parts of the narrative in order to promote its particular interpretation (Kapranov, 2016b, 2020). In other words, a frame raises "the salience or apparent importance of certain ideas, activating schemas that encourage target audiences to think, feel, and decide in a particular way" (Entman, 2007, p. 164). Arguably, the framing analysis of the Bank's climate change disclosures will provide an invaluable insight into the way the Bank looks upon climate change and how it communicates the issue of climate change to its stakeholders and the general public. To reiterate, the Bank is a major financial institution in the UK and, subsequently, it appears of the uttermost importance to establish how it frames the issue of climate change in its disclosures. In this regard, we may argue that the relevance of the study consists in unpacking the Bank's communicative practices associated with its climate change disclosures, which can be applied to corporate communication on the issue of climate change in the Anglophone world. With the aforementioned considerations in mind, the study sets out to clarify the following research question (RQ):

RQ: How does the Bank frame the issue of climate change in its disclosures?

Further, the article is structured in the following manner. First, a review of the literature is provided. The literature review considers a range of prior studies on climate change in British corporate discourse. Thereafter, the present study is introduced and discussed. Finally, the study is concluded with a summary of the major findings and their implications.

2. The Issue of Climate Change in British Corporate Discourse: A Review of the Literature

In the research domains of business communication and discourse studies, there are numerous publications on Anglophone corporate discourse that address the issue of climate change (Kapranov, 2017a, 2017b, 2022; Lupu & Criste, 2023). In particular, some of the studies analyse the issue of climate change in corporate discourse by a number of financial institutions in the UK (Feldkircher & Teliha, 2024; Kapranov, 2018a; Thiemann et al., 2023). Arguably, researchers' interest in how the issue of climate change is represented in British corporate discourse is explained, partially, by the enormity of climate change-related risks to the monetary policy and financial stability in the UK (Feldkircher & Teliha, 2024). Another important reason of the current upsurge in research on climate change in British corporate discourse consists in the fact that the UK has established itself as a climate change-related policy leader (Gillard, 2016), whose practices and strategies of climate change mitigation are heeded to by the major actors in the Anglophone world (Kapranov, 2018b). In this regard, Thiemann, Büttner and Kessler (2023, p. 15) argue that Mark Carney, the Bank's former Governor, is known as one of the first heads of central banks in Europe to initiate debates on climate change in the banking sector. Specifically, Thiemann, Büttner and Kessler (2023, p. 15) demonstrate that Carney's stance

on climate change is considered to be the first attempt to equate the question of financial stability with climate change.

Taking into account the pioneering role of the British financial institutions in raising awareness of the negative consequences of climate change, Gillard (2016) emphasises the interplay of ideas between British policymakers on the one hand and the British financial sector on the other hand. Furthermore, Gillard (2016) points to the discursive importance of ideas in influencing and shifting British climate change-related policies. In this regard, Romsdahl, Kirilenko, Wood, and Hultquist (2017) posit that British corporate and political discourses are marked by several shifts in discursive foci on the issue of climate change. Namely, Romsdahl, Kirilenko, Wood, and Hultquist (2017) show that whilst the issue of climate change was associated with the notion of the environment in British political discourse in the late 1990s, it became synonymous with the discursive construal of sustainability during Tony Blair's prime ministership in the early 2000s. According to Romsdahl, Kirilenko, Wood, and Hultquist (2017), the focus on sustainability in the current British political discourse on climate change is also present in other types of discourses, inclusive of corporate discourse.

Furthermore, the literature demonstrates that several consecutive British governments have embraced the discursive framing of the UK as a "green hero" that combats climate change and provides political and corporate leadership on the matter (Kapranov, 2018a; Markowitz & Guckian, 2018; Romsdahl et al., 2017). On this note, it should be mentioned that the literature indicates that British political and corporate discourses seem to manifest the framing of the UK as a global hero who either combats or mitigates the negative consequences of climate change (Kapranov, 2018b; Markowitz & Guckian, 2018). Importantly, the battle with climate change has a distinct financial dimension, which exhibits an amalgamation of political and corporate discourses (Lorenz et al., 2019). Specifically, a recent study by Kapranov (2024) reveals that the former British prime minister Rishi Sunak routinely frames his political discourse on climate change through the financial lens. In particular, Sunak habitually frames his discourse on climate change via the frames associated with (i) a financial burden to the British families and (ii) money that is needed to be invested into green technology as a means of climate change mitigation (Kapranov, 2024). Arguably, the monetary dimension of Sunak's framing of climate change is suggestive of a political and financial continuum of the British elites on the matter of investment into climate change mitigation (Geddes et al., 2018, 2020).

In terms of climate change mitigation, DiLeo (2023) reasons that the Bank (i.e., the Bank of England) embraces the agenda of net zero-related technologies. Whilst DiLeo (2023) argues that the Bank's move towards ecologically friendly and net zero-related technologies seems to be stable, she notes, however, that it is not clear from the Bank's discourse whether or not the Bank's green policies are durable in its current role as the UK's central bank. As far as the Bank's role as the central bank is concerned, DiLeo (2023) offers the so-called "thermostat" metaphor, which encapsulates the present policies needed to maintain the enduring climate change-related goals and financial stability.

From the standpoint of financial stability, Christophers (2017) notes that the Bank as well as other central banks in the Anglophone world tend to perceive climate change as a threat to financial stability. Specifically, Christophers (2017) demonstrates that public trust in central banks may decrease due to the issue of climate change, which creates uncertainty and insecurity in financial institutions, markets, and the financial system in general. In conjunction with the study conducted by Christophers (2017), it should be observed that a number of researchers have established that climate change as a threat to financial stability is

regarded by the Bank as a risk-related issue, which is embedded into a broader topic of national security (Burger & Wojcik, 2024; Kapranov, 2018a; Lupu & Criste, 2023).

Summarising the review of the literature, it appears quite reasonable to argue that the prior studies have identified several discursive constructions of climate change in the current British corporate discourse. They involve the metaphors “a green hero” and “a thermostat”, the discursive constructions of (i) risk to financial stability and (ii) investment in green technology. However, as already mentioned in the introduction, there are no contemporaneous studies that elucidate the framing of climate change in the Bank’s climate change disclosures. Further in the article, a qualitative study is presented that aims to generate new knowledge concerning this research topic.

3. The Present Study, Its Corpus and Methodology

Given that the Bank as one of the major financial institutions in the UK is involved in various measures of climate change adaptation and mitigation (Lorenz et al., 2019), it seems pertinent to examine how it frames the issue of climate change in its corporate disclosures, which are freely accessible online at <https://www.bankofengland.co.uk/>. The present study seeks to identify and classify frames in the corpus of the Bank’s climate change disclosures by means of applying a qualitative framing methodology developed by Entman (1991, 1993, 2007, 2010). To reiterate, framing in the study is regarded as highlighting, assembling and re-assembling parts of the narrative in order to foreground and promote its ideas and concepts so that they encourage the stakeholders and the public at large to perceive them in a particular way (Entman, 1993, 2007, 2010; Kapranov, 2016b, 2020, 2018c). The choice of framing as the methodological foundation of the study is motivated by a substantial body of prior research that uses Entman’s (1991, 1993, 2007, 2010) approach to framing in corporate discourse on climate change (Dahl & Fløttum, 2019; Kapranov, 2017a, 2017b, 2018a, 2018c). Furthermore, the decision to employ framing in the study is determined by the argument put forward by Lakoff (2010), who demonstrates the relevance and importance of framing in environmental and climate change-related communication.

In light of the aforementioned considerations, the RQ is formulated and presented in the introduction. Following the RQ, the study involves the following procedural steps: (i) to collect the corpus of the Bank’s climate change disclosures; (ii) to analyse them qualitatively in accordance with the framing methodology outlined in Entman (1991, 1993, 2007, 2010); and (iii) to establish whether or not there would be qualitative changes in the framing of climate change in the Bank’s climate change disclosures published online from 2020 to 2024.

As already specified in the article, the corpus of the study involved the Bank’s climate change disclosures published by the Bank online at <https://www.bankofengland.co.uk/> within the time frame from 2020 to 2024. They were accessed on the official homepage of the Bank, downloaded and converted to Word files in order to calculate the descriptive statistics of the corpus (see Table 1 below).

Table 1. The Descriptive Statistics of the Corpus

#	Descriptive Statistics	Value
1	The total number of climate change disclosures	5
2	The total number of words	93 612
3	Mean words	18 722.4
4	Standard deviation words	5 035.9
5	Minimum words	11 140
6	Maximum words	25 334

The corpus was examined qualitatively in concord with Entman (1991, 1993, 2007, 2010). Specifically, each climate change disclosure was searched manually for the following keywords: *anthropogenic climate change, climate, climate change, climate change adaptation, climate change event, climate change mitigation, climate change policy, climate risk/risks, CO2 absorption, CO2 capture and storage, CO2 emission/emissions, CO2 emission reduction/reductions, extreme weather event/events, extreme drought, extreme rain/rainfall, global warming, green energy, greenhouse gasses/GHG, green technology, net zero, rise in sea levels, wind energy, wind farm, (the) negative consequences of climate change, and (the) health effects of climate change*. The application of the aforementioned keywords to the corpus was explained by their use in the literature on climate change discourse (Dahl & Fløttum, 2019; Fløttum, 2010; Fløttum & Dahl, 2012; Fløttum & Gjerstad 2017; Kapranov, 2015b, 2021, 2023; Koteyko & Atanasova, 2016; Nerlich & Jaspal, 2024). In line with Entman (1993, 2007, 2010), each of the aforementioned keywords was analysed qualitatively in the context of each respective climate change disclosure for (i) the explicit and/or implicit cause/causes of the climate change, (ii) a moral interpretation of the Bank’s climate change-related activity/activities, and (iii) a possible solution that was associated with the Bank’s climate change-related activity/activities.

In addition, the manual analysis was extended by a computer-assisted frequency investigation conducted in the computer program AntConc version 4.0.11 (Anthony, 2022), which computed the frequencies of the aforementioned keywords, their lexical clusters, and their respective contextual environments. Below, in Table 2, an example of the descriptive statistics of the keyword “climate” was provided.

Table 2. An Example of the Frequency Analysis in AntConc (Anthony, 2022) of the Keyword “Climate” in the Bank’s Climate Change Disclosure Published in 2024

#	AntConc-generated Descriptive Statistics	Frequency
1	The frequency of the occurrence per file	212
2	Lexical clusters	Climate change = 50 Climate related = 47 Climate risks = 22 Climate disclosure = 14 Climate risk = 11 Climate strategy = 8 Climate policy = 7 Climate work = 5 Climate scenario = 4 Climate scenarios = 4
3	Contextual environment	to measure climate-related financial risks associated with our own operations = 1; taking several steps to mitigate climate-related financial risks to residential mortgage collateral = 1; use of scenario analysis to measure climate-related financial risks associated with its own operations = 1 measuring and mitigating climate-related financial risks to its financial market operations = 1 the Bank mitigates the climate-related financial risks to its financial operations = 1

The frequency analysis carried out in AntConc (Anthony, 2022) facilitated the identification of the frames and their labelling. The results of the framing analysis were summarised in Table 3 in subsection 3.1 of the article.

3.1. Results and Discussion

The qualitative framing analysis of the corpus of the Bank’s climate change disclosures has yielded the frames that are given in Table 3 below. In Table 3, the presence of each frame in the respective climate change disclosure is marked as “+”, whereas its absence is referred as “-”.

Table 3. The Framing of Climate Change in the Corpus

#	Frames	2020	2021	2022	2023	2024
1	<i>An international approach</i>	+	+	+	+	+
2	<i>The Bank’s leading role</i>	-	+	+	+	+
3	<i>Carbon footprint reduction</i>	+	+	+	+	+
4	<i>Carbon-neutral economy</i>	+	+	+	+	+
5	<i>Renewables</i>	-	+	+	+	+
6	<i>Risk</i>	+	+	+	+	+
7	<i>Threat</i>	+	-	-	-	-

It follows from Table 3 that there are seven qualitatively different types of frames associated with the issue of climate change in the corpus. Let us discuss and illustrate them in the order they appear in Table 3. In addition, the discussion of the frames will involve, whenever possible, comparisons with the prior studies on the issue of climate change in British corporate discourse.

The first frame to be discussed is *an international approach*. As seen in Table 3, this frame is present in all five climate change disclosures. Its stable presence in the corpus can be argued to reflect an important role that the Bank assigns to international cooperation with other central banks in order to share data and, presumably, policies on climate change. Importantly, the frame *an international approach* could be assumed to be indicative of the way the Bank problematises the issue of climate change as an international challenge, which is illustrated by excerpts (1) and (2) below.

(1) The consequences of climate change, effectiveness of climate policy, and need for a robust understanding of climate risks, are not solely domestic concerns. They must therefore be delivered in a co-ordinated and timely fashion at an international level. The Bank can support this through its work with other central banks, through prominent roles in international fora, and by working with Government to deliver on its G7 and COP26 agendas. The Bank also provides training to other central banks and regulators on topics including climate-related financial regulation through the Bank’s Centre for Central Banking Studies. (The Bank of England, 2021)

(2) The consequences of climate change are global. Therefore, the effectiveness of climate policy and the need for a robust understanding of climate risks and impacts are not solely domestic concerns. They must be delivered in a co-ordinated and timely fashion at an international level. Where international collaboration on climate policy aligns with the Bank’s primary objectives of maintaining monetary and financial stability, the Bank engages

with other central banks through its roles in international fora, and by working with the UK Government to deliver progress on climate, including through the G7 and G20. (The Bank of England, 2023)

It is inferred from both (1) and (2) that the frame *an international approach* combines two interrelated foci, namely (i) climate change as a global issue and (ii) an approach to tackling the negative consequences of climate change that requires international cooperation. In this regard, it should be noted that the presence of the frame *an international approach* lends support to the prior studies conducted by Lupu and Criste (2023), Feldkircher and Teliha (2024), and Thiemann, Büttner and Kessler (2023), who are unanimous in indicating that the issue of climate change is regarded as a truly global, international challenge by the leading financial institutions.

The second frame in Table 3 is *the Bank's leading role*. Unlike the frame *an international approach*, *the Bank's leading role* is found in four out of five climate change disclosures, starting from 2021 onwards. The frame *the Bank's leading role* foregrounds the endeavour on the part of the Bank to portray itself favourably as a corporate actor that wants to be seen as a world leader in raising climate change awareness in the banking sector, as exemplified by excerpts (3) and (4).

(3) The Bank for its part has played a formative role in raising climate change to the top of central banks' and regulators' agendas, as well as the boardrooms of banks and insurers. This climate disclosure report sets out a comprehensive assessment of the risks climate change poses to the Bank's mission and its plans to address them. I am very proud of the leadership the Bank has and continues to show on this issue both domestically and internationally as we embark on a decisive decade for climate action. (The Bank of England, 2021)

(4) The objective of the Bank's work on climate change is to: 'Play a leading role, through our policies and operations, in ensuring the financial system, the macroeconomy, and the Bank are resilient to the risks from climate change and supportive of the transition to a net-zero economy.' (The Bank of England, 2021)

Arguably, the frame *the Bank's leading role* is reminiscent of the previous studies by Romsdahl, Kirilenko, Wood, and Hultquist (2017), as well as Kapranov (2018a, 2018b), in which it is reported that the British governments tend to present themselves discursively through the lens of the frame *a green hero*. Whilst the frame *the Bank's leading role* seems to be similar to the previously identified frames that are discussed in the literature (Kapranov, 2018a, 2018b; Romsdahl et al., 2017), it should be observed that the presence of the frames that are analogous to *the Bank's leading role* is not reported in the studies on corporate discourse (DiLeo, 2023; Feldkircher & Teliha, 2024; Gillard, 2016; Lupu & Criste, 2023). An indication of the leading role of the Bank is given, however, in the study by Thiemann, Büttner, and Kessler (2023) as the reference to the Bank's former Governor groundbreaking stance on climate change. Nevertheless, these authors do not pursue this line of argument in their study and do not exhibit explicit evidence of the Bank's framing its own policies as the leading ones in the realms of climate change mitigation and amelioration. Hence, we may argue that the presence of frame *the Bank's leading role* represents a novel finding that has not been reported in the prior studies.

Further, the frames *carbon footprint*, *carbon-neutral economy*, and *renewables* are characterised by the common denominator associated with net zero, i.e. the reduction of CO₂ emissions to the pre-industrial level. The idea of CO₂ reduction is framed in *carbon footprint* as the Bank's in-house climate change mitigation measures, as illustrated by excerpt (5):

(5) The Bank had a target to reduce the carbon footprint of its physical activities by 20% between 2015 and 2020, it has exceeded this by cutting back emission from gas, fuel, electricity and business travel by 33% over the period. The Bank has set a new target for 2030 – to reduce its carbon footprint consistent with temperature warming of 1.5°C above pre-industrial levels, which will require a 63% reduction in emissions relative to the 2016 baseline. The Bank uses 100% renewable energy across all its sites (The Bank of England, 2020)

Whilst in (5) the frame *carbon footprint* epitomises the Bank-internal measures that are aimed at reducing its own carbon emissions, the frame *carbon-neutral economy* puts forward the idea of making the whole British economy free of carbon. According to the Bank, this can be achieved by using renewable energy, which should substitute fossil fuel on the national level, as well as on the in-house level, as emblematised by excerpt (6) below.

(6) The Bank's move to a contract for the supply of renewable electricity is one of the main factors driving reductions in the Bank's carbon footprint. Although total electricity consumption remained in line with prior trends, emissions associated with electricity consumption were eliminated in 2021/22 due to the Bank's purchase of renewable electricity matched by REGOs. This means that although the actual electricity supplied to the Bank will come from the National Grid, which draws electricity from a range of sources, both renewable and non-renewable, the Bank's electricity supplier will be obliged to purchase the same amount of renewable electricity. This factor also contributed to the fall in emissions this year, relative to 2020/21, as the switch to renewable electricity was made in April 2020 so this is the first full year in which the Bank's electricity consumption was renewable. (The Bank of England, 2022)

The framing of climate change through the prism of green technology, CO₂ emission reductions, and a more active use of renewables supports Geddes, Schmid, Schmidt, and Steffen (2020), as well as DiLeo (2023), who demonstrate that the Bank prioritises ecologically friendly and net zero-related technology as a means of climate change mitigation.

In addition to the framing of climate change via green technology, the Bank seems to frame the issue of climate change quite consistently as the frame *risk*. Specifically, this frame occurs in each of the climate change disclosures in the corpus. The frame *risk* is evocative of the securitisation of the issue of climate change, which is conceived of as posing physical, material, monetary, macroeconomic and national security types of risk. In this regard, it should be emphasised that this finding bolsters the prior studies by Burger and Wojcik (2024), Lupu and Criste (2023), and Kapranov (2018a, 2018b), who have found that corporate actors in the UK frame the issue of climate change from the standpoint of risk and the associated challenges to the national and international security.

In the corpus, the Bank appears to set forth the framing of climate change as *risk* to the financial stability, as evident from excerpt (7).

(7) Climate change creates financial risks that are far-reaching in breadth and scope. They will affect all agents in the economy and arise through two primary channels: the physical effects of climate change and the impact of changes associated with the transition to a net zero emissions economy. The Bank has highlighted the urgent need to assess, manage and deepen our understanding of the financial risks from climate change (The Bank of England, 2020)

It should be, perhaps, reiterated that the frame *risk* occurs consistently in the corpus. It seems to be related to the discursive fabrics of other frames, in particular, the frame *the Bank's leading role*. The intersection of these two frames is further illustrated by excerpt (8).

(8) This year the Bank has supported the UK Government as it developed its 2023 Green finance strategy. It also supported the UK Government's work to consider endorsement of the International Financial Reporting Standards Foundation's International Sustainability Standards Board's inaugural global sustainability disclosure standards, which were published on 26 June 2023. The transparency provided through high-quality, comprehensive and internationally consistent climate disclosures across the economy can improve financial firms' risk management and enable better informed decision-making. (The Bank of England, 2024)

In contrast to *risk*, the frame *threat* is found only in the climate change disclosure published in 2020. It is further exemplified by excerpt (9).

(9) The Covid-19 pandemic is causing unprecedented disruption to our daily lives and the global economy. The threat from climate change is just as real and potentially at least as devastating. It will ultimately transform the way we live, our economies, and the planet itself. To meet both challenges we must draw on the collective efforts of industry, scientists, governments, regulators, and each of us as individuals. We all have a role to play, and the Bank is no exception. In order for governments to make informed policy choices, investors to make informed investments, and consumers to make informed spending decisions, they need to understand how companies' activities contribute to climate change. That is why the Bank has supported the Financial Stability Board's work on climate disclosure through the Task Force on Climate-related Financial Disclosures (TCFD). (The Bank of England, 2020)

Presumably, the one-off framing of climate change as *threat* is explained by the extraordinary context the frame occurred in. Particularly, the frame *threat* eventuated in 2020 in the context of the unprecedented COVID-19 pandemic (see excerpt (9) above). Presumably, in the subsequent climate change disclosures from 2021 onwards, the Bank seeks to tone down a rather stark reference to climate change as a threat by substituting it with the framing associated with the various types of risk. It should be noted that the presence of the frame *threat* lends direct support to the study conducted by Christophers (2017), who demonstrates that the Bank regards the issue of climate change as a threat to the British financial system.

Having presented and discussed the results of the study (see Table 3), it is relevant to outline the way these findings may contribute to the broader fields of climate change communication, climate change disclosures by financial institutions and, perhaps, policymaking in the Anglophone world. One of the most obvious findings that should be mentioned in addition to the seven qualitatively different types of frames in the study involves the level of transparency of reporting on climate change. As already mentioned, the Bank's climate change disclosures are freely available on the Internet not only to the Bank's stakeholders but also to the public at large.

Moreover, each climate change disclosure seems to be rather sizable, which is evident from the descriptive statistics of the corpus. In particular, the mean value of words in the corpus equals 18 722.4 (see Table 1), which is taken to indicate that the Bank's discourse on the issue climate change is not represented by several sentences on a digital leaflet that consists of a couple of pages. On the contrary, the Bank shows its commitment to addressing discursively the issue of climate change in a solid manner by publishing rather lengthy climate change disclosures. This finding is interpreted in the study as a potential direction to other central banks and financial institutions to produce and publish substantial disclosures on climate change that exceed the sheer green tokenism and greenwashing (Laufer, 2003), that is a superficial and rather symbolic manner of mentioning the issue of climate change in order to create a positive corporate image of the "green" corporation (Kapranov, 2015a; Robertson et al., 2023).

As far as the significance and implications of the frames that are summarised in Table 3 are concerned, it seems pertinent to remark that they indicate a possible avenue to be explored by the major financial institutions in the Anglophone and, most likely, non-Anglophone worlds in terms of aligning their climate change disclosures with political discourse on climate change. Indeed, the present findings have highlighted that the majority of the Bank's frames associated with climate change find analogies in the respective framing of climate change by the British political actors. Arguably, it appears sensible to frame climate change disclosures by a financial institution in synergy with the current political discourse on climate change.

Another implication that may appear rational to consider in corporate communication on climate change and in writing climate change disclosures by the major financial institutions involves the presence of the frame *the Bank's leading role*. This frame serves as an indication of the Bank's willingness to present itself favourably as one of the leading actors in climate change mitigation. Arguably, the major Anglophone financial institutions may want to consider using discursive and communicative means, such as framing, in order to depict themselves favourably as climate change advocates, just like the Bank does in its climate change disclosures.

4. Conclusions

The article presents a qualitative framing study on how the Bank (i.e., the Bank of England) frames the issue of climate change in its corporate disclosures. Specifically, the RQ of the study aims to shed light on the qualitative identification of the frames in the corpus of the Bank's climate change disclosures published online within the time frame from 2020 to 2024. The study has met its research aim and resolved its RQ (i.e., research question) by means of identifying the following types of frames in the corpus, namely (i) *international approach*, (ii) *the Bank's leading role*, (iii) *carbon footprint reduction*, (iv) *carbon-neutral economy*, (v) *renewables*, (vi) *risk*, and (vii) *threat*.

The presence of the majority of the aforementioned frames in the corpus provides support to the prior studies that point to the framing of climate change by the Bank via the frames associated with (i) green technology, (ii) internationalisation of the issue of climate change, and (iii) the securitisation of the issue of climate change. Concurrently with the frames that are also present in political and corporate discourses on climate change by a variety of British actors, the frame *the Bank's leading role* has been found to provide the unique contribution of this study beyond what is already known and reported in the literature. Particularly, the frame *the Bank's leading role* shows explicitly that the Bank frames its own policies as the leader in the domains of climate change mitigation and amelioration. To reiterate, the finding represents a novel aspect in British corporate discourse, since it has not been reported in the literature (DiLeo, 2023; Feldkircher & Teliha, 2024; Gillard, 2016; Lupu & Criste, 2023).

Furthermore, it has been established in the course of the analysis that the Bank seeks to frame the issue of climate change by means of portraying itself as the leading financial institution both domestically and globally, which actively pursues a green agenda of implementing measures to offset its carbon footprint and minimise the current risks associated with the negative consequences of climate change as far as its financial dimension is concerned. The aforementioned frames are interpreted in the study as the Bank's set of priorities vis-à-vis the issue of climate change, which, in turn, are reflected in the Bank's climate change disclosures. The findings in the study can serve as an indicator of the Bank's discursive strategies of climate change communication. Additionally, the frames that are discussed in the study can provide an index of the best practices in climate change communication by the Bank of England, one of the leading financial institutions in the world.

Importantly, it should be concluded that the results of the present qualitative investigation should be treated with caution given the following limitations of the study. First of all, the present corpus is limited to the time frame of 2020 – 2024. It should be noted, however, that whilst the limited time frame does not seem to compromise the credibility and depth of the findings, it would be advisable to extend the corpus by means of analysing, for instance, the Bank's annual reports and other official documents that may involve instances of climate change discourse. The second limitation of the study is associated with its qualitative nature, since no attempt has been made to quantify the results of the study in order to identify the most and/or the least frequently used frames in the corpus. Notwithstanding the limitations of the study, it can be concluded that the present investigation has added to the existing body of knowledge and provided new insights into previously unexamined frames.

Acknowledgements

The author is appreciative of the editor and two anonymous reviewers.

Primary Sources

<https://www.bankofengland.co.uk/>

References

- Anthony, L. (2022). *AntConc Version 4.0.11*. Tokyo: Waseda University.
- Blondeel, M., Van Doorslaer, H., & Vermeiren, M. (2024). Walking a thin line: a reputational account of green central banking. *Environmental Politics*, 33(5), 917-945. <https://doi.org/10.1080/09644016.2024.2305106>.
- Broccardo, E., Collier, G., & Mazzuca, M. (2024). Environmental disclosure in financial institutions: A critical review of the literature. *Transformations in Banking, Finance and Regulation*, 169. <https://doi.org/10.1142/q0427>.

- Bouma, J. J., Jeucken, M., & Klinkers, L. (2017). Introduction. In J.J. Bouma, M. Jeucken, & L. Klinkers (eds.) *Sustainable Banking: The Greening of Finance* (pp. 19-23). New York: Routledge.
- Burger, C., & Wojcik, D. (2024). The geography of climate change risk analysis at central banks in Europe. *GeoJournal*, 89(213). <https://doi.org/10.1007/s10708-024-11174-8>.
- Cheney, G., Christensen, L. T., Conrad, C., & Lair, D. J. (2004). Corporate rhetoric as organizational discourse. In D. Grant, C. Hardy, C. Oswick, & L. Putnam (eds.) *The Sage Handbook of Organizational Discourse* (pp. 79-103). London: Sage.
- Christophers, B. (2017). Climate change and financial instability: Risk disclosure and the problematics of neoliberal governance. *Annals of the American Association of Geographers*, 107(5), 1108-1127. <https://doi.org/10.1080/24694452.2017.1293502>.
- Coulter, K. A. (2023). A review of the proposed Bank of England's "retail" central bank digital currency (CBDC) as a cryptocurrency competitor. In S.-J. Kim (ed.) *Fintech, Pandemic, and the Financial System: Challenges and Opportunities* (pp. 201-221). Bingley: Emerald Publishing.
- Dahl, T., & Fløttum, K. (2019). Climate change as a corporate strategy issue: A discourse analysis of three climate reports from the energy sector. *Corporate Communications: An International Journal*, 24(3), 499-514. <https://doi.org/10.1108/CCIJ-08-2018-0088>.
- DiLeo, M. (2023). Climate policy at the Bank of England: The possibilities and limits of green central banking. *Climate Policy*, 23(6), 671-688. <https://doi.org/10.1080/14693062.2023.2245790>.
- D'Orazio, P., & Popoyan, L. (2020). Taking up the climate change challenge: A new perspective on central banking. *LEM Working Paper Series*, 19, 1-35.
- Entman, R. M. (1991). Framing US coverage of international news: Contrasts in narratives of the KAL and Iran air incidents. *Journal of Communication*, 41(4), 6-27.
- Entman, R. M. (1993). Framing: Toward clarification of a fractured paradigm. *Journal of Communication*, 43(4), 51-58.
- Entman, R. M. (2007). Framing bias: Media in the distribution of power. *Journal of communication*, 57(1), 163-173. <https://doi.org/10.1111/j.1460-2466.2006.00336.x>.
- Entman, R. M. (2010). Framing media power. In P. D'Angelo & J. A. Kuypers (eds.) *Doing News Framing Analysis* (pp. 347-371). New York: Routledge.
- Feldkircher, M., & Teliha, V. (2024). Speeches in the green: The political discourse of green central banking. *Energy Economics*, 107646. <https://doi.org/10.1016/j.eneco.2024.107646>.
- Fløttum, K. (2010). A linguistic and discursive view on climate change discourse. *ASp. la revue du GERAS*, 58, 19-37.
- Fløttum, K., & Dahl, T. (2012). Different contexts, different "stories"? A linguistic comparison of two development reports on climate change. *Language & Communication*, 32(1), 14-23. <https://doi.org/10.1016/j.langcom.2011.11.002>.
- Fløttum, K., & Gjerstad, Ø. (2017). Narratives in climate change discourse. *Wiley Interdisciplinary Reviews: Climate Change*, 8(1), 1-15. <https://doi.org/10.1002/wcc.429>.
- Geddes, A., Schmidt, T. S., & Steffen, B. (2018). The multiple roles of state investment banks in low-carbon energy finance: An analysis of Australia, the UK and Germany. *Energy Policy*, 115, 158-170. <https://doi.org/10.1016/j.enpol.2018.01.009>.
- Geddes, A., Schmid, N., Schmidt, T. S., & Steffen, B. (2020). The politics of climate finance: Consensus and partisanship in designing green state investment banks in the United Kingdom and Australia. *Energy Research & Social Science*, 69, 101583. <https://doi.org/10.1016/j.erss.2020.101583>.
- Gillard, R. (2016). Unravelling the United Kingdom's climate policy consensus: The power of ideas, discourse and institutions. *Global Environmental Change*, 40, 26-36. <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2016.06.012>.
- Kapranov, O. (2015a). Do international corporations speak in one voice on the issue of global climate change: The case of British Petroleum and The Royal Dutch Shell Group. In C. Can, A. Kilimci, & K. Papaja (eds.) *Social Sciences and Humanities: A Global Perspective* (pp. 306-322). Ankara: Detay Yayıncılık.

- Kapranov, O. (2015b). Conceptual metaphors in Ukrainian prime ministers' discourse involving renewables. *Topics in Linguistics*, 16, 4-16. <https://doi.org/10.2478/topling-2015-0007>.
- Kapranov, O. (2016a). Corpus analysis of discourse markers in corporate reports involving climate change. *EPiC Series in Language and Linguistics*, 1, 216-227.
- Kapranov, O. (2016b). The framing of Serbia's EU accession by the British Foreign Office on Twitter. *Tekst i Dyskurs — Text und Diskurs*, 9(9), 67-80.
- Kapranov, O. (2017a). British Petroleum's corporate discourse involving climate change before and after the Deepwater Horizon oil spill: A cognitive linguistic account. *Selected Papers on Theoretical and Applied Linguistics*, 22, 211-223.
- Kapranov, O. (2017b). The framing of climate-change discourse by Shell and the framing of Shell's climate change-related activities by the Economist and the Financial Times. *Bergen Language and Linguistics Studies*, 7, 55-69. <https://doi.org/10.15845/bells.v7i0.1088>.
- Kapranov, O. (2018a). Shell's image of climate change and its representations in the British financial press. In G. E. Garzone & W. Giordano (eds.) *Discourse, Communication and the Enterprise: Where Business Meets Language* (pp. 392-409). Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholar Publishing.
- Kapranov, O. (2018b). Conceptual metaphors associated with climate change in the UK political discourse. In R. Augustyn, & A. Mierzińska-Hajnos (eds.) *New Insights into the Language and Cognition Interface* (pp. 51-66). Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing.
- Kapranov, O. (2018c). The framing of an EFL primary school teacher's identity by Norwegian pre-service primary school teachers. *Konińskie Studia Językowe*, 6(3), 329-351.
- Kapranov, O. (2020). Framing the identity of an ideal primary school teacher of English. *English Studies at NBU*, 6(1), 95-110. <https://doi.org/10.33919/esnbu.20.1.4>.
- Kapranov, O. (2021). Discursive representations of education for sustainable development in policy documents by English medium instruction schools in Estonia and Norway. *Discourse and Communication for Sustainable Education*, 12(1), 55-66. <https://doi.org/10.2478/dcse-2021-0005>.
- Kapranov, O. (2022). Discourse of sustainability in English language teaching at the University of Oxford: Analysing discursive representations. *Journal of Teacher Education for Sustainability*, 24(1), 35-48. <https://doi.org/10.2478/jtes-2022-0004>.
- Kapranov, O. (2023). Throwing soup at Van Gogh: The framing of art in climate change activism by British mass media. *Discourses on Culture*, 19(1), 175-200. <https://doi.org/10.2478/doc-2023-0008>.
- Kapranov, O. (2024). Between a burden and green technology: Rishi Sunak's framing of climate change discourse on Facebook and X (Twitter). *Information & Media*, 99, 85-105. <https://doi.org/10.15388/Im.2024.99.5>.
- Koteyko, N., & Atanasova, D. (2016). Metaphor and the representation of scientific issues: Climate change in print and online media. In E. Semino & Z. Demjén (eds.) *The Routledge Handbook of Metaphor and Language* (pp. 314-326). London: Routledge.
- Lakoff, G. (2010). Why it matters how we frame the environment. *Environmental Communication*, 4(1), 70-81. <https://doi.org/10.1080/17524030903529749>.
- Laufer, W. S. (2003). Social accountability and corporate greenwashing. *Journal of Business Ethics*, 43, 253-261. <https://doi.org/10.1023/A:1022962719299>.
- Lorenz, S., Porter, J. J., & Dessai, S. (2019). Identifying and tracking key climate adaptation actors in the UK. *Regional Environmental Change*, 19(7), 2125-2138. <https://doi.org/10.1007/s10113-019-01551-2>.
- Lupu, I., & Criste, A. (2023). Climate change in the discourse of central banks. Influence on financial stability at the European level. *Studies in Business and Economics*, 18(2), 235-246.
- Markowitz, E. M., & Guckian, M. L. (2018). Climate change communication: Challenges, insights, and opportunities. In S. Clayton & C. Manning (eds.) *Psychology and Climate Change. Human Perceptions, Impacts, and Responses* (pp. 35-63).

- Cambridge, Massachusetts: Elsevier Academic Press. <https://doi.org/10.1016/C2016-0-04326-7>.
- Nerlich, B., & Jaspal, R. (2024). Mud, metaphors and politics: Meaning-making during the 2021 German floods. *Environmental Values*, 33(3), 329-349. <https://doi.org/10.1177/09632719231177511>.
- Robertson, J. L., Montgomery, A. W., & Ozbilir, T. (2023). Employees' response to corporate greenwashing. *Business Strategy and the Environment*, 32(7), 4015-4027. <https://doi.org/10.1002/bse.3351>.
- Romsdahl, R. J., Kirilenko, A., Wood, R. S., & Hultquist, A. (2017). Assessing national discourse and local governance framing of climate change for adaptation in the United Kingdom. *Environmental Communication*, 11(4), 515-536. <https://doi.org/10.1080/17524032.2016.1275732>.
- Thiemann, M., Büttner, T., & Kessler, O. (2023). Beyond market neutrality? Central banks and the problem of climate change. *Finance and Society*, 9(1), 14-34. <https://doi.org/10.2218/finsoc.8090>.

Резюме

Капранов Олександр

КОРПОРАТИВНІ ЗВІТИ ПРО ЗМІНУ КЛІМАТУ БАНКА АНГЛІЇ: ФРЕЙМІНГ-АНАЛІЗ

Постановка проблеми. Питання зміни клімату є актуальною проблемою в корпоративних дискурсах в англomовному світі, зокрема в щорічних корпоративних звітах про зміну клімату. Враховуючи, що провідні фінансові установи англomовного світу, наприклад, Банк Англії, приділяють увагу питанню зміни клімату та висловлюють свою позицію з цього приводу у своїх корпоративних звітах, здається доцільним дослідити те, як вони фреймують проблему зміни клімату. Проте, поточні дослідження корпоративного дискурсу щодо зміни клімату нечисленні. Щоб пролити світло на цю недостатньо досліджену тему, у статті представлено фреймове дослідження зміни клімату в корпоративних звітах Банку Англії, опублікованих на його офіційній сторінці <https://www.bankofengland.co.uk/>.

Мета. Метою дослідження є з'ясування наступного дослідницького питання: як Банк Англії фреймує проблему зміни клімату у своїх корпоративних звітах.

Методи. Дослідження проведено на основі корпусу корпоративних звітів Банку Англії про зміну клімату, які були опубліковані в період 2020-2024 років. Корпус було проаналізовано відповідно до методології фреймінгу, розробленої Ентманом (1993, 2007): ключові слова, пов'язані з проблемою зміни клімату, були проаналізовані в контексті кожного відповідного корпоративного звіту про зміну клімату для з'ясування (i) явної та/або неявної причини / причин зміни клімату, (ii) морального тлумачення діяльності Банку Англії, пов'язаної зі зміною клімату, і (iii) можливого рішення, пов'язаного з діяльністю Банку Англії щодо зміни клімату.

Результати. Результати аналізу корпусу показали, що Банк Англії визначив зміну клімату як фрейми (i) міжнародний підхід, (ii) провідна роль Банку Англії, (iii) зменшення викидів вуглецю, (iv) вуглецево-нейтральна економіка, (v) відновлювані джерела енергії, (vi) ризик і (vii) загроза.

Дискусія. Наявність ідентифікованих фреймів у корпусі надала підтримку попереднім дослідженням, які вказували на те, що Банк Англії розглядав зміни

клімату через фрейми, пов'язані з (i) зеленими технологіями, (ii) інтернаціоналізацією проблеми зміни клімату, (iii) роллю Банку Англії як провідної фінансової установи у подоланні негативних наслідків зміни клімату та (iv) сек'юритизації проблеми зміни клімату. У ході аналізу було встановлено, що Банк Англії намагався висвітлити питання зміни клімату, представляючи себе як провідну фінансову установу як усередині країни, так і в усьому світі, яка активно дотримується екологічної програми щодо впровадження заходів з компенсації викидів вуглецю, пов'язаними з негативними наслідками зміни клімату.

Ключові слова: зміна клімату, корпоративний дискурс, корпоративний звіт про зміну клімату, фрейм, фреймінг, Банк Англії.

Abstract

Капранов Олександр

CLIMATE CHANGE DISCLOSURES BY THE BANK OF ENGLAND: A FRAMING ANALYSIS

Background. The issue of climate change is routinely addressed in corporate discourse in the Anglophone world, in particular in annual reports and corporate disclosures on climate change (Капранов, 2016a). Given that the leading financial institutions in the Anglophone world, for instance, the Bank of England, pay attention to the issue of climate change and make their stance on the matter in their corporate disclosures, it seems reasonable to investigate the way they frame the issue of climate change. However, the current studies on corporate discourse on climate change are not numerous. In an attempt to shed light onto this topic, the article presents a qualitative framing study on the framing of climate change in the Bank of England's disclosures published on its official homepage <https://www.bankofengland.co.uk/>.

Purpose. The aim of the study is to clarify the following research question (RQ): How does the Bank of England frame the issue of climate change in its corporate disclosures?

Methods. The study involved a corpus of the Bank of England's climate change disclosures that were published within the timeframe of 2020-2024. The corpus was analysed qualitatively in line with the framing methodology developed by Entman (1993, 2007). Specifically, the corpus was examined in the following manner. In line with Entman (1993, 2007), the keywords associated with the issue of climate change were analysed qualitatively in the context of each respective climate change disclosure for (i) the explicit and/or implicit cause/causes of the climate change, (ii) a moral interpretation of the Bank of England's climate change-related activity/activities, and (iii) a possible solution that was associated with the Bank of England's climate change-related activity/activities.

Results. The results of the corpus analysis revealed that the Bank of England framed climate change as the frames (i) *an international approach*, (ii) *the Bank's leading role*, (iii) *carbon footprint reduction*, (iv) *carbon-neutral economy*, (v) *renewables*, (vi) *risk*, and (vii) *threat*.

Discussion. The presence of the identified frames in the corpus provided support to the prior studies that pointed to the framing of climate change by the Bank

of England via the frames associated with (i) green technology, (ii) internationalisation of the issue of climate change, (iii) the leading role of the Bank of England as a flagship financial institution in tackling the negative consequences of climate change, and (iv) the securitisation of the issue of climate change. It was established in the course of the analysis that the Bank of England sought to frame the issue of climate change by means of portraying itself as the leading financial institution both domestically and globally, which actively pursued a green agenda of implementing measures to offset its carbon footprint and minimise current and potential risks associated with the negative consequences of climate change as far as its financial dimension was concerned.

Keywords: climate change, corporate discourse, disclosures, frame, framing, The Bank of England.

Відомості про автора

Капранов Олександр, доктор філософії, доцент, NLA Коледж в Осло (Норвегія), e-mail: oleksandr.kapranov@nla.no

Kapranov Oleksandr, Dr, associate professor, NLA University College (Norway), e-mail: oleksandr.kapranov@nla.no

ORCID 0000-0002-9056-331

Надійшла до редакції 09 листопада 2024 року

Прийнято до друку 16 грудня 2024 року

UDC 811.162.1

DOI: 10.2478/lccc-2024-0008

Izabela Jakubek-Głąb

**CZYTAĆ TO, CO NIENAZWANE, NAZYWAĆ TO,
 CO WIDZIALNE, OPOWIADAĆ HISTORIE
 W NOWY SPOSÓB:
 PICTUREBOOKI W NAUCZANIU JĘZYKA POLSKIEGO
 JAKO OBCEGO**

Picturebooki powinny być moim zdaniem tak tworzone, żeby odbiorca stał się ich współtwórcą, aby miał szansę przeżyć bardzo intymne emocje, aby mógł skonfrontować się ze swoimi problemami czy obawami. Obrazy pozwalają nam też unikać banalizacji języka, możemy nimi dotykać spraw, które niekoniecznie chcemy dookreślić słowami. Obraz potrafi czasem zastępować tysiące słów. Teksty w takiej książce są z reguły krótkie i proste. Trzeba połączyć różne fragmenty obrazów, dopowiedzieć to co tylko zasugerowane, dać się zaprosić do gry słowno-wizualnej, czasem poszukać rozwiązania między słowami albo domyślić się sensu ukrytego gdzieś za narysowaną ścianą lub oknem.

(Iwona Chmielewska)

Pierwsza część artykułu mówi o książce obrazkowej zaczynając od rozważań wokół definicji, sposobów analiz i odniesień teoretycznych dotyczących zastosowania picturebooka w procesie nauczania języka obcego w świetle metodologii i rozwiązań dydaktycznych w glottodydaktyce. Uzupełnieniem rozważań teoretycznych jest analiza dwóch picturebooków Iwony Chmielewskiej «W kieszonce» i «O tych, co się rozwijali», wskazująca na ich wykorzystanie w nauczaniu języka polskiego jako obcego w grupie dorosłych uczących się.

Słowa kluczowe: picturebook / książka obrazkowa, język polski jako obcy (jpjo), Iwona Chmielewska, dorośli uczący się.

1. Wprowadzenie

Picturebook / książka obrazkowa. W niniejszym artykule termin «picturebook», pisany nierozdzielnie, oddając nierozzerwalność warstwy ikonicznej i językowej (to zagadnienie będzie omówione w dalszej części artykułu) będzie stosowany wymiennie z jego polskim odpowiednikiem – «książka obrazkowa». Rozważania o książce obrazkowej rozpoczną od definicji i rozważań związanych z definiowaniem.

Małgorzata Cackowska wspomina, że badacze zgodni są co do tego, że istotą tego gatunku są różne relacje obrazu i tekstu oraz praca tych dwóch modalności na rzecz jakości książki obrazkowej rozumianej jako całość (Cackowska, 2017, s. 11).

Punktem wyjścia dla wielu badaczy jest bazowa definicja Barbary Bader, powstała w latach 70 XX wieku i mówi, że «książka obrazkowa to tekst, ilustracje,

całościowy projekt (...) jako forma sztuki opiera się na współzależności słowa i obrazu, na równoczesnym oglądaniu dwóch sąsiadujących stron, na napięciu przeżywanym przy przewracaniu kolejnej karty. Na swój sposób możliwości książki obrazkowej są nieograniczone» (Bader, 1976, s. 1).

Skąd biorą się te nieograniczone możliwości przekazu? Odpowiedź przynosi definicja Franka Serafiniego:

Picturebook to książka, tekst i obrazy, obrazy i tekst, projekt kongenialny, dzieło sztuki, które opiera się na grze pomiędzy obrazem a tekstem, symultanicznym postrzeganiu dwóch sąsiadujących stron rozkładówki oraz oczekiwaniu i napięciu związanym z przewracaniem kartek. Jest dla odbiorcy przeżyciem jedynym w swoim rodzaju, w którym znaczenie jest generowane jednocześnie przez tekst, obrazy i cały projekt. Relacja pomiędzy słowem i obrazem ma charakter synergiczny, znaczenie budowane jest na podstawie kombinacji dwóch systemów znaków (cytat i przypis za: Kotkowska, 2018, s. 112)¹.

Marta Kotkowska podkreśla, że kombinacja dwóch systemów znaków, za pomocą których picturebook komunikuje się z odbiorcą, synergia relacji pomiędzy obrazem i tekstem – to jedyne w swoim rodzaju połączenie wytwarza więcej treści i znaczenia, silniej oddziałują na odbiorcę niż każde z osobna – słowo i obraz.

Gra, relacja, związek pomiędzy obrazem i tekstem i na odwrót. Owo *pomiędzy* tworzy zjawisko jakim jest książka obrazkowa. Nie tylko słowa i obrazy tworzą książkę, ale także kongenialny projekt, na który składa się m.in. grafika, typografia, format, materiały (Kotkowska, 2016, s. 33).

Serafini podaje wiele kategorii do analizy picturebooków. Trzy nadrzędne to **obraz** – technika, kolor, perspektywa, przestrzeń (kompozycja), ruch, dynamika, środki wyrazu, inspiracje. **Tekst** – funkcja, rodzaj, gatunek, narracja oraz **dizajn** (projekt), czyli wszystkie składowe książki: format, oprawa, okładka, wklejka, papier, typografia) (Serafini, 2013). Kotkowska dodaje **kategorię graniczną** – dla zjawisk plasujących się na styku trzech poprzednich. Kategoria ta będzie niejednorodna, charakterystyczna dla danej książki (Kotkowska, 2016, s. 37).

Warto przyjrzeć się formowaniu pojęcia w języku angielskim. Również dlatego, że większość badaczy posługuje się angielskim terminem *picturebook*. Znakomita badaczka tematu, Maria Nikolajewa odwołując się do pisowni i omawia trzy rodzaje:

- pisownię rozłączną – *picture book* – książka z obrazkami, ilustrowana,
- *picture-book* (z łącznikiem) – dotyczy książek, w których jest przewaga obrazów, podkreślając w ten sposób ich rolę,
- *picturebook* (łączną) – traktująca o książce jako całości, zwracając uwagę na równorzędność warstwy tekstowej i obrazowej.

¹ Definicja Franka Serafiniego, *Understanding Visual Images in Picturebooks*, in *Talking Beyond the Page. Reading and Responding to Picturebooks*, red. J. Evans, Routledge, London-New York 2009, s. 10: «Picturebook is text and images, pictures and text, congenial design, work of art. It hinges on the interplay of illustration and written, the everlasting game between text and image, simultaneous perception of two facing pages on the spread and the drama of the turning page. It is an unique literary experience, where meaning is generated simultaneously from written text, visual images and the overall design. The relationship between word and image is synergistic» (przeł. M. Kotkowska). Bardzo zbliżone definicje znajdziemy w artykułach: L. Sipe «How Picture Books Work: A Semiotically Framed Theory of Text-Picture Relationships» (*Children's Literature in Education*, 1998, vol. 29, nr 2, s. 97-99); tenże, *Revisiting the Relationships Between Text and Pictures*, (*Children's Literature in Education*, 2012, vol. 43).

Zachęca do stosowania formy łącznej, która oddaje charakter książki obrazkowej i odróżnia od książek z obrazkami (Nikolajeva, 2012, s. 55).

Whole book approach – całościowe podejście do książki to klucz do czytania i zrozumienia picturebooków.

Beata Śniecikowska twierdzi, że picturebook to twór dwumediálny, nierozzerwalnie, integralnie łączący słowa i obrazy. Pierwiastek wizualny i werbalny pozostają we względnej, często dynamicznej równowadze – nie ilościowej, ale jakościowej. Media wzajemnie się interpretują i reinterpretują (Śniecikowska, 2022).

Do analizy książek obrazkowych postrzeganych jako dzieła sztuki będą potrzebne elementy psychologii percepcji, gramatyki i alfabetyzacji wizualnej. Rudolf Arnheim wymienia: równowagę, kształt, formę, rozwój, przestrzeń, światło, kolor, ruch, dynamikę i ekspresję. W swojej teorii myślenia wzrokowego Arnheim dowodzi, że percepcja wizualna może być rodzajem myślenia, które dokonuje się na poziomie postrzegania i selektywnego wyboru skrawków rzeczywistości. Arnheim uważał, że tworzymy obrazy mentalne, obrazy myśli, a jeżeli «myślenie dokonuje się w dziedzinie obrazów, to wiele tych obrazów musi być bardzo abstrakcyjnych, ponieważ umysł działa często na wysokim poziomie abstrakcji» (Arnheim, 2013, s. 139).

Autor «Myślenia wzrokowego» dowodził, że procesy te mogą być nie do końca uświadomione i tylko wyrobiony obserwator może je wyselekcjonować. Dodawał też, że działalność artystyczna jest formą rozumowania, w której nierozdzielnie splatają się ze sobą postrzeganie i myślenie, co można nazwać myśleniem zmysłami. Stwierdził, że ktoś, kto maluje, pisze, komponuje czy tańczy, myśli zmysłami. Rozszerzył jedność postrzegania i myśli poza dziedzinę sztuki².

Justyna Stefańczyk w swojej pracy doktorskiej «Opowieści na 32 stronach – fenomen książki obrazkowej» wspomina, że można odwrócić ten proces w kontekście książki obrazkowej, która kształtuje myślenie wzrokowe oraz daje możliwość wyrabiania własnych obrazów myśli, w oparciu o zastane kody wizualne, zasugerowane przez artystów. Doskonałym przykładem obrazów myśli są narracyjne, beztekstowe książki obrazkowe, które całą skomplikowaną warstwę fabularną i uczuciową przekazują obrazem (Stefańczyk, 2018, s. 24).

Sama autorka picturebooków Iwona Chmielewska, której książki posłużą za przykłady w niniejszym artykule, mówi: «Picturebooki wymagają od czytelnika pracy wyobraźni, myślenia metaforą. To dlatego dorośli i dziecko mogą uczyć się od siebie, czytając i oglądając taką książkę. W przypadku picturebooków lektura ma tyle poziomów, że nie ma właściwie ograniczeń wiekowych dla ich czytelników». I dodaje, że najbardziej lubi kategoryzację, że picturebooki są dla ludzi. Bez podziału na dzieci i dorosłych (Syrwid, 2016). To dało przyzwolenie na rozszerzenie grupy odbiorców książek obrazkowych na dorosłych uczących się. I posłużyło jako narzędzie w procesie uczenia się języka polskiego jako obcego.

M. Kotkowską pisze: «Zgodnie z definicją picturebooka podstawową jednostką konstrukcyjną książek Chmielewskiej jest oczywiście rozkładówka oraz napięcie wywoływane przewracaniem kartek. Każdy element projektów Chmielewskiej jest intencjonalny. Ale oprócz zamierzonych przez autorkę znaczeń i celowo otwieranych kontekstów, picturebooki otwierają interpretację, pozostawiają

² «Analiza naszej wiedzy na temat percepcji wzrokowej, uświadomiła mi, że niezwykle mechanizmy, za których pomocą zmysły ujmują doświadczenie, są niemal identyczne z działaniami opisywanymi przez psychologię myślenia» (R. Arnheim «Myślenie wzrokowe», tłum. M. Chojnacki. Gdańsk: Słowo/obraz terytoria, 2013, s. 139-140).

odbiorcy luki, które sam musi wypełnić, a których autorka nie zaplanowała» (Kotkowska, 2018, s. 23)³. Ta otwartość interpretacji zachęca do obecności książek obrazkowych na zajęciach z języka polskiego jako obcego. Stawia przed uczącymi się możliwość, szansę na wypełnienie tej luki interpretacyjnej (niezaplanowanej przez autora), przynoszącej radość poznawczą i twórczą.

Dodatkowo wykorzystanie dwóch mediów: słowa i obrazu, które stanowią jedność treści, formy i funkcji w postaci picturebooka (Tomaszewski, 2011, s. 76) podnosi skuteczność nauczania języka obcego z wykorzystaniem książki obrazkowej w tym procesie.

2. Metodologia

Wykorzystano metodę analizy treści stosowaną w metodologii badań jakościowych. Wykorzystano również metodę obserwacji uczestniczącej – uczestniczenia w sesjach, na konferencjach i spotkaniach poświęconych książce obrazkowej organizowanej przez różne instytucje i grupy, śledzenie Polskiej Sekcji IBBY oraz Astrid Lindgren Memorial Award. Metodę krytycznej analizy treści (critical content analysis) *studium przypadku książki* w kontekście nauczania języka polskiego jako obcego.

3. Nauczanie języka obcego a picturebook

Eliza Illukiewicz w pracy «Pamięć obrazu w nauczaniu słownictwa języka obcego», przywołując badania dotyczące skuteczności poszczególnych metod uczenia się leksyki języków obcych (m.in. A.D. Cohen, M. Rodrigues i M. Sadoski, N.C. Ellis, R.L. Oxford) zaznacza, że podstawy teoretyczne stanowi teoria podwójnego kodowania (dual coding theory) Allana Paivio (Paivio, 1971; Paivio, 1986), która zakłada, że „kodowanie informacji werbalnie i wizualnie jest efektywniejsze dla uczenia się niż kodowanie informacji tylko jednym systemem» (Amirian, Heshmatifar, 2013, s. 35-44).

Według tej teorii pobudzenie reprezentacji obecnych w pamięci jednego rodzaju uaktywnia reprezentacje w pamięci drugiego rodzaju. Połączenie informacji werbalnych z wizualnymi wzmacnia przekaz informacyjny i ułatwia zrozumienie. System werbalny i wizualny choć funkcjonalnie odmienne, zakłada się, że obydwa systemy są ze sobą połączone, a zatem czynność jednego systemu prowadzi do uruchomienia się drugiego. Aktywacja obydwu systemów może mieć dodatnie działanie na proces odtwarzania⁴.

Pracę z obrazem podczas lekcji można opisać jako metodę przekładu intersemiotycznego (MPI), czyli tzw. transmutację, gdzie znaki językowe są interpretowane za pomocą znaków niejęzykowych (Lipińska, 2016).

Ewa Lipińska w artykule «Przekład intersemiotyczny w glottodydaktyce polonistycznej» wskazuje, że Teresa Tomaszewicz, zalety pracy tą metodą:

(...) komunikaty wyrażone znakami językowymi mają charakter liniowy i rozwijają się w czasie, gdy tymczasem obrazy mają charakter przestrzenny, pozbawiony wymiaru czasowego. Oznacza to, że są bardzo pomocne dla

³ Autorka powołuje się na teorię recepcji i aktywnej postawą czytelnika w teorii Wolfganga Isera. Zob. tenże, «The Implied Reader: Patterns of Communication in Prose Fiction from Bunyan to Beckett» Johns Hopkins University Press, Baltimore 1974; tenże «The Act of Reading: A Theory of Aesthetic Response» John Hopkins University Press, Baltimore 1980.

⁴ O koncepcji podwójnego kodowania Allana Paivio w procesie percepcji czytanego tekstu pisał S. Kawiorski w «Koncepcja podwójnego kodowania Allana Paivio w procesie percepcji czytanego tekstu» (Podkarpackie Studia Biblioteczne, 2013 Nr 2, Biblioteka Uniwersytetu Rzeszowskiego).

uczących się o preferencji prawopółkulowej. Jest to o tyle ważne, że w dydaktyce dominuje system nauczania faworyzujący lewą półkulę, konieczne jest więc uaktywnienie prawej części mózgu, nieco uśpionej. [...] Współdziałanie obydwu półkul sprawia, że mózg pracuje wydajnie. Synergię tę generuje metoda przekładu intersemiotycznego, polegająca na mediacji między kodem werbalnym a niewerbalnym (Lipińska, 2016, s. 146)⁵.

Znajduje to odzwierciedlenie w dydaktyce języków, gdzie najczęściej używane są środki wizualne, nazywane ogólnie obrazami. Wykorzystywanie przekładu intersemiotycznego w nauce języka ojczystego propagowała A. Dyduchowa. Jej zdaniem w celu przygotowania «młodego człowieka do nawiązywania kontaktów z otaczającym światem należy wyposażyć go w umiejętności przekładania jednych znaków na drugie» (za: Lipińska, 2016, s. 148; Dyduchowa, 2005, s. 13).

Analogicznie do szkolnej praktyki rozwijania języka ojczystego⁶ można stosować MPI w glottodydaktyce (Morcinek-Cudak, 2005; Lipińskiej, Seretny, 2016).

Ewa Lipińska uważa, że «przekład intersemiotyczny łączy się z multisensoryczną percepcją komunikatu ułatwiającą jego recepcję, to znaczy z odbiorem przekazu kilkoma bądź wszystkimi zmysłami, wiążącym się z doświadczaniem (doznawaniem) wpływającym na poznanie i interpretację znaku» (Lipińska, 2016, s. 147; Arabski, 1997, s. 109)⁷. Lipińska zachęca do wielokanałowości przekazu i multisensorycznego odbioru w celu aktywizowania prawej półkuli i co za tym idzie, pobudzania mózgu do wydajniejszej pracy, która ma ułatwiać skuteczniejsze przyswajanie i uczenie się języka (Lipińska, 2016, s. 147).

Książka obrazkowa wydaje się być świetnym przykładem obrazującym metodę przekładu intersemiotycznego (MPI), a nawet rozwijającym ją, bo przecież ma tu miejsce czytanie obrazów i tekstu we wzajemnej korelacji, jedności i współzależności. Dochodzi do mediacji między kodem werbalnym a niewerbalnym, co powoduje synergię obydwu półkul i wpływa na lepszą wydajność mózgu, prowadząc do skutecznego uczenia się języka.

Dodatkowo ma miejsce multisensoryczna percepcja komunikatu – obrazy tworzone przez Iwonę Chmielewską sprawiają wrażenie przestrzennych – jako kolaże, misternie wycinane, tkane, zszywane, wyszywane mimo, że oczywiście istnieją w dwóch wymiarach, zdają się poruszać zmysł dotyku. Czytelnicy książek obrazkowych czasem (w ukryciu) gładzą karty książek, a może właśnie zdołali uwierzyć, że przedmioty i ludzie w opowieści istnieją naprawdę? I tutaj wielokanałowość przekazu spotyka się z interpretacją, metafora wizualna ożywa i przemawia.

⁵ O obrazach obecnych w książkach o sztuce pisała m.in. K. Mucha-Iwaniczko (2019, 113-126).

⁶ A. Dyduchowa twierdzi, że zachodzi w nim proste przekodowanie: «widzę – nazywam» (Dyduchowa, 1988). «O ile u rodzimych użytkowników przekodowanie to można nazwać „prostym”, gdyż polega na werbalizacji komunikatów nieliterowych w prymarnym języku (transmutacja pierwszego stopnia), o tyle u uczących się nowego kodu jest ono bardziej skomplikowane» (za: Lipińska, 2016, s. 149).

⁷ J. Arabski zwraca uwagę na to, że lepiej zapamiętujemy dany obiekt, jeśli poznajemy go wielokanałowo, np. gdy go widzimy, dotykamy i jednocześnie czujemy jego zapach; jednak jeśli chcemy się skupić tylko na jednej jego cesze, powinniśmy postrzegać go wyłącznie jednokanałowo (zob.: Arabski, 1997, s. 109). Taki schemat poznawczy ma wiele wspólnego z mechanizmami rozwoju mowy dziecka, jest więc bardzo skuteczny (Lipińska, 2016, s. 147).

Iwona Chmielewska na swoim profilu fb zamieściła (data zamieszczenia 25.10.2024)⁸ wpis: «to było pracowite lato i początek jesieni. Książka o dawnych perfumach dla koreańskiego wydawnictwa BIR jest już prawie gotowa». Autorka dołączyła dwa przykłady prac: bardzo pięknych, o wyraźnej kolorystyce (ujmujących zieleniach), ciekawych połączeniach elementów kwiatowych, zaskakujących rozwiązań z umieszczeniem buteleczek perfum – uskrzydłonych w postaci motyla, i zamkniętych w kształcie konewki w ręku starszej kobiety podlewającej ususzone konwalie. Wśród bardzo pozytywnych komentarzy pojawiły się takie: *Te obrazy pachną; Pachnie przepięknie, smakuje wybornie; Delikatne, sensualne, naturalne; Pięknie i pachnąco; Wspaniale! Te obrazy pachną... przynajmniej myślę, że mogę to sobie wyobrazić* – bez wątpienia wyrażające sensoryczne odczytanie obrazów.

Miejmy nadzieję, że książka ukaże się też w języku polskim i będzie okazją do głębszych badań i dyskusji na temat multisensorycznego odczytywania picturebooków Iwony Chmielewskiej.

W dalszej prezentacji potencjału edukacyjnego książki obrazkowej w nauczaniu języków obcych posłużę się przykładami badań nad językiem angielskim jako obcym w grupach młodszych uczących się, korzystając z badań Michelle Zirkel (2022, s. 118-139).

Potencjał edukacyjny książki obrazkowej na zajęciach języka angielskiego jako obcego dla dzieci i młodych uczniów został już szeroko zbadany. Loder-Buechel (2020, s. 34) pisze: «Nie ma nic lepszego niż dobra książka obrazkowa, aby rozpocząć nowy temat, aby zaangażować dzieci w inne światy – i nauczyć je języka w mało stresującym, przyjaznym otoczeniu» (tłumaczenie własne)⁹.

S. Krashen (2021) i I. Ghosn (2002) również podkreślają, że autentyczne i trafiające do młodego odbiorcy historie mogą pobudzić motywację i zainteresowanie uczniów językiem angielskim. Picturebooki mogą być wykorzystywane do przyciągania uwagi uczniów, mogą wspierać ich pewność siebie oraz pozytywne nastawienie. Mogą pomóc w rozwijaniu pozytywnego nastawienia do języka obcego i stymulować wyobraźnię uczniów.

Umiejętności językowe, które można rozwijać poprzez korzystanie z picturebooków w klasie, to wszystkie umiejętności receptywne i produktywne (Hughes, 2006). Mogą one być używane do wprowadzania i użycia słownictwa i struktur oraz uczynienia ich zrozumiałymi i zapadającymi w pamięć dzięki rozumieniu z kontekstu (Hughes, 2006, s. 153), zwłaszcza jeśli te elementy leksykalne są powtarzane w całej książce (Bland, 2019, s. 90; Hughes, 2006).

J. Bland podkreśla, że ze względu na ich bogaty potencjał językowy, picturebooki można uznać za wysokiej jakości materiał leksykalny: zawierają one zwykle nie tylko powtórzenia leksykalne, ale także powtórzenia składniowe, powtórzenia fonologiczne (np. rymy, aliteracje), dynamiczny rytm, onomatopeje, eksperymenty typograficzne i kreatywny dobór słownictwa i mogą zainspirować dzieci do kreatywności (Bland, 2019, s. 90-91). Ponadto, słuchając historii lub czytając ją ponownie uczniowie mogą ćwiczyć swoje umiejętności receptywne, a wsparcie wizualne może pomóc uczniom zrozumieć nieznanne słowa i znaczenie całej historii (Mourão, 2016, s. 27-28; Bland, 2019, s. 90). Może to pozytywnie

⁸ Tego samego dnia pojawiło się 356 lików i serduszek, następnego liczba wzrosła do 418 – co świadczy o popularności autorki.

⁹ Loder-Buechel (2020, s. 34): «There's nothing better than a good picture book to get started on a new topic, to get children involved in other worlds – and to teach them language in a low pressure-relaxed setting» (cytat za Michelle Zirkel).

wpłynąć na ich samoocenę, wzmocnić poczucie wartości, a także może pomóc im w nauce słownictwa. Po przyswojeniu nowych słów i fragmentów z tekstu, mogą je ćwiczyć i wykorzystywać w podstawowych ćwiczeniach w mówieniu i pisaniu. Ponadto można je wykorzystać do trenowania podstawowych umiejętności mediacyjnych, na przykład, gdy uczniowie są proszeni o podsumowanie treści książki w swoim języku.

Z badań wynika, że picturebooki mogą być wykorzystywane do trenowania wszystkich umiejętności komunikacyjnych i zwiększania biegłości językowej uczniów w zakresie słownictwa i gramatyki, ortografii, wymowy, intonacji języka obcego (Zirkel, 2022, s. 120).

Mimo że picturebooki wykorzystuje się przede wszystkim do rozwijania umiejętności komunikacyjnych i kontekstualizowania słów i fragmentów określonego pola semantycznego w celu poszerzenia słownictwa uczniów (Mourão, 2015), picturebooki mogą również promować znacznie więcej umiejętności.

Michelle Zirkel wymienia: wspieranie kompetencji literackich, które obejmują kompetencje empatyczne, estetyczne i stylistyczne, rozwój kompetencji kulturowych i dyskursywnych, kompetencji interpretacyjnych, a także kompetencji czytelnich i ogólnych kompetencji językowych (Zinker, 2022, s. 121).

Wspomniane przykłady użyteczności książki obrazkowej w nauczaniu języka obcego dzieci i młodych uczących się mogą zostać rozszerzone na dorosłych uczących się. Cele nauczania języka obcego w obu grupach są podobne, chodzi tylko o odpowiednio dobrany materiał.

4. Analiza przykładów

O autorce. Iwona Chmielewska to autorka znanych, głównie jednoautorskich artefaktów z gatunku książek obrazkowych. Jest cenioną obecnie na całym świecie ilustratorką i pisarką. Tworzy autorskie książki obrazkowe, wydawane m.in. w Korei Południowej, Chinach, Japonii, na Tajwanie, w Meksyku, w Hiszpanii, Francji i Niemczech. Jest trzykrotną triumfatorką Bologna Ragazzi Award (2011, 2013, 2020) oraz czterokrotną finalistką Nagrody im. Hansa Christiana Andersena w kategorii graficznej, jest nominowana do Astrid Lindgren Memorial Award – nominacje dla ilustratorów 2025. Ukończyła grafikę na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu i zaczęła ilustrować w 1990 r. Stosuje technikę kolażu i rysunku, posługuje się również wycięciami, wycinankami, w swoich pracach wykorzystuje różne faktury i materiały. Wielu badaczy zwraca uwagę na cechę jej książek jaką jest pustka – pusta przestrzeń, wypełniająca obszar pomiędzy ilustracjami, potęgująca skupienie i pewien rodzaj medytacji – jak pisze Justyna Stefańczyk (Stefańczyk, 2018, s. 24).

W swoich książkach Chmielewska stawia mądre pytania, ważne dla czytelników w każdym kraju i w każdym wieku. Jej dzieła są inteligentne, wysmakowane, dopracowane graficznie, świetnie zaprojektowane. Opatrzone krótkim, lapidarnym tekstem, wciągają czytelników do gry z obrazem¹⁰.

Picturebooki Iwony Chmielewskiej są zupełnie jak ich twórczyni – skromne i małowonne, nieśmiało wyczekują tego, kto je stworzy. A ten kto raz weźmie je do ręki, niech się strzeże, bo przepadnie na zawsze¹¹.

¹⁰ <https://culture.pl/pl/tworca/iwona-chmielewska>

¹¹ <https://wydawnictwowolno.pl/iwona-chmielewska-mistrzynie-picture-booka/>

Autorka niniejszego artykułu jest dobitnym przykładem tego mechanizmu «przepadania na zawsze» w zachwycającym artyźmie picturebooków I. Chmielewskiej

«W kieszonce». «Niebieski haft na okładce i aplikacje jak z dawnych babcinych makatek zapowiadają pełną uroku i ciepła książkę do wielokrotnego oglądania i czytania», – czytamy na stronie wydawnictwa Media Rodzina, które wydało książkę w 2015 roku. «Na kolejnych kartach Iwona Chmielewska, jak magik z cylindra, wyjmuje z dziecięcych kieszonek coraz to bardziej zdumiewające rzeczy. Książka stanowi znakomitą inspirację do rozwijania dziecięcej wyobraźni. Zapraszamy do zabawy z ilustracjami artystki i samodzielnego uzupełnienia zawartości kieszonek», – dodaje wydawca¹². Książka otrzymała nominację do nagrody Dobre Strony 2015, nagrody Książka Roku Polskiej Sekcji IBBY 2015 w kategorii książka obrazkowa, Pióra Fredry 2015.

Okazuje się, że jako produkt całościowy, łączący obraz i słowo – w kontekście nauczania języka obcego (tu języka polskiego) książka obrazkowa może rozszerzyć grono czytelników, dotrzeć ze swoim przekazem również do czytelnika dorosłego – i to nie tego towarzyszącego w lekturze dziecku – ale tworzącego indywidualny odbiór w innej perspektywie poznawczej i edukacyjnej. I jednocześnie nadal być – jak sobie życzy tego wydawca – znakomitą inspiracją do rozwoju wyobraźni – tym razem dorosłego cudzoziemskiego uczącego się.

«W kieszonce» Iwony Chmielewskiej to historia oparta na efekcie niespodzianki/zagadki w postaci detalu ukrytego w kieszonce. W nauce języka polskiego jako obcego zdania opisujące ukryte przedmioty mogą posłużyć jako wzór do tworzenia opisów przedmiotów na poziomie początkującym A1/A2 – jako wprawka leksykalno- gramatyczna, przygotowująca do pisania.

Książkę tworzą pięknie dopracowane w szczegółach wyszyte obrazy w postaci zagadkowych dwóch zaokrąglonych na końcach trójkątów, które wystają z misternie przyszytej do każdej strony innej kieszonki. A to w pasczki, a to wyszyty krzyżykami kwiat, a to faktura w kropki, w kratkę, w kwiatki, wykończona koronką. Niespodzianka ukryta w kieszonce – zasygnalizowana wspomnianym wyszytym starannie kształtem – najpierw intryguje pytaniem nawiązującym do poprzedniej rozkładówki, a potem dramaturgia przewracanej strony przynosi zawsze zaskakującą odpowiedź – symboliczne trójkąty okazują się być uszami zająca, otwartym dziobem ptaka, liśćmi konwalii, czubkami butów do tańca, owocami, warzywami, a nawet żaglem i dziobem kajaka, nartami czy szczypcami kraba lub nożycami.

Po otwierającym pytaniu, widniejącym zawsze w górnej części lewej szarej rozkładówki «Co Jaś ma dziś w kieszonce?» oczom czytelnika na następnej stronie ukazuje się odpowiedź – wyszyta niebieską nitką na szarawym wnętrzu kieszonki. Zawsze trudna do przewidzenia, zaskakująca. Przedstawiona obrazem, ale nigdy nienazwana jednym słowem. Można powiedzieć nazwana obrazem, który dopełnia skromny jednozdaniowy tekst widoczny na następnej prawej rozkładówce – ponownie w górnej jej części – tym razem w prawym górnym rogu. Tekst wykorzystuje:

- cechy przedmiotu / postaci z kieszonki, wyrażone przymiotnikiem *smutne / wesole* (antonimy), *straszne, pyszne* lub imiesłowem przymiotnikowym – *coś pachnącego*,

- przeznaczenie przedmiotów: buty – do tańca (forma dopełniacza po przyimku *do czego?*, wyrażona rzeczownikiem *taniec* lub rzeczownikiem odczasownikowym *schrupanie / do schrupania* w przypadku groszku i marchewki),

- zachowanie zwierząt ukrytych w kieszonce, wyrażone czasownikiem *kica, śpiewa*,

¹² <https://www.mediarodzina.pl/produkt/w-kieszonce/>

- czas przeznaczenia – *na zimę/na lato*, wyrażone formą biernika po przyimku *na*,

- materiał, z którego jest zrobiona rzecz *drewniane* – o klockach. Potem następują dwa ostatnie przykłady, w których pojawia się po raz pierwszy sekwencja określeń, budowanych łańcuchowo, na zasadzie powtórzenia ostatniego przymiotnika: *Czy Olek ma też coś drewnianego? Tak, coś drewnianego i przydatnego (...)* – o spinaczu do bielizny, *przydatnego i ostrego* – o nożyczkach.

Przykłady wspomniane wyżej stanowią bogaty materiał leksykalny (w odpowiedniej ilości) oraz interesujący kontekst gramatyczny, który zaprezentowany zostaje w oryginalny sposób w połączeniu z estetycznym kontekstem kulturowym.

Pytania pojawiające się w tekście i ich powtarzalność, w przypadku czytelnika dziecięcego jest bardzo częstym zabiegiem stosowanym w literaturze dla dzieci – daje im to poczucie przewidywalności i sprawczości – same mogą zgadywać, co będzie dalej. W przypadku uczących się języka obcego staje się narzędziem do powtarzania nowopoznanych słów w zdaniach. Prowadzi do automatyzacji słownictwa.

Opowieść kończy się – zanim znuży – wciąż jeszcze intrygującym pytaniem otwartym: *Co ma dziś w kieszonce Adaś?* Przywołującym wspomnienie pytania otwierającego lekturę *W kieszonce*.

Odpowiedzią jest znów wyszyty niebieską nitką kontur prezentu – zapakowanego pudełka z wielką kokardą, której końcówki wystawały z kieszonki (widoczne na poprzedniej stronie) Tym razem tekst współlistniejący z obrazem pojawia się w prawym dolnym rogu i głosi: *Nie wiadomo*. To enigmatyczne zdanie otwiera wyobraźnię czytelnika. Bo jeśli nie wiadomo, to przecież trzeba zgłębić, trzeba kontynuować proces zagładania do kieszonek, odkrywania nieznanego, odgadywania zagadek. I tu powstaje przestrzeń dla pomysłowości uczącego. Przykładowe zadanie realizowane przez grupę początkującą może brzmieć:

Proszę wymyślić, jaki przedmiot jest w tym pudełku/ w tej kieszonce i OPISAĆ GO. Początek może być taki: to jest coś, co ... + czasownik / to jest coś + przymiotnik/ to jest coś do (czego?)+ rzeczownik lub rzeczownik odczasownikowy. I opisać z detalami tę rzecz¹³.

Ostatnie rozkładówki przynoszą kontynuację narracji, realizującą się przez obraz – wyszywany, jeszcze niedokończony, bo nitka jakby przechodzi na okładkę, i jeszcze nożyczki jej nie przecięły – historia więc trwa. A to, co wyszyte, to postacie z kieszonek, które tworzą wspólną historię lub historie – górka, z której można zjeżdżać na nartach, na wieży z klocków koń na biegunach, a na nim akrobatyczny taniec wykonuje już nie smutny pajacyk – z otwartym, a nie z ociekającym deszczem lub łzami – parasolem. Wspólna zabawa, wspólne działania. Na następnej stronie pod stopką wydawniczą, jakby przypadkiem – zając je marchewkę, kruk wydzióbuje groszek. I dzieci z końcowej okładki podążają w korowodzie z atrybutami z kieszonek – chłopczyk ma w ręku bukiet konwalii, a na stopie dziewczynki rozpoznajemy za duży but do tańca – któż nie lubił przebierać się w buty mamy lub babci. Jej dłonie zdają się sięgać ramienia chłopca z początkowej okładki, który wraz z innymi dziećmi w fartuszkach z kieszonkami podążają w korowodzie przedszkolnej zabawy. Wszystkie postacie obrysowane konturem ściegu niebieskiej nitki – i włosy dzieci, i części ciała, i ubrania, i buciki. Tylko kieszonki są wypełnione fakturą i kolorem materiału, z którego zostały uszyte. Jako te istotne detale – współlistniejące z tekstem -tytułem *W kieszonce*, widniejącym nad dziećmi.

¹³ To zadanie miało miejsce w grupie dorosłych uczących się języka polskiego jako obcego na zajęciach w ramach kursu doskonalącego pisanie *Pisanie po polsku* na UH w roku 2022.

Dodatkowo można zwrócić uwagę na dłoń jednej z dziewczynek, która właśnie jest w kieszonce. Może jest ciekawa, co w niej jest? I opowieść się rozpoczyna...

«**O tych, którzy się rozwijali**». To historia o rozwoju, poświęceniu, przemijaniu, pomocy i wsparciu. Marta Kotkowska pisze:

(...) O tych, którzy się rozwijali, to metafora rozwoju, osobistego, psychicznego człowieka. Utożsamia się w niej człowieczeństwo z czynieniem dobra oraz dobroczynnością. Nawet w wydawałoby się zwykłych, codziennych sprawach, które jednak sprawiają radość i przynoszą ukojenie innym, widać heroiczną czynienie dobra. Autorka zwraca uwagę na to, że często wiele zależy od naprawdę małych, niepozornych rzeczy. Że tak naprawdę niewiele trzeba, aby pomóc, ułatwić życie sobie i innym, sprawić, by dobra wokoło było więcej. I okazuje się, że zdobycie się na to, może okazać się wielkim krokiem naprzód. A wszystko to artystka pokazuje dzięki starym niciom nawiniętym na kartonik (Kotkowska, 2018, s. 19).

Z tych kartoników autorka stworzyła postacie, nadając nowe życie starym szpulkom znalezionym na pchlim targu (o czym sama autorka wspomina w tekście umieszczonym na wyklejce książki): *Te stare nici znalezione w sklepie z używanymi rzeczami nie były już nikomu potrzebne i nikt nie podejrzewał, że kiedykolwiek jeszcze się tak rozwiną* (Chmielewska «O tych, którzy się rozwijali»).

Korpus postaci stanowi zawsze owa szpulka z nawiniętą nitką, do tego doczepione kończyny wycięte z kartonu, połączone ze sobą metalową pinezką/szpilką, umożliwia i naśladuje ruchomość stawów rąk i nóg. To sprawia, że postacie szpulkowe są zawsze pokazane w ruchu, w działaniu, rozwoju i rozwijaniu się.

Propozycja pracy z tym niezwykłym picturebookiem w grupie studentów średnio zaawansowanych (poziom B2 lub mocne B1) zostanie przedstawiona przez analizę jednej z rozkładówek. Zajęcia będą okazją do rozwoju umiejętności mówienia i (lub) pisania, poszerzą słownictwo przez ciekawy materiał leksykalny i wizualny, sprowokują do refleksji nad tematami ważnymi i osobistymi:

Dzięki temu mogli się rozwijać.

I rozwijali się coraz bardziej – to tekst zaprezentowany w prawym górnym rogu, który wiąże się z tekstem z poprzedniej rozkładówki:

Co robili? Zwykle nic wielkiego.

To, czego od nich oczekiwano.

I do czego byli wprost stworzeni.

Przynosi odpowiedź na pytanie: dzięki czemu mogli się rozwijać? Dzięki zwykłym codziennym czynnościom, które były ich obowiązkiem (*czego od nich oczekiwano*) i przeznaczeniem, wynikającym z uzdolnień i talentu (*do czego byli wprost stworzeni*).

Uczącym się języka polskiego jako obcego można zaproponować następujące zadania:

Dopisz propozycje czynności, które pasują do określenia *zwykle nic wielkiego*.

Czego oczekiwano od ciebie kiedy byłeś dzieckiem, czego oczekuje się od ciebie dziś?

Do czego jesteś *wprost stworzony*?

W czasie rozmowy toczącej się wokół książki, często powracać będzie swoista gra słów wyrażen: *mogli się rozwijać/ rozwijali się*. W celu pokazania

znaczenia obu czasowników można skorzystać ze słownika np. Wielkiego Słownika Języka Polskiego w wersji online WSJP (<https://wsjp.pl/>).

Kolejnym etapem jawi się wybieranie odpowiedniej definicji, pasującej do kontekstu z bogatej listy prezentowanej w WSJP¹⁴.

Ze względu na brak definicji rozwijać nic / sznurek istnieje konieczność stworzenia, dopasowania definicji z istniejących w słowniku. Najbliższa to *rozprostowywać coś zwiniętego*, pochodząca z nieco dłuższej definicji hasła *rozwijać papier: rozprostowywać coś zwiniętego albo złożonego*.

Łatwiejszym zadaniem wydaje się znalezienie definicji do hasła rozwijać się. WSJP mówi:

Rozwijać się: osiągać odpowiedni dla danego wieku i gatunku stopień rozwoju.

Ciekawa polemika może zrodzić się z porównania ww. definicji z wrażeniem ktoś rozwija skrzydła: *ktos zaczyna działać intensywniej i lepiej, mając możliwość wykorzystania i rozwijania swoich zdolności*¹⁵.

Zajmujące może być też przyjrzenie się wszystkim definicjom i kontekstom użycia fraz prezentowanych pod hasłem *rozwijać / rozwijać się*¹⁶.

Po intensywnej pracy z leksyką czas na wspólne odczytywanie obrazów.

Czytanie obrazu Śnieg¹⁷

*Pan Szpulkowy*¹⁸ *rozwija się – dosłownie. Biała nić rozplata się, (rozciąga na przestrzeń pokoju – na stronie verso i białą zasnieżoną na pozór pustą stronę recto, gdzie w śnieżnej bieli (bo za oknem pada śnieg) stoi zadowolone, lekko uśmiechnięte dziecko, otulone szaliczkiem wydzierganym na szydelku właśnie z delikatnej, miękkiej, chyba wełnianej nitki w białokremowym odcieniu. Ta sama nić stała się sznurkiem do sanek.*

W pokoju na krześle wiszą czerwone rękawiczki połączone tą samą nicią – może to rękawiczki dziecka z poprzedniej strony, które właśnie wróciło z sanek – zdążyło niedbale porzucić, najpewniej mokre rękawiczki na oparciu krzesła, a w dole strony postawiło buty zimowe ze sznurowadłami od Pana Szpulkowego i śladami płatków śniegu w postaci małych białawych kropek – dużo mniejszych niż śnieg padający za oknem.

¹⁴ <https://wsjp.pl/haslo/podglad/17028/rozwijac-sie>

<https://wsjp.pl/haslo/podglad/16947/rozwijac>

¹⁵ <https://wsjp.pl/haslo/podglad/17088/ktos-rozwija-skrzydla>

¹⁶ *Definicje ze WSJP: rozwijać* 1. papier 2. cukierek 3. liście 4. wrażliwość 5. działalność 6. prędkość 7. temat 8. szyki 9. menu **rozwijać się** 1. organizm 2. pąki 3. handel 4. sytuacja 5. talent 6. choroba 7. spadochron 8. batalion

¹⁷ Nazwa stworzona na potrzeby zajęć przez autorkę artykułu. Więcej przykładów analizy obrazów z picturebooka «O tych, co się rozwijali» dokonuje Beata Śniecikowska w: «Książka obrazkowa: próba porządkowania doświadczeń, (czyli o genologii, słowografii i intymistyce logowizualnej)», *Teksty drugie* 2022, nr 1, s. 47–67 (opisy logowizualnych lektur s. 57–66), używając określenia logowizualna mikrolektura. Tak tłumaczy to określenie: «Mikrolektury rozumiem (za Adamem Dziadkiem, który z kolei odwołuje się do pism Jeana Pierre’a Richarda) jako „lektury drobiazgowo, a jednocześnie lektury rzeczy drobnych (nie chodzi bynajmniej o drobne utwory literackie, choć i takie mogą stać się jej przedmiotem), z pozoru mało ważnych. [...] Mikrolektury zwracają uwagę na szczegóły i opierają się przede wszystkim na nim» (A. Dziadek *Sztuka mikrolektury* Rolanda Barthes’a, w: *Miniatura i mikrologia literacka*, t. 1, red. A. Nawarecki, Wydawnictwo UŚ, Katowice 2000, s. 30–45, cyt. s. 31). Uznaję, że można także dokonywać mikrolektur artefaktów dwu- (i więcej) medialnych” (B. Śniecikowska. Tamże, s. 56).

¹⁸ Nazwa stworzona na potrzeby zajęć przez autorkę artykułu

Na ścianie fotografia – obraz – zawieszony tam na białej nici – wełniana pętka łączy obraz z gwoździem, wbitym w ścianę, a na fotografii dziewczynka trzyma na smyczy – nitkowym sznurku – psa. A może to dziewczynka od sanek? Można uchwycić pewne podobieństwo (?).

Okno ze śniegiem krzesło z rękawiczkami i buty tworzą przekątną w obrębie jednej strony, drugą przekątną przechodzącą przez całą rozkładówkę, stanowi fotografia – obraz, wiszący na ścianie, Pan Szpulkowy, sanki i dziecko. Wszyscy jakby połączeni białymi elementami, a dla Pana SZ. – to jak znaki, atrybuty jego prawie świętych pomocowych dzieł. Poważna, skupiona twarz mogłaby być twarzą świętego z obrazka.

Wszyscy i wszystko statyczne, tylko Pan Sz. uchwycony w dynamice gestu rozwijania nici – analogicznie proces rozwijania się = rozwoju zakłada dynamikę, przeciwstawia się statyce.

We wspólnym odczytywaniu obrazu może pomóc metoda Strategii Myślenia Wizualnego (ang. VTS Visual Thinking Strategy) stworzona i rozwijana przez psycholog poznańczą Abigail Housen i edukatora muzealnego Philipa Yenawine, która koncentruje się na moderowanych dyskusjach o sztuce.

Teoria myślenia wizualnego Rudolfa Arnheima, ma nadrzędne znaczenie w badaniach empirycznych Abigail Housen i wynikającej z nich teorii rozwoju estetycznego. Zastosowanie Housen, Arnheima, Piageta i innych stanowi genezę i teoretyczne podstawy rozwoju metod i programów nauczania Visual Thinking Strategies¹⁹.

W ramach VTS opracowano trzy strategiczne pytania, które pozwalają zainicjować i utrzymać dyskusję:

1. *Co dzieje się na tym obrazie (zdjęciu)?* (pytanie inicjujące dyskusję);
2. *Co widzisz, że tak twierdzisz?* (pytanie zadawane za każdym razem, gdy obserwacja prowadzi do interpretującego komentarza i chroniące przed nim);
3. *Co jeszcze możesz / możemy znaleźć?* (pytanie, które służy pogłębieniu i poszerzeniu znaczenia).

Rolą moderatora jest umiejętne zastosowanie tych pytań i stworzenie warunków ułatwiających dyskusję. Powinien uważnie słuchać wszystkich odpowiedzi, traktując je w ten sam sposób. Wskazywać na pojawiające się obserwacje, umieć je sparafrazować i połączyć w komentarz, upewniając się, czy ich treść i znaczenie są zrozumiałe i pomocne dla wszystkich²⁰.

Rola moderatora spoczywa na ucącym, a ściślej określone metodą VTS zachowania wyznaczają świetne strategie metodyczne z punktu widzenia metodyki nauczania jppo. Wysłuchanie wszystkich odpowiedzi (bez natychmiastowej i bezpośredniej korekty błędów), wskazanie na pojawiające się obserwacje – oprócz korzyści językowych (uczący się słyszą powtórnie wypowiedź zbudowaną na podobnym materiale leksykalnym) może też zawierać elementy budowania pozytywnej motywacji – każda wypowiedź jest ważna i usłyszana. I wreszcie parafraza – ważna z punktu widzenia rozwoju językowego – uczący się słyszą ten sam znaczeniowo komunikat, ale z nieco innym materiałem leksykalnym, strukturą gramatyczną – jest to szansa na rozwój językowy, ale również na wyjaśnienie i

¹⁹ por. <https://vtshome.org/>

²⁰ Marcin Szelaąg, *Strategia myślenia wizualnego – czego może uczyć oglądanie obrazów* <https://epale.ec.europa.eu/pl/blog/strategia-myslania-wizualnego-czego-moze-uczyc-ogladanie-obrazow>

zrozumienie treści, które być może w czasie wcześniejszego słuchania zostały pominięte lub niezrozumiałe. Cały czas werbalne komunikaty pozostają w relacji z ich wizualnymi odpowiednikami. Całemu procesowi towarzyszy wrażliwa postawa uczącego na zrozumienie treści i znaczenia komentarzy przez wszystkich uczestników dyskusji.

Dyskusja może przynieść wiele kontekstów: ktoś zwróci uwagę na analogię do obrazu *Pokój van Gogha w Arles*, ktoś rozwinie wątek przyjaźni dziewczynki i psa, saneczkowania, wspomnień z dzieciństwa, ktoś inny robótek ręcznych, szydełkowania, robienia na drutach, sznurowania butów czy pogody zimowej. A może pojawią się tematy związane z pomocą, poświęceniem, dobrem i troską o innego.

Ogromne pole tematyczne, którego ograniczeniem będzie tylko czas zajęć.

Zakończenie. Picturebooki na zajęciach języka polskiego jako obcego dają inne możliwości działań rozwijających wszystkie sprawności językowe: rozumienie ze słuchu, czytanie, słownictwo i gramatykę, mówienie oraz pisanie, jak również mediację (w sytuacji upraszczania, rozbudowywania treści lub jej tłumaczenia).

Synergia tekstu i obrazu rodzi nowe spojrzenie na język jako desygnat kultury. Picturebook jako artefakt kulturowy przybliży poznanie języka i sztuki języka (w znaczeniu jego niezwykłych możliwości wyrażania i opisywania rzeczywistości) oraz języka sztuki (poprzez obecność obrazu)²¹.

Wprowadza dorosłego uczącego się w świat literatury dla dorosłych i dzieci.

References

- Arnheim, Rudolf. (2013). *Myślenie wzrokowe*. Wyd. 2. Gdańsk: Wydaw. Słowo/Obraz Terytoria.
- Bader, Barbara. (1976). *American Picturebooks from Noah's Ark to the Beast Within*. New York: Macmillan Publishing Co.; London: Collier Macmillan Publishers.
- Bland, Janice. (2019). Teaching English to Young Learners: More Teacher Education and More Children's Literature! *CLELE Journal*, 7 (2), 79-103.
- Cackowska, Małgorzata. (2017). Współczesna książka obrazkowa – pojęcie, typologia, badania, teorie, konteksty, dyskursy. In M. Cackowska, H. Dymel-Trzebiatowska, J. Szyłak (eds.), *Książka obrazkowa: Wprowadzenie* (pp. 11-48). Poznań: Instytut kultury popularnej.
- Dyduchowa, Anna. (1988). *Metody kształcenia sprawności językowej uczniów. Projekt systemu, model podręcznika*. Kraków: WN WSP.
- Dyduchowa, Anna. (2005). Metody kształcenia sprawności językowej, Cz. 2. *Nowa Polszczyzna*, 1, 13-25.
- Ghosn, Irma K. (2002). Four good reasons to use literature in primary school ELT. *ELT Journal*, 56 (2), 172-179.
- Heshmatifar, Zahra, Amirian, Seyed Mohammad Reza. (2013). The impact of using electronic dictionary on vocabulary learning and retention of Iranian EFL learners. *International Journal of Research Studies in Education Technology*, 1, 35-44.
- Hughes, Annie. (2006). The "why", "what" and "how" of using authentic picture books and stories in the EYL classroom: some practical considerations. In Enever, Janet; Schmid-Schönbein, Gisela (eds.), *Picture Books and Young Learners of English*. (pp. 151-163). München: Langenscheidt ELT.

²¹ autorka artykułu nie jest pierwszą wykorzystującą grę słów *sztuka języka i język sztuki*-Katarzyna Nosidlak posługuje się nimi w tytule artykułu: *Język sztuki czy sztuka języka? Pisząc o rozwijaniu wrażliwości artystycznej uczniów na lekcjach języka angielskiego w szkole średniej. Języki Obce w Szkole Numer: 2023/1 DOI: 10.47050/jows.2023.1.61-73*

- Kawiorski, Stanisław. (2013). Koncepcja podwójnego kodowania Allana Paivio w procesie percepcji czytanego tekstu. *Podkarpackie Studia Biblioteczne*, 2, 33-39.
- Kotkowska, Marta. (2016). Picturebook w rękach edytora – próba definicji i charakterystyki, problemy badawcze i wstępne hipotezy. https://www.researchgate.net/publication/368272768_Picturebook_w_rekach_edytora.
- Kotkowska, Marta. (2018). To, co pomiędzy słowem a obrazem – znaki, symbole i metafory wizualne w autorskich książkach Iwony Chmielewskiej. <https://doi.org/10.24917/23534583.6>.
- Krashen, Stephen. (2022). The Power of Self-Selected Fiction. In T. Summer, H. Böttger (eds.), *English in Education: Concepts, Research, Practice* (pp. 141-150). Bamberg: University of Bamberg press. <https://fis.uni-bamberg.de/server/api/core/bitstreams/6b9cfd02-a191-4c96-a51f-ef28b492d4f5/content>.
- Legierska, Anna. (2015). Iwona Chmielewska. <https://culture.pl/pl/tworca/iwona-chmielewska>.
- Lipińska, Ewa. (2016). Przekład intersemiotyczny w glottodydaktyce polonistycznej. In E. Lipińskiej, A. Seretny (eds.), *Thumaczenie dydaktyczne w nowoczesnym kształceniu językowym* (pp. 141-163). Kraków: Księgarnia Akademicka.
- Loder-Buechel, Laura. (2020). The Power of the Picture Book. *English Teaching Forum*, 58 (4), 34-37.
- Morcinek-Cudak, Barbara. (2005). Elementy przekładu intersemiotycznego w nauczaniu grup zaawansowanych. *Postscriptum Polonistyczne*, 2 (50), 105-113.
- Mourão, Sandie. (2016). Picturebooks in the Primary EFL Classroom: Authentic Literature for an Authentic Response. *Children's Literature in English Language Education Journal*, 4, 25-30.
- Mucha-Iwaniczko, Klaudia. (2019). Współczesne książki o sztuce jako narzędzie dydaktyczne na zajęciach języka polskiego jako obcego. *Roczniki humanistyczne*, 67 (10), 113-126.
- Nikolajeva, Maria. Scott, Carole. (2001). *How Picturebooks Work*. Abingdon: Routledge.
- Nikolajeva, Maria. (2008). Play and Playfulness in Postmodern Picturebooks, In L. Sipe, S. Pantaleo (eds.), *Postmodern Picturebooks. Play, Parody, and Self-referentiality*. New York–London: Routledge. <https://www.taylorfrancis.com/chapters/edit/10.4324/9780203926970-11/play-playfulness-postmodern-picturebooks-maria-nikolajeva?context=ubx&refId=22b1d418-374f-4937-975a-36dd5d4e2a6f>.
- Nosidlak, Katarzyna. (2023). Język sztuki czy sztuka języka? Rozwijanie wrażliwości artystycznej uczniów na lekcjach języka angielskiego w szkole średniej. *Języki Obce w Szkole*, 1, 61-73.
- Paivio, Allan. (1971). *Imagery and verbal process*. New York: Holt, Rinehart and Winston.
- Paivio, Allan. (1986). *Mental representations: A dual coding approach*. New York: University Press; Clarendon Press.
- Serafini, Frank. (2009). Understanding Visual Images in Picturebooks. In J. Evans (ed.), *Talking Beyond the Page. Reading and Responding to Picturebooks*. London–New York: Routledge. <https://www.taylorfrancis.com/chapters/edit/10.4324/9781003061151-3/understanding-visual-images-picturebooks-frank-serafini?context=ubx&refId=a404cd7c-f555-4897-8218-99257d81808b>.
- Serafini, Frank. (2014). *Reading the Visual: An Introduction to Teaching Multimodal Literacy*. New York: Teachers College Press.
- Śniecikowska, Beata. (2022). Książka obrazkowa: próba porządkowania doświadczeń, (czyli o genologii, słowografii i intymistyce logowizualnej) *Teksty drugi. Teoria literatury, krytyka, interpretacja*, 1, 47-67.
- Stefańczyk, Justyna. (2018). *Opowieści na 32 stronach : fenomen książki obrazkowej: rozprawa doktorska*. Cieszyn: Uniwersytet Śląski. Wydział Artystyczny.
- Tomaszewski, Andrzej. (2011). *Architektura książki*. Warszawa: Centralny Ośrodek Badawczo-Rozwojowy Przemysłu Poligraficznego.
- Zirkel, Michelle. (2022). The Potential of Picturebooks in Primary ELE : Fostering Language Skills and Addressing Pressing Concerns of Modern-day Society, In T. Summer,

H. Böttger (Eds.), *English in Primary Education: Concepts, Research, Practice* (pp. 117-139). Bamberg: University of Bamberg Press.
Syrwid, Marta. (2016). Wywiad Klatki z wyobraźnią. Z Iwoną Chmielewską rozmawia Marta Syrwid. *Znak*, 12, 93-99.

Резюме

Якубек-Глонб Ізабела

ПРОЧИТАТИ НЕНАЗВАНЕ, НАЗВАТИ ВИДИМЕ, РОЗПОВІСТИ ІСТОРІЇ ПО-НОВОМУ: ІЛЮСТРОВАНІ КНИЖКИ У ВИКЛАДАННІ ПОЛЬСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

Передумови. У сфері освіти, зокрема у викладанні та вивченні мов, зображення відіграє ключову роль. Було сформульовано багато методик та інструментів, що ґрунтуються на використанні зображень. У цій статті досліджено навчальний потенціал ілюстрованої книжки – прикладу синергії зображення і тексту як інструменту у викладанні польської мови як іноземної, з особливим акцентом на розвиток усіх мовних навичок, зокрема навичок говоріння, письма та читання текстів і зображень (візуальної грамотності).

Мета. Метою цієї статті є підкреслити функцію ілюстрованої книжки у викладанні польської мови як іноземної, не обмежуючись дитячою аудиторією, а поширюючи її на дорослих учнів на різних мовних рівнях. У дослідженні розглянуто потенційну роль ілюстрованих книжок для розвитку всіх мовних навичок.

Методи. У цьому дослідженні було використано метод контент-аналізу, який є фундаментальним компонентом методології якісних досліджень. Крім того, було використано метод включеного спостереження, який передбачав відвідування сесій, конференцій та зустрічей, присвячених книжкам з картинками, організованих різними установами та групами, за підтримки польського відділення ІВВУ та Меморіальної Премії Астрід Ліндгрєн. Метод критичного контент-аналізу був використаний у тематичному дослідженні книги в контексті викладання польської мови як іноземної. Дослідження ґрунтується на попередніх розвідках і сприяє розумінню ефективності ілюстрованої книжки як інструменту у викладанні польської мови як іноземної для розвитку всіх мовних навичок (зокрема, навичок говоріння, письма та читання текстів і малюнків – візуальної грамотності). Теоретичні міркування доповнено аналізом двох ілюстрованих книжок Івони Хмелевської «W kieszonce» та «O tych co się rozwijali» та описом їх використання у викладанні польської мови як іноземної для дорослих учнів.

Результати. Дослідники заохочують багатоканальне передавання інформації та мультисенсорне сприйняття, щоб активувати праву півкулю і таким чином стимулювати мозок до ефективнішої роботи, що сприяє більш ефективному засвоєнню та вивченню мови. Ілюстрована книжка є чудовим інструментом, який реалізує метод інтерсеміотичного перекладу, і навіть розвиває його, адже тут відбувається читання зображень і тексту у взаємній кореляції, єдності та взаємозалежності. Відбувається взаємодія між вербальним і невербальним кодом, що створює синергію між двома півкулями і покращує роботу мозку, що приводить до більш ефективного вивчення мови. Крім того, відбувається мультисенсорне сприйняття повідомлення – образи, створені Івоною

Хмелевською, справляють враження тривимірних – як колажі, вигадливо вирізані, сплетені, зшиті, вишиті, незважаючи на очевидне існування у двох вимірах, вони ніби доступні на дотик. І тут багатоканальність повідомлення стикається з інтерпретацією, візуальна метафора оживає і промовляє. Дослідження показують, що ілюстровані книжки можна використовувати для тренування всіх комунікативних навичок і підвищення рівня володіння лексикою і граматику, орфографією, вимовою, інтонацією іноземної мови. Хоча книжки з картинками, в першу чергу, використовуються для розвитку комунікативних навичок та контекстуалізації слів і частин певного семантичного поля для розширення словникового запасу учнів (S. Mourão), вони також можуть сприяти розвитку багатьох інших навичок, наприклад, розвитку літературної компетенції, яка охоплює емпатійну, естетичну та стилістичну складові, розвиток культурної та дискурсивної компетенції, інтерпретаційної компетенції, а також навичок усного та писемного мовлення, читацької та загальної мовної компетенції.

Дискусія. Наведені приклади корисності ілюстрованої книжки у навчанні іноземної мови дітей та учнів молодшого віку можуть бути поширені й на дорослих учнів. Цілі викладання іноземної мови для обох груп схожі, справа лише у правильному доборі матеріалу. Книжки з картинками на уроках польської мови як іноземної надають надзвичайні можливості для занять, що розвивають усі мовні навички: розуміння на слух, читання, лексику та граматику, говоріння та письмо, а також роботу з текстом (під час спрощення, розширення або перекладу змісту). Синергія тексту та зображення породжує новий погляд на мову як культурний десигнатор. Ілюстрована книжка як культурний артефакт наближає нас до розуміння мистецтва мови (в сенсі її надзвичайних можливостей виражати і описувати дійсність) та мови мистецтва (через наявність зображення). Вона вводить дорослого учня у світ дорослої та дитячої літератури. Книжки Івони Хмелевської слугують чудовими зразками для реалізації цих вимог.

Ключові слова: ілюстрована книжка, читання зображень, польська мова як іноземна, Івона Хмелевська, дорослі учні.

Abstract

Jakubek-Głąb Izabela

READING THE UNNAMABLE, NAMING THE VISIBLE, TELLING STORIES IN A NEW WAY: PICTUREBOOKS IN TEACHING POLISH AS A FOREIGN LANGUAGE

Background. In the domain of education, particularly in the teaching and learning languages, the image assumes a pivotal role. Plenty of methodologies and instruments, rooted in the utilization of images, have been formulated. This article sets out to explore the possibilities of the picturebook – the example of the synergy of image and text as a tool in the teaching of Polish as a foreign language, with a particular focus on the development of all language skills, with a focus on the skills of speaking, writing, and reading texts and images (visual literacy).

Purpose. The aim of this article is to emphasize the function of the picturebook in the teaching of the Polish language as foreign, not limited to a children's audience, but extending this to adult learners at different levels of language. The study

investigates the potential role of picturebooks for the development of all language skills.

Methods. The content analysis method, which is a fundamental component of qualitative research methodology, was utilized in this study. Additionally, the method of participant observation was employed, which entailed attending sessions, conferences and meetings on picture books organized by various institutions and groups, following the Polish Section of IBBY and the Astrid Lindgren Memorial Award. The critical content analysis method was employed in a case study of a book in the context of teaching Polish as foreign language. The study builds on prior research and contributes to understanding the effectiveness of the picturebook as a tool in the teaching Polish as foreign language – in the development of all language skills, (and in particular the skills of speaking, writing and reading texts and pictures – visual literacy). The theoretical considerations are complemented by an analysis of two picturebooks by Iwona Chmielewska *W kieszonce* and *O tych co się rozwijali*, indicating their use in teaching Polish as a foreign language to adult learners.

Results. Researchers encourage multichannel transmission and multisensory perception to activate the right hemisphere and thus stimulate the brain to work more efficiently to facilitate more effective language acquisition and learning. The picture book seems to be a fitting example that illustrates the method of intersemiotic translation, and even develops it, because what takes place here is the reading of images and text in mutual correlation, unity, and interdependence. There is mediation between the verbal and non-verbal code, which creates synergy between the two hemispheres and improves brain performance, leading to more effective language learning. In addition, a multisensory perception of the message takes place – the images created by Iwona Chmielewska give the impression of being three dimensional – as collages, intricately cut out, woven, stitched, and embroidered despite obviously existing in two dimensions, they seem to move the sense of touch. And here the multichannel nature of the message meets interpretation, the visual metaphor comes alive and speaks. Research shows that picturebooks can be used to train all communication skills and increase students' language proficiency in vocabulary and grammar, spelling, pronunciation, intonation of a foreign language. (M. Zirkel) Although picturebooks are primarily used to develop communicative skills and contextualise words and parts of a specific semantic field to expand learners' vocabulary (S. Mourão), picturebooks can also promote many more skills e.g. the promotion of literary competence, which includes empathetic, aesthetic and stylistic competence, the development of cultural and discursive competence, interpretative competence, as well as reading competence and general language competence (M. Zinker).

Discussion (Conclusions and Prospects). The mentioned examples of the usefulness of the picture book in teaching foreign language to children and young learners can be extended to adult learners. The objectives of teaching a foreign language to both groups are similar, it is merely a matter of appropriately selecting the material. Picturebooks in Polish as foreign language classes provide extraordinary opportunities for activities developing all linguistic proficiencies: listening comprehension, reading comprehension, vocabulary, and grammar, speaking and writing, as well as mediation (when simplifying, expanding, or translating content). The synergy of text and image gives rise to a new view of language as a cultural designator. The Picturebook as a cultural artefact brings us closer to an understanding of language and the art of language (in the sense of its

extraordinary possibilities to express and describe reality) and the language of art (through the presence of an image). It introduces the adult learner to the world of adult and children's literature. The picture books of Iwona Chmielewska serve as excellent models for the implementation of these requirements.

Keywords: picture book, reading images, Polish as a foreign language, Iwona Chmielewska, adult learners.

Відомості про автора

Якубек-Глонб Ізabela, викладач польської мови, літератури та культури кафедри лінгвістики, Університет Хельсинки (Фінляндія), e-mail: izabela.jakubek@helsinki.fi

Jakubek-Głąb Izabela, university instructor of Polish Language, Literature and Culture, Department of Languages, University of Helsinki (Finland), e-mail: izabela.jakubek@helsinki.fi

ORCID 0009-0009-6116-4504

Надійшла до редакції 30 листопада 2024 року

Прийнято до друку 16 грудня 2024 року

GRAMMATICAL STUDIES /
 ГРАМАТИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

UDC 811.512.14

DOI: 10.2478/lccc-2024-0009

Oksana Tyshchenko-Monastyrskya

 PERFECTIVE NEGATION
 IN CRIMEAN TATAR

This paper investigates perfective negation in Crimean Tatar, focusing on the interplay between verbal and nominative features of participial constructions formed with -GAn. The study examines how these constructions interact with negation, aspects, and nominalization, highlighting their dual grammatical nature. The paper underscores the dual nature of -GAn participles, bridging verbal and nominal domains. Their flexibility enables their use in various syntactic positions, from predicates to noun phrases.

Key words: finite verb, non-finite verb, negation, perfect, Crimean Tatar.

Introduction

Perfective negation in Crimean Tatar is formed through a set of devices, among which non-nominalized and nominalized -GAn-type phrases hold significant position. This article examines the verbal and nominative features of negation constructions in Crimean Tatar, such as *Bizni körgeñiñiz yoq* («You did not see us»). These features provide insight into the linguistic status of such phrases. Crimean Tatar exhibits finite/non-finite clause alternations. In finite clauses, negation is formed by a suffix, while in non-finite clauses, negation follows the verb form. Negation in finite / non-finite clauses has been frequently discussed from a typological perspective (Pollock, 1989), reliable for the Turkic languages as well. Studying the variable position of negation enhances our understanding of verbal behaviour in the SOV (subject-object-verb) language. The participle in Crimean Tatar is a non-finite verb form that combines verb semantics and grammatical properties of a noun, albeit differently from a verbal noun. The syntactic position of non-finite clauses has been explored in Kornfilt (1997, p. 49-77), Johanson & Csató (1998), Göksel & Kerslake (2005, p. 404-485). Óttot-Kovács (2015, p. 203) demonstrated, using Kazakh non-finite -GAn forms with the suffix -Llq, that agreement marking is restricted to nominalized non-finites. Perfect forms in -GAn are analyzed as part of post-terminal system by Johanson (1998, p. 44), who refers to them as “indirective” (Johanson, 1998, p. 45). Kornfilt (2000, p. 337-338) describes the corresponding Turkish forms in -mİş as “reported tense”. Kavitskaya analyzes -GAn forms as “evidential past” (Kavitskaya, 2010, p. 66-67). Jankowski (2010, p. 167) analyzes Crimean Tatar perfect forms in -GAn as “reported-resultative”, noting the difficulty of defining this linguistic phenomenon. Memetov (2003, p. 240) highlights shared features between Crimean Tatar verbal nouns and

participles in semantics (action nomination) and grammatical forms (nominal). Attributive semantics formally aligns participles more closely with adjectives, as seen in Example (1):

(1) Bizni körgen adamlar
Biz-ni kör-gen adam-lar
we-Acc see-PRTC man-Pl
“People seeing us”.

When used substantively, participles resemble nouns and can take number markers, as in Example (2):

(2) Bizni körgenler ne aytalar?
Biz-ni kör-gen-ler ne ayt-a-lar?
we-Acc see-PRTC.Pl what say-Pres.3Pl
“What are saying those who see / saw us”

Participles also display predicative behavior, which appears secondary and parallels the model of verbal nouns. Semantically, participles and verbal nouns share common features, such as denoting the result of an action or perfective semantics, as illustrated in Examples (3a) and (3b):

(3a) Vay, anay-çığ-ım, men-ım kör-gen-ım ne-dir? (Yusuf Bolat)

INT mum-Dim.Poss.1Sing I-Gen see-PRTC.Poss1Sing what-COP
“Oh, mummy, what have I seen?”

(3b) ...menim arapça oqup - yazuvım ne derecede olğanını bilmek için... (Idris Asanin)

Men-ım arapça oqu-p – yazuv-ım ne derece-de
I-Gen Arabic read-CONV write-VN.Poss1Sing Q level-Loc
“To know the level of my Arabic reading and writing”.

In the next examples, the possessive suffix indicates the owner, consistent with the nominative paradigm:

(4a) Men-ım tata-m bar.
I-Gen sister-Poss1Sing EXIST
“I have a sister”.

(4b) Men-ım tata-m yoq.
I-Gen sister-Poss1Sing EXIST.NEG
“I have no sister”.

When participles in -GAn take possessive suffixes, sentences can express the result of an action or a process occurring at the moment of speech, often involving relative subordination (e.g., “something that a specific person does / did”). See Example (5):

(5) Aşa-ğan-ım, iç-ken-ım üst-üm-e yuq-ma-y (Ibraim Paşı).
Eat-PRTC.Poss1Sing drink-PRTC.Poss1Sing up-Poss1Sing.Dat
“What I ate and drank does not remain on me (lit. eating, drinking)”.

Morphosyntactic pattern

In finite clauses, the subject can often be omitted if contextually clear, but subject agreement on the predicate is obligatory. In Example (6), finite subject agreement appears on *körirsin* (“you will see”), while non-finite subject agreement appears on *körgenin* (“something that you have seen”):

(6) Çoq şey-ler-ni kör-gen-in yoq. Daa kör-ir-sin (Abduraman Isa)
many thing-Pl.Acc see-PRTC.Poss2Sing EXIST.NEG more see-AOR.2Sing

“You have not seen a lot of things. You will see them”.

Agreement in finite clauses follows these patterns:

<i>Singular</i>	
1	-Im
2	-sİñ
3	-Ø
<i>Plural</i>	
1	-mIz
2	-sIz
3	-(IAr) ¹

Fig. 1. Subject agreement in finite clauses

In non-finite clauses, agreement follows the possessive paradigm:

<i>Singular</i>	
1	-Im
2	-İñ
3	-I
<i>Plural</i>	
1	-ImIz
2	-İñIz
3	-IArI

Fig. 2. Subject agreement in non-finite clauses

In non-finite clauses, variations occur in subject agreement and case marking. The participle’s agreement with the subject remains obligatory, but the head noun or pronoun typically appears unmarked in the nominative case. Examples with genitive case-marked subjects are notably common in interrogative sentences, as in Examples (3a) and (12).

This distinction raises the **questions**: a) why agreement differs between finite and non-finite phrases b) why non-finite verb form can be nominalized c) what role subject agreement plays in the nominalization process d) why similar constructions mark different verbal aspects. We will try to address these questions.

Perfective participles in -GAN interact with negation in interesting ways. In past-tense negation, personal forms of the participle -GAN combine with the existential predicate *yoq* (“no”), as in Example (7):

(7) Biz-ni kör-gen-iñiz yoq
 we-Acc see.PRTC.2Pl EXIST.NEG
 “You did not see us”.

Unmarked subject agreement on participle in -GAN denotes an impersonal and indefinite meaning:

(8) Saba-ğa qadar bu barak-ta ne ol-dı, ne qal-dı bil-gen
 yoq (İdris Asanin).

Morning-Dat POST DET barrack-Loc Q be-PRF Q stand-PRF know-PRTC EXIST.NEG

“It was unknown what happened in this barrack till morning” (nobody knows).

¹ Not obligatory.

The most frequent negation in past tense in Crimean Tatar involves the suffix *-mA* attached to the verb stem, followed by a tense marker (+DI ~11K entries in the corpus; +GAN ~8K entries). Participial phrases represent a peripheral negation strategy (~250 entries in Corpus I). In finite sentences, the subject always appears in the nominative (default/unmarked) case. Examples (9) and (9a) illustrate acceptable forms, while (9b) demonstrates an ungrammatical construction:

- (9) Men olar-nı kör-me-gen-im.
I they-Acc see-NEG.PRF.1Sing
“I did not see them”.
- (9a) Men olar-nı kör-me-di-m.
I they-Acc see-NEG.PRF.1Sing
“I did not see them”.
- (9b) *Men olar-nı kör-di-m yoq.
I they-Acc see-PRF.1Sing EXIST.NEG
“*I did not see them”.
- (10) Men olar-nı kör-gen-im yoq.
I they-Acc see-PRTC.1Sing EXIST.NEG
“I did not see them”.

This mixed pattern of finite and non-finite strategies reveals how negation operates in Crimean Tatar.

Positive forms and interrogative context

While positive forms of *-GAN* bar are rare in modern Crimean Tatar, they are more evident in corpus data involving direct questions. In such contexts, the object may be unmarked (11), and the subject often appears in the genitive case, similar to possessive *bar/yoq* constructions (12):

- (11) Böyle eser eşit-ken-iñ bar-mı? – de-di (İdris Asanin).
such poem hear-PRTC.2Sing EXIST.INTER say-PRF.3Sing
“Have you heard such a poem? he said”.
- (12) Sıdırsalar, seniñ teri-ñ-ni sıdır-ır-lar, benim ne et-ken-im bar? (folklore)
skin-COND.3Pl your skin-Poss2Sing.Acc skin-AOR.3Pl I-Gen Q do-PRTC.1Sing EXIST

“If they skin, they will do it, what did I do?”

Interrogative pronouns like *ne* (“what?”) can replace syntactic elements like *bar*:

- (13) Unutqanıñ ne?
forget-PRTC.1Sing Q
“What did I forget?”

Semantic features of predicate *yoq*

The negation system in Crimean Tatar includes several devices: the suffix *-mA*, the predicate *yoq*, the particle *degil*, and the paired clausal particle *ne...ne*. This article focuses on the existential predicate *yoq*, which conveys meanings related to absence: “to have–not to have” and “to be–not to be”. In contrast, *degil* negates existence or identity, while *-mA* expresses the negation of action. Examples (9) and (30) demonstrate that non-finite forms in *-GAN* can be negated using all these devices, reflecting both nominal and verbal negation.

In the negation phrases under investigation, *-GAN* forms behave as noun phrases, although the *-GAN* marker itself is not a nominalizer. This duality raises questions about the constructions’ nominal and verbal characteristics.

Double-marked negation involving nominal phrases (e.g., *bir kere*, *bir şey*) and particles (*iç*, *ne*) can amplify negative polarity, as illustrated in Examples (14–16):

(14) Öz peyğamber-i-ne ber-gen şey-ler için siz ne at ve ne deve çap-tır-ğan-ıñız yoq (Yıldız magazine, 1993).

siz ne at ve ne deve çap-tır-ğan-ıñız yoq
PRON NEG horse CONJ NEG camel run-CAU.PRTC.2PI EXIST.NEG
“You did not ride a horse or a camel for things given to your prophet”.

(15) İç öyle şey kör-gen-im yoq (Ümer İpçi).
NEG such thing see-PRTC.Poss1Sing EXIST.NEG
“I have not seen such things at all”.

(16) Onı ev-leri-nde bir kere bile kör-gen-i
yoq (Üriye Edemova).
he-Acc house-Poss3Pl.Loc NUM period even see-PRTC.Poss1Sing
EXIST.NEG

“(S)he never even saw him at home”.

In some cases, negative polarity is reinforced by the existential verb combined with negative pronoun *kimse* “nobody”:

(17) Netice-de kimse-ge, bir şey-ge muhtac-ı
ol-ğan-ı yoq.
result-Loc smbd-Dat ART thing-Dat need-Poss3Sing
be-PRTC.3Sing EXIST.NEG

“As a result, he needed nobody and nothing”.

Nominal features of -GAn

Examining nominalization properties in Crimean Tatar supports the theory of nominalization (Alexiadou 2001), which identifies features like plural marking, determiners, and case. Data suggests that *-GAn* has a nominal layer, enabling modification with markers of number, determiners, and case. Similar processes are noted in other Turkic languages, such as Kazakh (Óttot-Kovács, 2015, p. 179).

Verbal features: -GAn yoq and Aspect of verb

Crimean Tatar grammars indicate that *-GAn* forms can convey both perfective and imperfective aspects (Memetov, 2006, p. 246-247; Jankowski, 2010; Seit-Celal, 2021, p. 399). In the perfective sense, they denote results or completed actions; in the imperfective sense, they indicate continuous or ongoing actions in the past or present. These forms are sometimes referred to as “indefinite past” due to their ability to mark vague or unspecified past events.

(18) Yapraq-lar quyu kenar-i-na qon-ğan-lar (Ümer İpçi).
leaf-Pl well edge-Poss3Sing.Dat sit-PRF.Pl
“Leaves fell down to the edge of well”.

Double-marked past negation combines participial negative constructions (perfective aspect) with the auxiliary *edi*:

(19) Evel şu yer-ge kel-gen-i yoq
e-di.
ADV DET place-Dat come-PRTC.Poss3Sing EXIST.NEG
AUX.PRF.3Sing

“He has not come here earlier”.

(20) Lâkin çift – çift olup oynayanlar arasında da, seyirciler arasında da onıñ arağanı yoq edi (Yusuf Bolat).

o-nıñ ara-ğan-ı yoq edi
 he-Gen look for-PRTC.Poss3Sing EXIST.NEG AUX.PRF.3Sing
 “But he did not look for her among dancing pairs and visitors”.
 Durative aspect forms, such as those with the suffix -yat-, shift the meaning to
 the present:

(21) Bir kapig-i-ni masraf et-ken-im yoq (Abduraman
 Isa).

One coin-Poss3Sing.Acc spend do-PRTC.1Sing EXIST.NEG
 “I did not spend a single penny”.

(22) Men cinayet et-e-yat-qan-ım yoq (Abduraman Isa).
 I crime do-HAB.PRTC.1Sing EXIST.NEG

“I do not commit a crime”.

(23) Çünki daa çoq-lar-ımız ğaflet yuqu-sın-dan uyan-ğan-ımız
 yoq (from magazine).

CONJ yet a lot-Poss.1Pl unwatchful sleep-Poss3Sing wake up-
 PRTC.1Pl EXIST.NEG

“Because a lot of us do not wake up because of light sleep”.

Causality in non-finite verb forms

Causality in non-finite verb forms is marked by the suffix -Dİr-. Examples (24-26) demonstrate the interplay between causality, non-finite forms, and negation.

(24) Men-i o-nıñ yaş-ı meraqlan-dır-ğan-ı
 yoq (Abduraman Isa).

I-Acc he-Gen age-POSS3Sing be interested-CAU.PRTC.3Sing
 EXIST.NEG

“I did not care about his age”

(25) Añla-ma-ğan-ıñız ne ya, ana-m! – Işan-dır-ğan-ım
 yoq! (Abduraman Isa)

understand-NEG.PRTC.2Pl what PRT mother-Poss1Sing believe-
 CAU.PRTC.1Sing EXIST.NEG

“What did you not understand, mother. I did not promise!”

(26) Maña inan-ıñız, Raşid Abduraşidoviç, cam-mı men sın-dır-ğan-ım
 yoq (İbrahim Çegertma).

I-Dat trust-IMP2Pl PN glass-Acc I break-
 CAU.PRTC.1Sing EXIST.NEG

“Trust me, Raşid Abduraşidoviç, I did not break the glass”.

Temporal framing

Temporal framing in negation can be achieved using particles like *daa* (“yet”) or *alâ daa* (“still”). These markers highlight actions completed in the past but still relevant at the moment of speech:

(27) Saba-dan daa bir daqqaçıq oturğanım yoq (Ayşe
 Akiyeva).

morning-Abl yet ART minute-DIM sit-PRTC.1Sing EXIST.NEG
 “Since the morning, I have not taken a seat for even a single minute”.

(28) Köterilgen qar dumanından qomşuñıñ penceresinde yanğan çıraç ışığı
 bile körünmey. Ay daa doğğanı yoq (Subhi Vapiyev).

ay daa doğ-ğan-ı yoq
 moon yet be born-PRTC.Poss3Sing EXIST.NEG

“Due to the snow’s mist, even the neighbor’s window light cannot be seen.
 There has not been a moonrise yet”.

(29) Lâkin bu mesele-de alâ daa soñki noqta qoy-ul-ğan-ı
yoq (Ablâziz Veliyev).

CCONJ DET issue-Loc yet last dot put-PASS.PRTC.3Sing
EXIST.NEG

“But the final point in this issue has not yet been made”.

Forms with the negation particle *degil* also occur, often modifying participial constructions, as it seen in the Example (30):

(30) Kök-ten en-gen degil-im (Abduraman İsa)
sky-Abl come down-PRTC not-1Sing

“I did not come down from the heaven”.

Non-finite forms like -GAn closely interact with tensed verbs, as shown in Example (31):

(31) Azizov kel-di, nevbet bekle-gen-i yoq, doğru kir-di
ket-ti (Ümer İpçi).

PN come-PRF3Sing line wait-PRTC.3Sing NEG direct enter-PRF
go out-PRF

“Azizov came, did not wait in line, and went straight inside”.

In some communicative contexts, -GAn and -DI forms can appear interchangeably, as in (32):

(32) De-mek, sen daa şeer-ni kör-gen-iñ yoq, e? Alime.
Ayt-am da, kör-me-dim de-p (Ümer İpçi).
say-INF you yet city-Acc see-PRTC.Poss2Sing EXIST.NEG Q PN
say-PRES.1Sing EMPH see-NEG.PRF.1Sing say-CONV

“That means you have not seen the city yet, right? Alime: I tell you, that I did not see”.

Predicative negation with *yoq* can also include copulative suffixes, as seen in Example (33):

(33) Men-dayın dohtur daa doğ-ğan-ı yoq-tır.
I-COMP doctor yet be born-PRTC.3Sing EXIST.NEG.COP

“A doctor like me was not yet born”.

Compound non-finite

In some cases, compound constructions combine converb and auxiliary verb that is a typical verbal feature:

(34) Özü uydur-ıp çıkar-ğan-ı yoq (Şamil Alâdin).
himself invent-CONV AUX.PRTC.Poss3Sing EXIST.NEG

“He did not invent it himself”.

Conclusion

Participles in -GAn exhibit verbal properties, functioning to denote both perfective and imperfective aspects. In the perfective sense, they highlight results or completed actions, while in the imperfective sense, they express continuity or ongoing processes. The interaction with negation reveals a nuanced system where participial constructions (-GAn *yoq*) coexist with finite negation strategies (-mA + tense markers). Crimean Tatar utilizes participles to convey vague or indefinite past events, often labeled as “indefinite past”. Participial constructions maintain subject agreement, either explicitly marked or implied by possessive suffixes. The co-occurrence of participles with auxiliary and existential predicates (*yoq*) demonstrates their adaptability in complex sentence structures. Crimean Tatar participial constructions embody a hybrid grammatical status. Their verbal roots are

evident in their aspectual and action-related semantics, while their nominal features enable syntactic versatility. This duality allows participles to function as predicates, modifiers, or standalone noun phrases, depending on context. The interaction between verbal and nominative features enriches the language's negation strategies. The presence of both finite (-mA) and non-finite (-GAn yoq) negation options provide flexibility and precision, reflecting the dynamic grammatical framework of Crimean Tatar.

Reference

- Alexiadou, Artemis. (2001). *Functional Structure in Nominals. Nominalization and ergativity*. Amsterdam–Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Göksel, Asli & Kerslake, Celia. (2005). *Turkish. A comprehensive grammar*. London–New York: Routledge.
- Jankowski, Henryk. (2010). *Język krymskotatarski*. Warszawa: Dialog [Crimean Tatar language].
- Johanson, Lars & Csató, Éva Á. (1998). *The Turkic Languages*. London–New York: Routledge.
- Kavitskaya, Darya. (2010). *Crimean Tatar*. Languages of the world: Materials (Tom 477). München: Lincom Europa.
- Kornfilt, Jaklin (1997). *Turkish*. London–New York: Psychology Press.
- Memetov, Ayder. (2003). *Krymtatarskij jazyk*. I. Obščije svedenija o jazyke. II. Morfoloġiya. Simferopol: Krymučpedgiz [Crimean Tatar language. I General notes about the language. II Morphology].
- Memetov, Ayder. (2006). *Zemaneviy qırımtatar tili*. Simferopol: Qırım devlet oquv pedagogika neşriyatı [Modern Crimean Tatar language].
- Pollock, Jean-Yves. (1989). Verb movement, universal grammar, and the structure of IP. *Linguistic Inquiry*, 3, 365-424.
- Seit-Celal, Abibulla. (2021). *Crimean Tatar language for foreigners*. Sumy: Universytets'ka knyha.
- Óttot-Kovács, Eszter. (2015). *The syntax of non-finite clauses in Kazakh*. PhD dissertation. University of Szeged. Szeged.

Sources

- Crimean Tatar corpus I <https://ctcorpus.org/index.php/en/>
Crimean Tatar corpus II <http://korpus.juls.savba.sk/QIRIM/>

Резюме

Тищенко-Монастирська Оксана

ЗАПЕРЕЧНІ ФОРМИ МИНУЛОГО ЧАСУ У КРИМСЬКОТАТАРСЬКІЙ МОВІ

Постановка проблеми. Заперечні форми фінітних та нефінітних конструкцій на позначення минулого часу у кримськотатарській мові, як і загалом у тюркських мовах, формуються по-різному, демонструючи відмінність поведінки дієслова та нефінітних форм дієслова у реченні. Заперечні форми минулого часу у кримськотатарській мові утворюються, по-перше, за допомогою часових форм дієслова із додаванням заперечного суфікса -mA та, по-друге, за допомогою дієприкметникової конструкції -GAn у присвійній формі із заперечним словом yoq. Стаття присвячена морфологічним та синтаксичним особливостям другого типу заперечних конструкцій.

Мета. Метою нашого дослідження є 1) визначення дієслівних та іменникових особливостей дієприкметникових конструкцій кримськотатарської мови типу *Bizni körgeñiñiz yoq* «Ви нас не бачили», 2) з'ясування статусу зазначених конструкцій.

Методи. У дослідженні використано комбінований метод аналізу фінітних та нефінітних форм дієслова, описаний на матеріалі інших тюркських мов Корнфілт (1997), Йогансон, Чато (1998), Гьоксель, Керслейк (2005), Оттот-Ковач (2015), методологію дослідження заперечення у фінітних та нефінітних формах дієслова за Поллоком (1989) та метод аналізу номіналізації за Алексіаду (2001). Спираючись на зазначені дослідження, ми з'ясували а) морфолого-синтаксичну модель досліджуваних конструкцій, б) особливості функціонування їх компонентів не лише у заперечних, а й у стверджувальних та питальних реченнях, в) семантичну характеристику предиката *yoq* у порівнянні з іншими засобами заперечення, г) перевірили наявність іменних та дієслівних характеристик дієприкметника на -GAn.

Результати. Досі заперечні конструкції -GAn *yoq* не становили об'єкта дослідження. Хоча у граматиках ці конструкції посідають рівнозначне з суфіксальним способом місце (Меметов, 2006; Янковський, 2010; Сеїт-Джелал, 2021), здійснені нами корпусні дослідження продемонстрували їх периферійне місце (~11 000 одиниць суфіксального заперечення з формами -DI, 8 000 суфіксального заперечення з формами -GAn проти ~250 прикладів присвійної конструкції -GAn *yoq*). Наше дослідження показало, що у нефінітних заперечних конструкціях узгодження дієприкметника за особою іменникового типу є ключовою рисою, що наближає конструкцію до іменникових присвійних конструкцій на зразок *Menim tatam yoq* «Я не маю сестри». Необов'язковість маркування суб'єкта родовим відмінком у зазначених нефінітних конструкціях виявляє подібність до типових речень з фінітними формами дієслова. Заперечення за допомогою -GAn *yoq* є гібридною формою, яка поєднує в собі іменні та дієслівні ознаки.

Дискусія. Категорія присвійності (посесивності) характеризує іменні частини мови, здатність узгоджуватися за присвійністю відрізняє нефінітні форми дієслова від особових форм фінітних дієслів. Таким чином, узгодження за присвійністю відіграє ключову роль у процесі номіналізації нефінітних форм дієслова. Уживання кримськотатарського дієприкметника -GAn з маркерами присвійності, характерними для іменних частин мови, є особливістю номіналізації цієї дієслівної форми у кримськотатарській мові.

Ключові слова. Фінітні форми дієслова, нефінітні форми дієслова, заперечення, минулий час, кримськотатарська мова

Abstract

Tyshchenko-Monastyrskaya Oksana

PERFECTIVE NEGATION IN CRIMEAN TATAR

Background. This paper examines perfective negation in Crimean Tatar, focusing on participial constructions with -GAn and their interaction with negation, aspect, and nominalization. It highlights the hybrid nature of -GAn participles, which exhibit both verbal features, such as aspect marking and predicate formation, and nominal characteristics, including case marking and possessive agreement. Through detailed syntactic and morphological analysis, the study demonstrates how Crimean

Tatar employs these constructions in negation strategies alongside finite forms marked by -mA. The findings reveal the flexibility of participial constructions, which can function as predicates, noun phrases, or modifiers, depending on context. This multifunctionality enriches the language's system of negation and aspect, offering insights into patterns across grammatical categories.

Purpose. The purpose of this study is twofold: 1) to determine the verbal and nominal features of Crimean Tatar participial constructions like *Bizni körgeñiz yoq* "You did not see us", 2) to clarify the grammatical status of these constructions.

Methods. This study employs a combined methodology, integrating analysis of finite and non-finite verb forms as described in prior works on Turkic languages by Kornfilt (1997), Johanson & Csató (1998), Göksel & Kerlake (2005), and Óttó-Kovács (2015). It also draws on Pollock's (1989) framework for negation in finite and non-finite verbs and Alexiadou's (2001) approach to nominalization patterns. Based on these methodologies, the research addresses: a) the morphological and syntactic models of the studied constructions; b) the functional peculiarities of these constructions in negated, affirmative, and interrogative contexts; c) the semantic characteristics and usage of the predicate *yoq* compared with other negation devices; d) the nominal and verbal characteristics of the -GAn participle.

Results. Until now, negative constructions with -GAn *yoq* have not been a central focus of study. Although grammars describe these constructions as equivalent to suffixed modes (Memetov, 2006; Jankowski, 2010; Seit-Celal, 2021), corpus studies indicate their peripheral role. For example, suffixed negation with -DI occurs ~11,000 times, suffixed negation with -GAn appears ~8,000 times, while possessive constructions with -GAn *yoq* are limited to ~250 examples. The study shows that in non-finite negation constructions, the participle's agreement with the subject's person, akin to possessive noun constructions (e.g., *Menim tatam yoq* "I have no sister"), is a key feature that aligns them closer to nominal possessive constructions. The optional genitive case marking of the subject in these constructions also highlights similarities with finite verb sentences. Overall, -GAn *yoq* negation emerges as a hybrid form combining nominal and verbal features.

Discussion. The category of possessiveness is a feature of nominal parts of speech, and the ability to agree in possessiveness distinguishes non-finite verb forms from finite verbs. In Crimean Tatar, the use of the participle -GAn with possessive markers – characteristic of nominal parts of speech – is a defining feature of its nominalization. Case agreement, in particular, plays a crucial role in this process. This analysis underscores the nominalization of the -GAn participle in Crimean Tatar and its role in the language's rich system of negation strategies.

Key words: finite verb, non-finite verb, negation, perfect, Crimean Tatar.

Відомості про автора

Тищенко-Монастирська Оксана, кандидат філологічних наук, науковий співробітник Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України, доцент кафедри тюркології Інституту філології Київського національного університету Тараса Шевченка (Україна), e-mail: tyshcheo@knu.ua

Tyshchenko-Monastyrska Oksana, PhD in Philology, Research Fellow at the A. A. Potebnya Institute of Linguistics of the National Academy of Sciences of Ukraine, Associate Professor of the Department of Turkology at the Institute of Philology of Taras Shevchenko National University of Kyiv (Ukraine), e-mail: tyshcheo@knu.ua

ORCID 0000-0001-8515-1657

Надійшла до редакції 02 грудня 2024 року
Прийнято до друку 16 грудня 2024 року

SCIENTIFIC LIFE / НАУКОВЕ ЖИТТЯ

Вероніка Ярмач

**УКРАЇНА ТА ЇЇ СУСІДИ:
ПРОБЛЕМИ ЕТНОГЕНЕЗУ,
НАЦІЄТВОРЕННЯ І МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
В ЦЕНТРАЛЬНІЙ І СХІДНІЙ ЄВРОПІ
(ВІД СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ ДО ЕПОХИ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ):
ХІ ДРИНОВСЬКІ ЧИТАННЯ**

14-15 жовтня 2024 р. Болгарська Академія наук, Харківський університет ім. В. Н. Каразіна та Національна академія наук України (за фінансової підтримки Центру академічних досліджень у Софії та Фонду Конрада Аденауера) провели Міжнародну наукову конференцію «Україна та її сусіди: проблеми етногенезу, націєтворення і міжнародних відносин в Центральній і Східній Європі (від середньовіччя до епохи глобалізації): XI Дриновські читання» (на честь засновника та першого голови Болгарської академії наук, професора Харківського університету М. Дринова). Варто особливо підкреслити, що вперше (через повномасштабну російсько-українську війну) Дриновські читання відбулися не в Центрі болгаристики та наукових досліджень ім. М. Дринова при Харківському національному університеті ім. В. Н. Каразіна, а в Республіці Болгарії, на батьківщині науковця, яка успішно підтримала цю наукову ініціативу.

На першому пленарному засіданні, модераторами якого були директор Інституту історичних досліджень Болгарської академії наук, доктор історичних наук, професор **Даніел Вачков** та доктор історичних наук, іноземний член БАН, професор **Михайло Станчев**, до учасників XI Дриновських читань з вітальним словом звернулися **Юліан Ревалски**, Президент Болгарської академії наук, **Норман Беркман-Дієркес**, директор болгарського бюро «Фонду Конрада Аденауера», **Олеся Ілащук**, Надзвичайний та Повноважний посол України в Республіці Болгарії, радник ректора ХНУ ім. В. Н. Каразіна доктор соціологічних наук, професор, академік НАН України та член-кореспондент Національної академії педагогічних наук України академік **Віль Бакіров**, представник Центру

© Ярмач В., 2024

академічних досліджень в Софії **Ірен Михайлова**. Представник Фонду імені **Конрада Аденауера** надіслав свої вітання у вигляді банерів.

У межах конференції було заплановано роботу **двох пленарних засідань, п'яти секцій** (присвячених історичним проблемам історичної, релігійної, етнічної та політичної ідентичності; національно-визвольним революціям, відродженню національної державності й політичному формуванню націй тощо), а також **двох круглих столів** «*Європейська мобільність національних меншин і нові діаспори: сучасний стан і перспективи*» та «*Дивергентні і конвергентні явища у слов'янських мовах: історичний контекст і сучасний стан*».

Робота мовознавчого круглого столу «*Дивергентні і конвергентні явища у слов'янських мовах: історичний контекст і сучасний стан*» (модератори: Світлана Георгієва, к. ф. н., доц.; Вероніка Ярмак, д. ф. н., доц., п. н. с.) була успішною, змістовною і пройшла на високому науковому рівні. Загалом протягом двох днів роботи круглого столу було заплановано заслухати **12** наукових доповідей, з яких прозвучало **11**, оскільки лише одна з учасниць не змогла долучитися до роботи круглого столу (онлайн). Із вступним вітальним словом виступила д. ф. н., проф. **Лючія Антонова-Васильєва**, директор Інституту болгарської мови ім. Л. Андрейчина, чим одразу задала високу планку і надихнула учасників на продуктивну роботу.

Болгарська діаспора в Україні є однією з найдавніших і кількісно найбільших, до того ж мова болгар, що проживають в Україні, не є однорідною і активно взаємодіє з українською мовою. Згадана актуальна проблематика в багатьох аспектах була детально висвітлена в декількох доповідях учасників круглого столу. Зокрема, цікавими в цьому відношенні були доповіді д. ф. н., доц. Мелітопольського державного університету ім. Б. Хмельницького **Красимири Колевої** «*Мовні маркери в публічній сфері України як ознака (само)ідентифікації болгар діаспори*»; к. ф. н., м. н. с. відділу мов України Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України **Олександри Малаш** «*Усна народна творчість болгар в Україні як джерело етнолінгвістичних досліджень*»; к. ф. н., доц. Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова **Світлани Георгієвої** (співмодератора круглого столу) «*Українізми в болгарських говірках України*», а також доповідь к. ф. н., доц. Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова **Ольги Колот** «*Перемикання коду у мовленні бессарабських болгар*».

Трохи іншу тематичну спрямованість мали вельми цікаві з наукового погляду доповіді д. ф. н., гол. ас. Інституту болгарської мови Болгарської академії наук **Тетяни Браги** «*Різноманітність і своєрідність міфологічних персонажів у південнослов'янських і східнослов'янських літературних пам'ятках і фольклорних джерелах*» та розвідка к. ф. н., с. н. с. Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М. Т. Рильського **Тетяни Шевчук** «*Трансформація української народної пісенності у фольклорній культурі хасидів початку ХХ ст.*».

У доповідях учасників круглого столу було детально висвітлено й актуальну болгарсько-українську *лексикографічну проблематику*, зокрема, цьому аспекту присвятили свої виступи відомі українські та болгарські мовознавці: к. ф. н., доц. завідувач кафедри слов'янської філології ім. І. Свенціцького Львівського національного університету ім. Івана Франка

Ольга Сорока («Болгарські говірки в Україні: лексикографічний аспект»); к. ф. н., доц. Львівського національного університету ім. Івана Франка **Ольга Албул** та к. ф. н., доц. Київського національного університету імені Тараса Шевченка **Олена Чмир** («Відтворення слов'янських власних назв в українських правописах: історія, тенденції»); доктор, головний асистент Софійського університету ім. Климента Охридського **Райна Камберова** («Історичний контекст, структура і специфіка першого українсько-болгарського словника»).

Не менш актуальною була й тема доповіді **Людмили Педченко**, к. ф. н., доц. Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна, «Асоціативно-вербальне поле як маркер національної мовної свідомості», де було проаналізовано й підсумовано спонтанні реакції на певні стимули респондентів-носіїв української, болгарської та російської мов.

Вероніка Ярмач (співмодератор круглого столу), д. ф. н., доц. п. н. с. відділу слов'янських мов Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України, присвятила свою доповідь «Науковий доробок академіка С. М. Кульбакіна в контексті сучасного мовознавства» порівняно маловідомій, проте дуже актуальній з погляду сьогодення праці видатного славіста й палеографа «Українська мова. Короткий нарис історичної фонетики і морфології» (Харків, 1919 р., написаний рос. мовою), а також іншій праці С. М. Кульбакіна – «Палеографска и језичка испитивања О Мирослављевом јеванђељу» (Сремські Карловці, 1925 р., написаний сербською мовою), присвяченій, вочевидь найдавнішій кириличній пам'ятці сербської писемності. Обидві праці С. М. Кульбакіна особливо цікаво було розглянути з погляду великої історичної дистанції, в динаміці та на тлі появи нових сучасних праць, присвячених згаданій проблематиці.

Виголошені на круглому столі «Дивергентні і конвергентні явища у слов'янських мовах: історичний контекст і сучасний стан» доповіді викликали багато запитань до доповідачів і жваву дискусію, що свідчить про актуальність тем, високий фаховий рівень їхнього синтезу й викладу та інтерес до них з боку наукової громадськості. Майже кожна доповідь супроводжувалася презентацією. Обговорення доповідей проходило в контексті питань, пов'язаних з глобалізаційними процесами, з проблемами взаємовпливу слов'янських мов та впливу на них інших мов, що належать до Балканського мовного союзу тощо.

Отже, на круглому столі обговорювалися дивергентні й конвергентні явища у болгарській, сербській, українській та деяких інших слов'янських мовах.

Підводячи ризик, ще раз підкреслимо високий науковий рівень доповідей, новизну їхньої тематики, культуру дискусії, якісну організацію засідань та високий рівень їхнього технічного оснащення. Особливо наголошуємо на важливості ролі к. і. н., доц. **Сергія Страшнюка** в організації XI Дриновських читань.

Abstract

Yarmak Veronika

**UKRAINE AND ITS NEIGHBORS:
PROBLEMS OF ETHNOGENESIS, NATION-BUILDING
AND INTERNATIONAL RELATIONS IN CENTRAL
AND EASTERN EUROPE (FROM THE MIDDLE AGES
TO THE ERA OF GLOBALIZATION):
XI DRYNOVSKY READINGS**

This article presents XI Drynovsky Readings “Ukraine and its neighbors: Problems of ethnogenesis, nation-building and international relations in Central and Eastern Europe (from the middle ages to the globalization era)”, organized at the Bulgarian Academy of Sciences, V. N. Karazin Kharkiv University and the National Academy of Sciences of Ukraine, with the financial support of the Center for Academic Studies in Sofia and the Konrad Adenauer Foundation.

The two plenary sessions and five thematic sections provided a vibrant platform for scholars to present and discuss a wide range of topics. These included historical issues related to religious, ethnic, and political identities, national liberation movements, the resurgence of national statehood, and the political evolution of nations. In addition to these sessions, two dynamic roundtables were convened: “European Mobility of National Minorities and New Diasporas: Current Status and Prospects” and “Divergent and Convergent Phenomena in Slavic Languages: Historical Context and Current Status”. We have noted high academic standards of the reports that showcased both originality and depth in addressing innovative topics, discussion culture, the high-quality organization and the adequate level of technical equipment and service.

Відомості про автора

Ярмач Вероніка, доктор філологічних наук, доцент, провідний науковий співробітник відділу слов'янських мов Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні Національної академії наук України, м. Київ (Україна), e-mail: veronikaarmak1@gmail.com

Yarmak Veronika, Doctor of Philology, Senior Lecturer, Leading Researcher of the Slavic Languages Department of the O. O. Potebnya Institute of Linguistics of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv (Ukraine), e-mail: veronikaarmak1@gmail.com

ORCID 0000-0002-5670-4440

Олена Пчелінцева

ІНТЕНСИВНИЙ КУРС З ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ «ВИКОРИСТАННЯ ЛІНГВІСТИЧНИХ КОРПУСІВ У ВИКЛАДАННІ МОВНИХ ДИСЦИПЛІН І ДОСЛІДЖЕННІ МОВИ»

Восени цього року мені пощастило пройти інтенсивний курс з підвищення кваліфікації «Використання лінгвістичних корпусів у викладанні мовних дисциплін і дослідженні мови» (напрямок підготовки: 035 Філологія). Організатором Програми був Єнський університет імені Фрідріха Шіллера, а розробницею – Марія Шведова, к. філол. н. (Німеччина – Україна). Навчання на Програмі відбувалось безкоштовно, оскільки цей проєкт був спільно профінансований Німецькою службою академічних обмінів (нім. Deutsche Akademische Austauschdienst, DAAD), Федеральним міністерством освіти і наукових досліджень Німеччини (нім. Bundesministerium für Bildung und Forschung, BMBF), а також Єнським університетом (нім. Friedrich-Schiller-Universität Jena). Мета участі в Програмі – вивчення корпусу як основного сучасного інструменту представлення і систематизації мовного матеріалу.

Двічі на тиждень протягом трьох місяців ми зустрічались онлайн з талановитими викладачами, фахівцями своєї справи, які ділились своїми знаннями про тонкощі роботи з корпусами різних типів, зокрема – про особливості розмітки та функціоналу Генерального регіонально анотованого корпусу української мови ГРАК, терпляче роз'яснювали нам принципи роботи корпусів, навчали нас різноманітним інструментам для роботи з корпусними даними, допомагали створювати власні корпуси для досліджень або викладацької практики. У доступній та зрозумілій формі нам демонстрували можливості використання корпусів у сучасній лексикографії, в лінгвістичних дослідженнях, у процесі викладання мовознавчих дисциплін, а також можливості візуалізації корпусних даних та основні принципи їх інтерпретації.

Наші лектори та викладачі: Марія Шведова (Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», Jena University (Germany)), Оксана Таран (Український католицький університет), Сергій Фокін (Київський національний університет імені Тараса Шевченка), Михайло Назаренко (Київський національний університет імені Тараса Шевченка), Ольга Каніщева (SET University (Ukraine), Jena University (Germany)), Mikhail Kopotev (University of Helsinki), Наталія Чейлитко, (Єнський університет). Вони допомогли нам,

© Пчелінцева О., 2024

учасникам із різних міст і країн, отримати та закріпити навички використання сучасних інформаційних технологій у лінгвістичних дослідженнях та викладанні, а також уміння виявляти, ставити та виконувати базові технічні завдання, користуватися сучасними програмами для пошуку в корпусі й опрацювання отриманих з корпусу даних, зрозуміти основні принципи роботи таких програм.

Навчання мало практичний характер і передбачало не лише прослуховування лекцій, але й виконання власного дослідження й презентації його протягом курсу, і це було обов'язковою умовою отримання сертифіката. За результатами виконання завдань і захисту власних проєктів учасники Програми, які успішно завершили курс, отримали сертифікати, що відповідають вимогам МОН України.

Щира вдячність організаторам, спонсорам, лекторам та викладачам за цю можливість професійного розвитку, за емоційну та інтелектуальну щедрість, за цінні та надзвичайно потрібні знання!

Abstract

Pchelintseva Olena

INTENSIVE ADVANCED TRAINING COURSE «USAGE OF LINGUISTIC CORPORA IN LANGUAGE TEACHING AND LANGUAGE RESEARCH»

This autumn, the Friedrich Schiller University of Jena hosted an intensive advanced training course «Usage of Linguistic Corpora in Language Teaching and Language Research» (field of study: 035 Philology). The program was developed by Maria Shvedova, PhD (Germany – Ukraine). The project was co-funded by the DAAD, the Bundesministerium für Bildung und Forschung, and the University of Jena. The goal of the Program is to study the corpus as the primary modern tool for representing and systematizing linguistic material.

Відомості про автора

Пчелінцева Олена, доктор філологічних наук, професор кафедри української мови та загального мовознавства Черкаського державного технологічного університету, Черкаси (Україна), запрошений дослідник Університету ім. Й. Гутенберга (Німеччина), e-mail: o.pchelintseva@chdtu.edu.ua

Pchelintseva Olena, Doctor of Philological Sciences, professor of the Ukrainian language and general linguistics Department, Cherkasy State Technological University, Cherkasy (Ukraine), visiting researcher at the Johannes Gutenberg University (Germany), e-mail: o.pchelintseva@chdtu.edu.ua

Людмила Сидоренко

**МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
«ПРОФЕСІЙНА КОМУНІКАЦІЯ: НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ
У БАГАТОМОВНОМУ СВІТІ» (ЧЕРКАСИ, УКРАЇНА)**

4 жовтня 2024 року в Черкаському державному технологічному університеті за ініціативи кафедри української мови та загального мовознавства відбулася Міжнародна науково-практична конференція «Професійна комунікація: національна ідентичність у багатомовному світі». Спів організатори конференції: Міністерство освіти і науки України, Черкаський державний технологічний університет, Інститут української мови Академії наук України, Дніпровський національний університет ім. Олеса Гончара, Університет імені Йоганна Гутенберга (Майнц, Німеччина), Університет ім. Яна Кохановського в Кельцах (Польща).

Конференція зібрала наживо й віртуально більше 60 науковців з кількох країн. Програма конференції надзвичайно насичена та різноманітна. Крім пленарного засідання, учасники конференції продовжили роботу у чотирьох тематичних секціях: Комунікативний дизайн: новації та перспективи; Сучасний освітній процес: актуальні проблеми лінгвістики й лінгводидактики; Мовний потенціал у психолого-реабілітаційному процесі; Лінгвістика, перекладознавство та методика викладання.

Пленарне засідання розпочала доктор педагогічних наук, професор кафедри української філології для іноземних громадян ННІ філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка Ганна Швець презентацією про освіту під час війни. У своєму виступі науковиця зусібіч розглянула виклики і можливості, які постають перед освітою сьогодення, акцентувавши увагу саме на пошуку шляхів розв'язання актуальних проблем.

Кандидат педагогічних наук, доцент кафедри психології ЧДТУ Алла Сіренко представила доповідь про розвиток особистості в контексті

спілкування в цифровому просторі, спонукавши учасників до обговорення теми.

Після пленарного засідання учасники конференції продовжили роботу у тематичних секціях. З цікавістю заслухали доповіді, у яких науковці презентували свої останні дослідження та розробки.

Конференція стала тією платформою, яка дала змогу плідно попрацювати, обмінятися ідеями, обговорити проблеми, знайти перспективні рішення актуальних питань, а також надала можливість налагодити професійні контакти.

Міжнародна науково-практична конференція «Професійна комунікація: національна ідентичність у багатомовному світі» успішно поєднала три наукові аспекти – лінгвістику, психологію та дизайн, ставши ідейним майданчиком для знайомств, дискусій, обміну думками та пошуку відповідей на актуальні мовні питання.

Abstract

Sidorenko Lyudmila

INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE «PROFESSIONAL COMMUNICATION: NATIONAL IDENTITY IN A MULTILINGUAL WORLD» (CHERKASY, UKRAINE)

On October 4, 2024, Cherkasy State Technological University hosted the International Scientific and Practical Conference “Professional Communication: National Identity in a Multilingual World” at the initiative of the Department of Ukrainian Language and General Linguistics. The conference brought together more than 60 scholars from several countries in person and virtually. The event successfully combined three scientific aspects - linguistics, psychology and design - and created an platform for meeting, discussing, exchanging views and finding answers to current language issues.

Відомості про автора

Сидоренко Людмила Миколаївна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови та загального мовознавства Черкаського державного технологічного університету, м. Черкаси (Україна), e-mail: milasidorenko2@gmail.com

Sidorenko Lyudmila, Ph.D. in Philology, Associate Professor, Department of Ukrainian Language and General Linguistics, Cherkasy State Technological University, Cherkasy (Ukraine), e-mail: milasidorenko2@gmail.com

**ET CETERA (essays, reflections, impressions) /
ET CETERA (есеї, роздуми, враження)**

Krasimir Kabakčiev

**USE OF LANGUAGE AND LINGUISTICS
AS POLITICAL WEAPONS
BY THE BULGARIAN COMMUNIST REGIME 1944-1989:
FIVE CASE STUDIES**

1. Introduction

A terrible war is currently underway in Ukraine, with frequent reports occurring about Ukrainian children being kidnapped to Russia and having their names changed. Changing names of people against their will is a horrible crime which falls under the notion of use of language (and indirectly linguistics) as weapons. War, territorial and similar conflicts often involve the use of history, philosophy, art and similar material or non-material things that are not weapons but are used as weapons. Scarce goods have been employed as weapons (Wallenstein, 1976) and even food – or, rather, its absence. Purposeful deprivation of people of food was effectuated on a mind-boggling scale in Ukraine in 1932-1933 – in the Holodomor period. From the point of view of Ukrainians today, these are not just sensitive issues, they are morbid, extremely painful, adding up to the centuries-old attempts of Russia, USSR and the Russian Federation to annihilate Ukraine as a nation – together with its history, culture, language. These attempts are now resumed with Putin’s outspoken desire not to allow Ukraine to exist as a state (YouTube: Barroso interview). How Ukrainians view this issue is hard to imagine, so it would best be handled by Ukrainians. This paper deals with use of language and linguistics as political weapons in Bulgaria, a country sharing a similar history, culture, language genealogy – and the circumstance that both states were under the control of a totalitarian power. Hence, a story of what happened in Bulgaria under communism may be useful for the understanding of what happened or is still happening in Ukraine. This paper also covers some aspects of Bulgarian and Ukrainian linguistics and parallels between them.

2. Theoretical background and methodology

The subject of study is a time period in which language and linguistics were used as weapons in Bulgaria, assuming that this is no longer done and cannot happen any more in a EU member state that strictly follows the fundamental principles of the EU, especially those dealing with human rights. The object of study are certain events involving scientific research or related to it, representative of the use of language and linguistics as weapons by the 1944-1989 communist regime in Bulgaria. The methodology involves the selection of criteria that indicate whether a certain event/set of events represents the use of language and linguistics

as weapons. By “language” such data are understood that are also related to moral values – be it human dignity or the dignity of a nation before the world. The theft of the name of an extinct language damages the dignity of a nation whose forefathers used it – even though the language may be dead today. A person’s name is not simply a technical designation, it carries moral values – which are lost when a human being is deprived of one’s name. The extremely drastic case reported here describes not the deprivation of a single person’s name but the **forceful changing** in Bulgaria of the names of **one million people**. Thus what is meant by “language” here is larger than what is standardly understood: a system of phonological, lexical, grammatical etc. data or a means of communication used by a nation.

The employment of language and linguistics as weapons can be done by a state or a political and ideological alliance of states (USSR and satellite states) against another country. But the use of such “weapons” can also be not so much against other countries as against ideological enemies. Crucially, such enemies are not necessarily located in other countries, they are **possible or prospective internal enemies**: which means that possible or probable enemies are the communist states’ own citizens.

3. Selection of data to be analyzed; findings, discussion

The paper analyzes **five cases** from the history of Bulgaria after WWII involving the use of language and linguistics for political purposes. Two of them are linked to the interference by the Komintern and the Stalinist regime in Bulgaria and the imposition of communist governments in the Balkans. The first one describes the theft of the Greek word and linguistic term *Macedonian* from the historical and cultural heritage of Greece. The second one provides an answer to the question why, in the understanding of those who usurped power and established communist states, a high-ranking functionary must, when possible, be presented before the masses as “a scientist”. The third case reveals the attempt in the 1950s to impose Stalinist linguistics as “the only correct approach to the study of language”. The fourth case involves a problem that appears to be a purely linguistic one but has political underpinnings. The fifth case describes the forceful changing of the names of all Bulgarian Turks, one million people – which grew into ethnic cleansing in 1989.

3.1. Case Number One. Imposition in 1944, on orders by Stalin and the Komintern, of the Greek word *Macedonian* as a denomination for a western Bulgarian dialect

The theft of the Greek word *Macedonian* and its imposition as a denomination for the Bulgarian dialect spoken in Vardar Macedonia (Kabakčiev, 2025) was part of the global strategy of the USSR led by Stalin to subdue the histories, cultures and languages of the national republics within the Soviet Union and simply erase them if possible, as well as of some nearby countries including Bulgaria. The Greek word *Macedonian* was stolen by Stalin’s puppets in Vardar Macedonia with a special purpose in mind: to appropriate from Ancient Greece its history, culture and even language (Kabakčiev, *ibid.*). But while stealing history and culture may be somewhat easier to accomplish and can be said to have been achieved through the erection in Skopje of statues of Greek emperors etc., appropriating **the name of a language**, an ancient Greek dialect spoken in Alexander the Great’s Empire, in order to flaunt it as one’s own proved a harder nut to crack. The reason: genealogically, from the scientific point of view, Macedonian, the language spoken in Alexander the Great’s

Empire, has absolutely nothing to do with the Western Bulgarian dialect spoken in Vardar Macedonia.

The embezzlement of the name *Macedonian* by the emerging new state within Yugoslavia started in 1944. On 2 August, a group of communists calling themselves “Anti-fascist Assembly for the National Liberation of Macedonia” gathered beneath the Serbian monastery *Prohor Pčinjski*. They asked to enter the monastery to hold their meeting but were refused entry, so the meeting took place in a field beneath the monastery. The language in Vardar Macedonia – used by state institutions, taught at schools etc., was literary Bulgarian but the local population spoke a specific Western dialect. Obeying orders of Stalin and the Komintern, the meeting proclaimed the Bulgarian dialect spoken there to be “Macedonian language”, despite the fact that the communist group did not include any individual with any linguistic background. It is worth noting that from 1944 onwards the ruling Bulgarian Communist Party fulfilled the Komintern order for creating “a Macedonian language” – although most Bulgarian communists rejected it, and even tried to “Macedonize” parts of Bulgaria.¹

Thus, a brazen theft was perpetrated by ignoramuses on orders by Stalin and the Komintern of a name of an ancient language, an inseparable part of the historical and cultural legacy not only of Greece but of the whole world. It drew international attention after the 1991-1992 breakup of Yugoslavia and the need to establish a new state. The theft did not remain unopposed: first by Greece, uncompromisingly, later by Bulgaria. The theft of *Macedonian* as a language name was accompanied by the appropriation of the name of the whole region, *Macedonia*. It was then, as is now too, inhabited by many ethnicities different from Bulgarians and Greeks: Serbians, Albanians, Montenegrins, Bosniaks, Turkish, Roma, Aromanian, etc. The firm stand of Greece and Bulgaria, their refusal to recognize the new state by the name *Macedonia* and the language spoken in it as *Macedonian*, impeded its recognition by the world community for thirty years: between 1991, after a referendum for independence was held in the would-be new state, until 2019, after the coming into force of the Prespa Agreement (2018) – signed in 2018 between the new country and Greece. In this long period, the emerging state was internationally known under the name FYROM, Former Yugoslav Republic of Macedonia.

3.1.1. Antiquization

The enormous majority of people in Greece and Bulgaria do not recognize a language called “Macedonian”. For them, for linguists, historians, for the governments of Bulgaria and Greece, the language spoken in North Macedonia is a Bulgarian dialect. Indeed, under the Prespa 2018 Agreement, the Greek government is obliged to accept the term *Macedonian* – but only provisionally, under a special condition that the name *Macedonian* in the Prespa Agreement refers to a Slavic language unrelated to the Ancient Greek language known in linguistics and in the history of the world as *Macedonian*. To many people this issue may seem strange, as the embezzlement of a language name can hardly provide any special benefits. Why was it perpetrated then? Because the theft of the name *Macedonian* applied to a dialect was accompanied by an embezzlement of the ethnic and geographical denomination *Macedonian*. It started to be used with respect to only some residents of the geographical region of Macedonia, those of Vardar Macedonia. Many of the

¹ The “Macedonization” gradually subsided and ended in the late 1950s.

people in the geographical region Macedonia were in the past, and still are, Greeks and Bulgarians, but many other ethnicities also reside there.

In the mid 2000s, the arrogance of the FYROM government spiked and they launched what is today known as “antiquization” (Wikipedia: Antiquization). But it did not last long. Some years after the crowding of the Skopje center with statues of figures from Greek and Bulgarian history (called Disneyland by both local people and international visitors), the premier Nikola Gruevski, the main antiquizer, was sentenced to prison by a North Macedonian court for misappropriation of public funds. He managed to flee the country in the boot of a passenger car, arrived in Hungary and was met there as a “political refugee”: an act incompatible with EU legislation to which the European Union has, strangely, been turning a blind eye ever since.

3.1.2. The EU allows the use of a stolen name of an ancient language

No country can be allowed to appropriate the name of a language – whether living or extinct, for its purposes. If this were to be tolerated, Catalonians, who have been trying for years to establish an independent state, might decide through a referendum (hypothetically) that the name of their country shall henceforward be “Europe” and their ethnicity and language shall be “European”. The absurdity of such a scenario is crystal-clear. But the pathetic circumstance is that the EU is allowing this scenario to be realized with respect to the language/dialect spoken in North Macedonia. The circumstance stems from the relevant clause in the Prespa Agreement (art. 7.1). ***This is a huge defect of the Agreement*** – which allows citizens of North Macedonia and institutions and people around the world to refer to the Western Bulgarian dialect as “Macedonian”. Furthermore, it is a drastic semantic inconsistency to allow one and the same word – which is also a scientific and a political term, to have two completely different meanings in different contexts.²

3.2. Case Number Two. High-ranking communist functionaries posed before the masses as “scientists”

The communist practices in Bulgaria, just like in USSR and the other countries under the command of the USSR, led to a thwarted conception of what a scientist is. By definition and according to common sense, scientists are people who do research in science and make scientific discoveries, irrespective of the political convictions they may have. Goebbels, one of the most high-ranking Nazi figures, wrote a doctoral thesis at Heidelberg University, received a Ph.D. in 1922 and by 1940 had written more than a dozen books (Wikipedia: Paul Goebbels). In other words, although Goebbels was the minister of propaganda of the Third Reich, the Nazi regime did not intentionally present him before the masses as a scientist. He simply was – by devotion, whatever his crimes against humanity and his own family. Furthermore, his efforts and achievements in philological science have not been deemed wrong or inadequate.³ But in the topsy-turvy world of communism, values are structured differently. A high-ranking political functionary may have never done any research or made a scientific discovery, but the unwritten communist doctrine

² Obviously, this clause in the Prespa Agreement was a gigantic political compromise that the Greek government decided to make then – and today Greece, under a different government, has to swallow bitterly its consequences.

³ To the best knowledge of the author here.

has it that such a person can be proclaimed “a scientist” and be thought of by the masses as such. Why? Because it is precisely among the internal masses that the worst enemies of communism are feared to be lurking. Therefore, the masses must systematically have it hammered in their heads that **communists are not stupid!** Communists are **clever** and the most high-ranking among them are “scientists”. They are awarded Ph.D. degrees, professors’ posts and various other titles. Examples illustrating this phenomenon are abundant, especially in modern times, and echoes of such corrupt practices are present in some countries of Eastern Europe even today, long after the fall of communism, but this topic requires additional research.

3.2.1 Dzhughashvili, a linguist

The most extreme example of a communist figure to be hailed as scientist is Stalin’s, the blood-thirstiest dictator in the history of mankind. But, given his stature, it was insufficient to call him simply a linguist. He was regularly portrayed as “a genius” – who solved all the problems of linguistics. One of his major feats was that he

opened a new ‘epoch’ in linguistics by refuting the whole of previous (pre-Stalinist) linguistic tradition, which primarily included Indo-European historical-comparative linguistics and the European structuralism of the first half of the 20th century (the Geneva, Prague and Copenhagen schools). [...] Stalin’s linguistic views are [...] the only ‘true’, objective and ‘correct’ methodology, capable of explaining the problem of language origin, revealing true links between language and the social world and presenting the communicative function of language as dependent on social transformation of nature (Nowak & Zimny, 2014, p. 73).

The idea that communists are not stupid but smart and therefore many of them are scientists, was persistently sustained in the USSR and its satellite states, and the practice blossomed even in post-communist times. According to Ukrainian reports, Yanukovich, the former president of Ukraine, is “Doctor of Economics, Professor, Full Member of the Academy of Economic Sciences of Ukraine, Member of the Presidium of the National Academy of Sciences of Ukraine” (Yanukovich: Curriculum Vitae) – however inconceivable it may be for a prominent scientist to lower himself to the post of a political figure.

Elena Ceaușescu, Nicolae Ceaușescu’s wife, was hailed by Romania’s communist establishment to be a chemist and a “prominent scientist” (Davey, 2021). But there was a problem. This lady did not know how to pronounce the chemical CO₂, carbon dioxide. She used to call it *CO-doi*, which earned her the nickname “big tail”.⁴ She is widely reported by the majority of the Romanian scientific community and generally in Romania not only **not to have been** a scientist but to have been **a complete ignoramus in chemistry**. Nevertheless, she was awarded various degrees and titles in Romania and received awards even abroad, at prestigious institutions, causing mass indignation among scientists in Romania and triggering scandals in some West European institutions who gave her scientific credit under political pressure (Davey, 2021; Wikipedia: Elena Ceaușescu).

⁴ Romanian *codoi* ‘big tail’.

In a similar case in Bulgaria, Lyudmila Zhivkova, the daughter of the dictator Todor Zhivkov, loved to implore the masses to “think of her as fire” when making public addresses – and this earned her the nickname “burning princess”.⁵ In 1971 Zhivkova successfully defended a Ph.D. dissertation at the Institute of Balkan Studies of the Bulgarian Academy of Sciences. Entitled *Anglo-Turkish Relationships 1933-1939*, it was, according to her Oxford lecturer, written by an employee of the Bulgarian Embassy in London (Wikipedia: Lyudmila Zhivkova). Zhivkova was an unstoppable upstart who allowed herself almost everything under her father’s umbrella. The parvenu had the unspeakable arrogance to pay an exorbitant sum of money (state-owned) to the Louvre, so that the museum opened exclusively for her on a national holiday. Zhivkova never suffered any lack of “scientific supporters”. Raynov (1989: pp. 8–9), argues that it was the classics of Marxism-Leninism who explained in depth all unresolved issues about human consciousness and insists that Zhivkova is among the main contributors who explained man’s brain activity.

3.2.2 Treatment of “scientific functionaries” in united Germany

In all the East European satellites of the USSR, such “academic” absurdities were massively observed before the fall of communism in 1989-1990 and even after that. They stand in stark contrast to what happened after the re-unification of Germany. Plöhn (Internet publication) describes the scientific and professional assessments of university and scientific staff that took place in Germany after the re-unification:

especially in the humanities and social sciences East German universities had been corrupted by the socialist regime because it used them for the legitimization of the existing suppressive political order. Therefore not only the departments of Marxism-Leninism had to be closed. Also the professors and lecturers in (Socialist) Law, (Socialist) Economy, History of the Working Class, and Philosophy had to leave the universities. Their disciplines had to be shut down as well. Instead, new institutes had to be created. The necessary staff was imported from West Germany.

Similarly, Glaser (2003, pp. 476-477) points out that “nearly 20 000 out of 38 900 staff and faculty members in East Germany lost their jobs as a result of the assessment of academic staff initiated by the newly-united state”; Plöhn goes on to explain that a number of laid off individuals turned to protest and some even became politicians. But this

could not stop the necessary opening of East German universities to western knowledge ... But also in other disciplines like languages or History of Art the testers found a great number of poorly qualified scientists. Others were regarded as personally unacceptable because of their hidden contacts to the secret police.

In full contrast to Germany, after the fall of communism in Bulgaria, university lecturers who had worked for the totalitarian regime and the communist secret services and had taught disciplines such as those described above (socialist law, socialist economy, etc.) kept their jobs, received no administrative sanctions

⁵ Bulgarian *plamtyashkata* ‘the burning female’.

and continued to uphold the policies of the totalitarian regime, resorting to novel tactical schemata. For example, they renamed the communist term ‘socialist economy’ to a “newly-coined word” *икономикс* ‘economics’, introducing a word-formation affix *-икс* non-existent in Bulgarian and borrowed from English, i.e., from formerly “the language of the imperialist enemy“. Communist individuals who used to teach “academic disciplines” such as “scientific communism” or “dictatorship of the proletariat” turned miraculously – literally overnight – into specialists in “market economy” and “human rights”. The necessary transition from communism to a status quo based on the values of the Western world in the so-called academic sphere in Bulgaria simply failed to take place. It was a falsification and a farce – and is very rarely described (see, e.g., Kabakčiev, 1999) in the Bulgarian political and sociolinguistic literature.

3.3. Case Number Three. The 1950s attempt by Bulgarian communists to impose Stalinist linguistics as “the only correct approach to the study of language”

On 20 June 1950, the major USSR newspaper *Pravda* published an article, allegedly written by Stalin and entitled “Marxism and Problems of Linguistics”. Soon after the initial publication, the paper was re-issued in large numbers and heavily propagandized as the work of a first-class linguist, a scientific genius. It was distributed not only within the communist empire but also in its satellites. Bulgaria was quick to follow in the steps of the “Russian comrades”. In 1954, Andreychin (1954, pp. 222-223), a major spokesman of Bulgarian communism, wrote in *Balgarski ezik*, journal of the Institute for the Bulgarian Language, that Stalin’s work made for the first time in linguistics the “correct distinction between the lexical and grammatical domains” (Andreychin, *ibid.*). Similar sheer nonsense was voiced in other articles in the same edition by other Bulgarian “scientists”. Describing the “linguistic genius” of the Soviet “Father of Nations”, they maintained that Stalin opened the eyes of humanity about how language must develop and be studied. Others insisted that the “advanced development of the Bulgarian language” arose thanks to the Russian influence, which

places Bulgarians in the most favorable position compared to other peoples building socialism, giving them the opportunity for direct communication with the country of communism under construction and the most immediate integration into the great Soviet culture (Georgiev, 1957, pp. 401-407).

Interestingly, most Bulgarian writings on “Stalin’s linguistic genius” appeared later than March 5, 1954, the day when the blood-thirstiest individual of mankind died – perhaps to honor the glorious scientist.

But in the years following Stalin’s death the members of the Bulgarian linguistic community who hurried to praise to the skies Stalin’s genius gradually started to shun Stalinist linguistics as a topic, forgetting the idiocies they propagandized about the butcher as a scientist and the need for linguistics to develop according to his vision. And some of the consequences of the acts and activities of these communists remain unexposed to the present day, as shown below, in Case Number Four.

It is highly indicative that at present, in 2024, in the 21st century, when asked whether they know what Stalinist linguistics is, most Bulgarian university students,

graduates, postgraduates and Ph.D. candidates respond that they have no idea what this is. They explain their lack of knowledge by the circumstance that Stalinist linguistics has never been taught at Bulgarian universities and for this reason it is a *terra incognita* for them – and for today’s generation of young educated Bulgarians.

3.4. Case Number Four. A thesis, drastically wrong and appearing at first sight to be a purely linguistic one, was conjured in 1944 by a Stalinist; its heritage is still not overcome, eighty years after it was launched

In 1944, the year in which the so-called Macedonian language was invented on orders issued by Stalin and the Komintern, Andreychin, the major protagonist in the 1950s attempts to impose Stalinist linguistics in Bulgaria as “the only correct approach to the study of language”, launched a strange conjecture in Bulgarian grammar. Present perfect verb forms (*be* + *-l* past participle), he claimed, are formed from aorist participles only, not from imperfect ones (Andreychin, 1944). When verb forms containing imperfect participles are used, he insisted, these are not perfect forms but modal ones, inferential.

Bulgarian is a rare language in which there are past participles of two types: aorist-based and imperfect-based. For example, *e изпял* ‘has sung’ is a perfect verb form with a participle (*изпял*) obtained from a perfective verb (*изпя* ‘sing’) in the aorist, while *e неел* ‘has sung’ is a perfect verb form with a participle obtained from an imperfective verb (*нея* ‘sing’) in the imperfect (*неел*). There is no disagreement among Bulgarianists on what aorist-based perfect verb forms encode: they signify either a perfect value (as in English *has sung*) or an inferential one, unwitnessed, based on information from a third party, or both simultaneously. But the large majority of Bulgarianists following Andreychin’s 1944 conjecture that the present perfect is formed from aorist participles only has it that forms like *e неел* ‘has sung’ (from imperfect participles) are not perfect verb forms but are **only inferentials** – providing no arguments whatsoever.

In 1944, eight decades ago, Andreychin’s conjecture must have appeared exotic, because Bulgarian linguistic publications and grammars until the 1940s universally held that the perfect is formed from both aorist and imperfect participles (Mladenov, 1927; Kostov, 1939; Popov, 1941). The big issue now is that most current grammatical descriptions of Bulgarian repeat Andreychin’s wrong conjecture, with only a couple of dissident voices, see below. The falsity of the conjecture is shattered by a large number of arguments based on modern linguistic theories – in publications between 2017-2024 (see, e.g., Kabakčiev, 2023). But its proponents keep their mouths shut for years already: neither admitting a mistake, nor defending their position. The fact that the conjecture was conjured and launched by a Stalinist adds up to its inherent defects: totally unmotivated by any kind of argument and countering the way the perfect is formed. Despite this, the wrong conjecture continues to persist in Bulgarian grammars and other structural descriptions of Bulgarian, with only four “dissidents” in the Bulgarianist community known until recently to view the perfect as formed from imperfect participles too: two Scandinavians (Lindstedt, 1985; Rå Hauge, 1999) and two Bulgarians (Todorova, 2010; Kabakčiev, 2023).

Recently, in 2021, a shocking attempt was made to ascribe to the late Bulgarian linguist Yordan Penchev (1987) the idea that he supported the thesis that imperfect participles are not used in the perfect (Lakova & Koeva, 2021, p. 130). Actually, in his publication Penchev not only rejects the thesis that imperfect

participles are not used in the Bulgarian perfect, he actually *emphasizes precisely the opposite*, that verb forms with imperfect participles (such as *chetyal e* ‘has read’) *are perfect verb forms*, not only judging by their formation but also in semantic terms. Prior to the recent rebuttal of the thesis that Penchev viewed verb forms of the *chetyal e* type as non-perfects (see Kabakčiev, 2024), the dissidents were four. With Penchev added to them, now they are five – but this is still rather insufficient for Bulgarian grammars to be taken seriously with a grossly inadequate thesis. It can be hypothesized that Andreychin’s conjecture about imperfect participles arose similarly to his hallucinations about Stalin as a linguist and Stalinist linguistics. But why a quirky conjecture about imperfect participles continues to be prevalent in Bulgarianist studies to the present day – it is hard to provide a reasonable explanation for this.

3.4.1. Soviet and Russian linguistics as a deterring factor in Ukrainian linguistics

Despite the enormous number of researchers and university lecturers in the USSR and the satellite states, linguistics was strikingly underdeveloped in many of its subfields at least until the fall of communism (1989-1990) – due to the Iron Wall, i.e., the isolation of the USSR from the world. As shown in a recent Ukrainian publication (Bakardzhieva-Morikang & Kabakčiev, 2024), some important problem spheres were never or almost never studied in Soviet and Russian linguistics using modern theoretical frameworks. For this reason many linguists in Ukraine today consider Soviet linguistics to be a deterring factor for the development of modern Ukrainian linguistics. Among the unstudied or understudied spheres in Soviet and Russian linguistics are: compositional aspect, an extremely significant universal language phenomenon discovered by Verkuyl (1972); nominal determination, including the article-aspect and case-aspect interplay; the complex mechanisms of explication in Slavic languages with no articles of concepts such as (in)definiteness, (non-)specificity, (non-)genericity; aspect as a phenomenon dependent on NP-referent values. Aspect is understood in Russian linguistics even today as something found in verbs only, while for the rest of the linguistic world aspect is either verbal or compositional and the latter represented in languages like English where there is no aspect in lexical verbs but aspect exists, realized by a complex interplay of sentence components. Intriguingly and indicatively, in Soviet and post-Soviet linguistics aspect is thought to be a “unique Slavic phenomenon”.⁶ Hence, it is not even subject to research, as sometimes argued, see Bakardzhieva-Morikang & Kabakčiev (2024, p. 39), a paper explaining compositional aspect for the first time in Ukrainian linguistics – due to the systematic forcing on it of obsolete ideas from Soviet and Russian sources.

3.5. Case Number Five. A disgrace for a European country at the end of the 20th century: forceful changing of the names of one million Bulgarian Turks – which in 1989 grew into an ethnic cleansing

Bulgaria is shamefully known in the world as that Soviet satellite which at the end of the communist era changed the names of one million Turks, Bulgarian citizens, against their will. The Bulgarian communist regime exercised name-changing until

⁶ Slavic aspect is analogue-free like a Kremlin Wunderwaffe, unexplainable like the “Russian soul”.

almost the end of the 20th century (until the fall of communism in Bulgaria in 1989), despite the fact that in 1975 Bulgaria had signed the Helsinki Declaration on human rights. Name changing was regularly performed by brutal force. Thousands of Turks protesting the changing of names were imprisoned for months and years. On 26 December 1984, three people, including an 18-year old toddler, were shot dead by police during a protest in the square of the village of Mogilyane.

Name-changing had other drastic consequences too. All medical records of Bulgarian citizens with Turkish names were confiscated from hospitals, leading to the inability of doctors to identify the medical state of patients; these records were never found later. All records of pupils with Turkish names were confiscated from schools, again never to be found later. No report is known of a director of a Bulgarian hospital or a school to have resisted the confiscation of records – which constituted a crime under the communist legislation. The forceful changing of the names of all the Turks in Bulgaria gradually led in 1988-1989 to an increase in the number of protests. The problems finally led the ruling communist party to a decision to carry out ethnic cleansing, the largest in Europe during the whole of the Cold War. It affected almost 400 000 Turks, who in the summer of 1989 were forced to hastily abandon their homes and seek refuge in neighboring Turkey.

As pointed out in Kabakčiev (2025), the Bulgarian population in its enormous majority turned a blind eye to the forceful changing of names of their Turkish neighbors and colleagues and their expulsion from the country in the years between 1982 and 1989. At the end of 1989, after the fall of communism in Bulgaria, it became clear that most Bulgarians were against this humiliating policy but were deeply afraid to voice their disagreement – understandable in view of the fierceness of the communist regime. The few Bulgarians who voiced their opposition against the changing of names of Turks and against the ethnic cleansing were severely persecuted by the secret services, police and other law enforcement entities. Some of the most outspoken dissidents spent time in prison – only to be freed with the fall of communism in Bulgaria on 10 November 1989.

4. Conclusion

In Bulgaria, just like everywhere else in the USSR and its satellite states, language and linguistics were systematically and on a very large scale employed by the communist regime as weapons to fight enemies, both external ones and “the internal enemy” – one’s own population. Apart from suppressing tens of millions of people in innumerable ways and destroying them physically, the regime spared no means to enforce its barbarian ideology in all possible spheres of culture, art, science. Language and linguistics were especially attractive weapons for fighting enemies and were employed on a scale whose dimensions are hard to comprehend even today, when all the facts of history are generally known. Yet, the five cases of use of language and linguistics as political weapons in 1944-1989 by the Bulgarian communist regime described here are only some of the major techniques of employment of non-material means to impose communist dictatorship within a particular country. Two aspects of this practice are worthy of special attention:

(1) some of the attempts to impose total communist supremacy could not be immediately understood as special stratagems then because they were covert and misleading; the circumstance that communist functionaries were presented as scientists was perceived by many as truthful; ordinary people cannot ascertain

whether the description of some communist as “a scientist” is real or fake; it is easier to believe that it is real;

(2) some barbaric acts by communist cliques in separate countries were locally initiated and were not actually triggered or inspired by the Empire of Evil: this is the case with the changing of the names of one million Bulgarian Turks, the brutal suppression of the victims’ protests and the ultimate launching of ethnic cleansing that forced hundreds of thousands of innocent Turks to leave their Bulgarian homes and look for shelter and a future life in another country.

To sum up, communism is a supergigantic, mind-boggling crime against humanity whose parameters remain insufficiently described and understood. The present analysis of five cases of language and linguistics used as political weapons in 1944-1989 by the Bulgarian communist regime can be regarded only as an attempt to describe and understand in further depth some of the consequences of the impact of the worst social evil in the history of the world on a small country in Eastern Europe.

Acknowledgement. I would like to thank the editors of the journal for their kind assistance.

Internet sources

Prespa Agreement (2018). <https://www.mfa.gr/images/docs/eidikathemata/agreement.pdf>

Viktor Yanukovich: Curriculum Vitae. An Internet publication.

https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/dv/cvyanukovy/cvyanukovy.pdf

Wikipedia: Antiquization.

Wikipedia: Elena Ceaușescu.

Wikipedia: Holodomor.

Wikipedia: Lyudmila Zhivkova.

Wikipedia: Joseph Stalin.

Wikipedia: Paul Joseph Goebbels.

Wikipedia: Yanukovich.

YouTube: José Manuel Barroso: “Putin told me he did not want Ukraine to exist” – https://www.youtube.com/watch?v=e3DTJww_zOc

References

Andreychin, L. (1944). *Osnovna balgarska gramatika*. Sofia: Hemus AD.

Andreychin, L. (1954). Slabosti v ezika na nashata publitsistika. *Balgarski ezik* 4(3), 236–238.

Bakardzhieva-Morikang, S. & Kabakčiev, K. (2024). Ukrainian biaspectuality: an instantiation of compositional aspect in a verbal-aspect language. *East European Journal of Psycholinguistics* 11(1), 21–46. <https://doi.org/10.29038/eejpl.2024.11.1.bak>

Davey, M. (2021). ‘A moral issue to correct’: the long tail of Elena Ceaușescu’s fraudulent scientific work. *The Guardian*. Internet, <https://www.theguardian.com/world/2021/dec/22/a-moral-issue-to-correct-the-long-tail-of-elena-ceausescus-fraudulent-scientific-work>

Georgiev, V. (1957). Savetskoto ezikoznanie i negovoto znachenie za razvoya na nasheto ezikoznanie. *Balgarski ezik* 7, 401–407.

Glaser, H. (2003). *Deutsche Kultur 1945-2000*. Bonn: Carl Hanser.

Kabakčiev, K. (1999). Takova beshe, i e, vremeto: lingvistikata kato instrument za politicheska propaganda. *10 godini promyana v Iztocna Evropa*. Ed. by Glaesker, W., Doser, M. & Yordanova, L. Sofia: Bullex, 397–406.

- Kabakčiev, K. (2023). On the temporal values of situation-participant NP referents mapped from Bulgarian perfects with aorist and imperfect participles. *East European Journal of Psycholinguistics* 10(1), 48–60.
- Kabakčiev, K. (2024). Za edna veroyatno nesluchayna greshka i edna nespravedlivost spryamo balgarski lingvist ot nedalechnoto minalo. *Balgarska rech* 25(1).
- Kabakčiev, K. (2025, forthcoming). Valkaniki politiki enantion epistimis: giati to 1944 mia dytiki vougariki dialektos charaktiristike "Makedoniki" glóssa. *Athenian Academic Periodical* 5(1).
- Kostov, N. (1939). *Balgarska gramatika*. Sofia.
- Lakova, M. & Koeva, S. (2021). Professor Doctor of Philological Sciences Yordan Penchev (12 fevruari 1931 – 16 fevruari 2005). *Balgarski ezik*, 68/2, 126–132.
- Lindstedt, J. (1985). *On the semantics of tense and aspect in Bulgarian*. Helsinki: Helsinki University Press.
- Mladenov, S. (1927). Po vaprosa za praeterita indicativi v balgarskiya ezik. *Symbolae grammaticae. In honorem Ioannis Rozwadowski*. Volumen I. Kraków, 205–215.
- Nowak, P. & Zimny, R. (2014). Joseph Stalin's statements on language and linguistics as verbal acts of autocracy. *Oblicza Komunikacji* 7, 67–74.
- Penchev, Y. (1987). Perfekt i prevrashtane v perfekt. *Vtori mezhdunaroden kongres po balgaristika, Vol. 3. Savremeneni balgarski ezik*. Sofia: BAN, 468–474.
- Plöhn, Jürgen (Internet, undated). The reform of university education and science in the German new Länder since 1990. Internet article – <http://www.pueron.org/pueron/publikacii/hramat/jurgen.htm>
- Popov, D. (1941). *Balgarska gramatika*. Sofia.
- Raynov, V. (1989). *Mozak – ezik – saznanie*. Sofia, 1989: BAN.
- Rå Hauge, K. (1999). *A Short Grammar of Contemporary Bulgarian*. Bloomington, Indiana: Slavica Publishers.
- Todorova, B. (2010). Za nyakoi upotrebi na minalite deyatelni prichatiya v presata na Yugozapadna Bulgaria. *Yubileen sborsnik na Filologicheskiya fakultet. Po povod 75-godishninata na Prof. Dr. Ivan Kochev*. Vol. 2. Blagoevgrad, 72-79.
- Verkuyl, H. (1972). *On the Compositional Nature of the Aspects*. Dordrecht: Reidel.
- Wallensteen, P. (1976). Scarce goods as political weapons: the case of food. *Journal of Peace Research*, 13(4), 277–298.

Резюме

Кабакчиев Крaсимир

ВИКОРИСТАННЯ МОВИ ТА ЛІНГВІСТИКИ ЯК ПОЛІТИЧНОЇ ЗБРОЇ БОЛГАРСЬКИМ КОМУНІСТИЧНИМ РЕЖИМОМ 1944-1989: П'ЯТЬ ТЕМАТИЧНИХ РОЗВІДОК

Використання мови та лінгвістики як політичної зброї болгарським комуністичним режимом демонструється п'ятьма подіями 1944-1989 рр.: (1) нав'язування, за наказом Сталіна та Комінтерну, грецького слова *македонський* як назви західного болгарського діалекту; (2) представлення високопоставлених комуністичних функціонерів як «науковців»; (3) насадження сталінської лінгвістики як єдино «правильного підходу» до вивчення мови; (4) висунення сталіністом хибної лінгвістичної тези, яка досі залишається; (5) насильницька зміна імен мільйона болгарських турків, яка в 1989 році переросла в етнічну чистку.

Abstract

Kabakčiev Krasimir

**USE OF LANGUAGE AND LINGUISTICS AS POLITICAL WEAPONS
BY THE BULGARIAN COMMUNIST REGIME 1944-1989:
FIVE CASE STUDIES**

Use of language and linguistics as political weapons by the Bulgarian communist regime is showcased by five 1944-1989 events: (1) imposition, on orders by Stalin and the Komintern, of the Greek word Macedonian as a denomination for a western Bulgarian dialect; (2) presenting high-ranking communist functionaries as “scientists”; (3) imposition of Stalinist linguistics as the only “correct approach” to the study of language; (4) the launching by a Stalinist of a wrong linguistic thesis, still standing; (5) forceful name-changing of one million Bulgarian Turks which in 1989 grew into ethnic cleansing.

Відомості про автора

Кабакчиев Красимир, доктор наук (Болгарія), заступник директора відділу мистецтв, гуманітарних наук та освіти Атінера, Афіньський інститут освіти та досліджень, Афіни (Греція), e-mail: kkabakciev@gmail.com

Kabakčiev Krasimir (Kabakciev Krasimir), Dr. Sc. (Bulgaria), Deputy Director of the Arts, Humanities and Education Division of Atiner, Athens Institute for Education and Research, Athens (Greece), e-mail: kkabakciev@gmail.com

Наукове видання

LANGUAGE:
Codification • Competence • Communication
Scientific Journal
2(11)2024

МОВА:
Кодифікація • Компетенція • Комунікація
Науковий журнал
2(11)2024

(українською, англійською, польською мовами)

Державна реєстрація:
Ідентифікатор медіа R30-04616
згідно з рішенням Національної ради України з питань телебачення
і радіомовлення від 30.05.2024 № 1916.

*За достовірність фактів, цитат, цифрових даних
та коректність посилань відповідають автори матеріалів.
Редколегія не завжди поділяє теоретико-методологічні погляди авторів.*

*Літературний редактор Людмила Усик
Переклад: Дмитро Підласий
Технічний редактор Катерина Давиденко
Дизайн обкладинки: Альона Гребенюк
Оригінал-макет виготовлено у редакційно-видавничому відділі
Черкаського державного технологічного університету*

Видавець – De Gruyter Poland Sp. z o.o.,
with offices at ul. Bogumiła Zuga 32A, 01-811 Warsaw, Poland,
entered into the National Court Register kept by the District Court of Warsaw
under number KRS 0000055478, NIP (fiscal identification) number PL 9521878738,
trading under the name Sciendo.

Виготівник – ФОП ГОРДІСНКО Є.І.
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців,
виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції Серія ДК № 4518 від 04.04.2013.
Україна, 18000, м. Черкаси тел./факс: (0472) 56-56-12, (067) 444-28-94
e-mail: book.druk@gmail.com

Формат 70x108/16. Папір офс. Друк цифровий. Гарн. Times New Roman, Arial.
Умов. друк. арк. 6,3. Обл.-вид. арк. 6,6. Наклад 50 прим. Зам. № 24-125.